

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!

И йикъара экономикадин илимин доктор, "Россиядин транспортдин лайихлу работник" сардархуьруьнви, чи газетдин вафалу амадаг **Муффридин Тагъирович МEGЪАМЕДОВА** вичин 60 йисан юбилей къейдзава.

2013-йисалай ада Кеферпатан Кавказдин ракъун рекьерин Махачкъаладин территориальный управлендида къилин инженердин везифаяр тамамарзава. Адан жавабдарвилек квай мензилдин са къил - Гудермесда, муькуьди Астраханда ва пуд лагъайдини Самурда ава. М.Мегъамедова ДГУ-дин транспортдин факультетдани къвалахзава, ракъун рекьерин къурулуш патал пешекар гъазурзава.

Алай вахтунда управленидин вилик гъихтин месэляяр акъвазнава? Республикадин шегьерин арада къекъезвай электричкайрихъ галаз алакьалу гьалар гъихтинбур, абурун къадар гъикъван я? И ва са жерге маса суалриз жавабар квевай газетдин 8-чинай келиз жеда.

1920 – йисалай акъатзава

N 12 (10865) хемис 21 – март, 2019 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Халкъдин Собранидиз Чар

20-мартдиз Дагъустан Республикадин ругуд лагъай сеферда хкъанвай Халкъдин Собранидин 33-сессия хъана. Сессиядал РД-дин парламентдиз Чар гъаз экъечIай Дагъустандин Къил Владимир Васильева къейдна: «Россиядин Федерациядин Президент Владимир Владимирович Путинан Чарче раижнавай, гъакни "майдин Указдалди" тайинарнай везифаяр чун патал кар алайбур я.

Государстводин политика инсан патал лап важиблу месэляяр гъалунал: адан хатасузвал таъминарунал, ам кар-кеспидик кутунал, адан дуллухар жхажунал, адаз яшамаш хъун патал къулай шартIар яратмишунал, тIем акакъдай ва ерилу образование къачунал, медицинадин куьмек агакъарунал желбда.

Эхиримжи йисара сихдаказ ва ака-тайвал эцигунар къиле тухун себеб яз Махачкъала гъакъкъатда общество патал метлеб авай хейлин зонайрикай, скверрикай ва аллеяйрикай, аялрин бахчайрин ва школайрин мулкарикай маърум хъана. Чаз Москвадин Гьукуматди куьмекна ва Ленинан тIварунихъ галай майданни адан патарив гъай чкъар цийикIа туькуьр хъувун патал 350 миллион манат пул багъишна. Проект веревирд авунал общественности желбна. И проект шегьердин тарихдихъ галаз алакьалу пай цийикIа туькуьр хъувунин кардик къил кутун жеда.

Инал общественный мулкар аваданламишунив комплекснидаказ эгечIун, гъа гъисабдай "Шегьерра къулай шартIар арадал гъун", "Автомобилрин хатасуз ва ерилу рекьер" программаяр, электропередачайрин линияр, целди таъминардай сетар, культурадин ирсинин имаратар цийикIа туькуьр хъувунин программаяр

чеб-чпихъ галаз алакьалу авун чарасуз тирди къейд авун герек я. Сифте нубатда Махачкъаладин тарихдихъ галаз алакьалу пай цийикIа туькуьр хъувунив гъа къайдада эгечIун герек я. Обществонный транспортдин къурулушар хъсанаруниз, яхдиз физвайбур патал къулай шартIар яратмишунив лазим тир фикир гун герек я. И кар республикадин вири шегьерриз талукъ я".

НафтIадин хел республикадин кудай шейэринни энергетикадин комплексдин жележг авай хилерикай сад я. РД-дин Къили и хиле крар авай гъалдикай, ам вилик тухунин планрикай лагъана.

В.Васильева къейд авурвал, нафтIадикай гъазурзавай продуктин къадар артухаруни моторра ишлемишдай кудай шейинин патахъай республикадин игътияр тамамвилелди таъминардай мумкинвилер гуда.

"Са хиле къайда туни аквадайвал менфат гузва. Чунуьхунрал эхир эцигайла, лазим тир къадарра нафтни агакъзава, завод ва нефтепровод герек тирвал кардик кутаз, муьштери ерилу кудай шейиналди таъминариз жезва. ГъакI хъайила, къезвай налогрин пуларин, къвалахдай чкайрин къадарни артух жезва.

Республикадин кудай шейэринни энергетикадин комплексдин гъар са секторда чIехи къвалах тухун герек я. Вилик эцигнавай макъсадрив агакъарун патал чна чи амадагрихъ - "Россетрихъ", "Газпромдихъ", "Лукойлдихъ", "Роснефтдихъ", "Русгидродихъ" галаз санал къвалахзава", - лагъана Владимир Васильева.

В.Васильева вичин Чарче карчивилиз куьмек гунин ва Дагъустандиз инвестицияр желб авунин месэлайрай къабулзавай серенжемрикай суьгъбетна. "Инвестицияр желб ийидайвал, региондин гъуьндурвал жхажунин мурадралди муницип-

палитетрихъ галаз санал экономикадин жигъетдай амайбурулай йигин еришралди вилик тухудай чкъар тайинарна - "Каспийск" ва "Дагъустандин Огни".

Гъар са школьник учебникралди таъминарун герек я. ЦIинин йисалай чун 11047 ученик патал чкъар жедай 33 школа эцигунив эгечIзава. И мурад патал федеральный бюджетдай чав 3,9 миллиард манатдилай виниз такъатар агакъна. "Виш школа" проект къилиз акъудунин барадай хъсан тежриба къватIнава.

Дагъустандин Къили вичин Чарче республикадин медицинадин хел цийи хъувунин серенжемарни раижна. Медицинадин рекъай виниз тир технологйрал бинелу куьмек гузвай медицинадин идарайрин къадар йисандавай-суз артух жезва, 2018-йисуз саки 6 агъзур дагъустанвидиз ахътин куьмек гана. Им, адалай виликан йисав гекъигайла, тахминан 24 процентдин гъаф я. 2019-йисуз и делил мадни 35 процентдин жхажун пландик кутунва. Алай йисуз республикадин 7 агъзур касдилай виниз агъалийрив виниз тир технологйрал бинелу куьмек агакъда.

"Земский духтур" программдин сергъятра аваз хуьрерин чкайра здравоохраненидиз жегъил пешекарар желб авуникай еке куьмек жеда. 2019-йисуз хуьрерин чкайриз 224 духтур ва 10 фельдшер желб авун планламишнава. (2018-йисуз и программдин сергъятра аваз 202 кас пешекарар кеспидик кутуна).

Владимир Васильева гъиле авай йисан бюджетдай инвалидар яшайишдин къвалералди таъминарун патал 300 миллион манатдилай тIимил тушиз такъатар чара авун тапшурмишна...

(Куьруьдаказ гузва. Чар вири "Лезги газетдин" сайтдай келиз жеда).

Нумрадай кIела:

ОБЩЕСТВО

Гъакъисагъ зегъметдалди

Алай вахтунда К.Абасован режьбервилек кваз Мегъарамдхуьруьн райондин Чепелрин хуьруьн патав гъай мулкунин 150 гектар чилел Дагъустандин хуьруьн майишатда инвестициярин виридалайни зурба проект тамамарзава.

► 3

БАТАНПЕРЕСВАП

Буржидиз вафалу яз

Районда амай афгъанвийрикай садазни са къвал къванни ганвач. Закон виридаз сад хъун лазим я эхир... Вучиз ятIани гьукуматдин закон къилиз акъудун чи районда кваз къазва. Гъар сеферда гъар жуьредин багънаяр жагъуруналди чун чпелай алудзава.

► 4

ЯРАН СУВАР МУБАРАКРАЙ!

Яратмишунрин рекъе - бегьерлудаказ

Лезгидин яран суфрадал ирид жуьредин тIуьнар хъана къанда. Вучиз лагъайтIа, Яр гъуц экуь дуьньядиз хкъедайла, ада чилин къаник квай мичIи дуьньядин ирид къат атIана къанзава. Гъавилляй 21-мартдиз лезгийри суфрадал гитI, фирни, тIач, чIахар, калар, сав, аш эцигзава.

► 5

ЧИАП

Чуру гъалари къил ганва

Гъар са лезги хуьре, гъакI вири шегьеррани, мектебра дидед чIалан тарсар авай Дагъустанда ахътин реформаяр сад-къеве йикъан крар туш эхир. Гъиле авай гафарганар "цIуз вегъейла", чна чи аялриз гъи чIалалди тарсар гуда?!

► 6

ИНСАН ВА ТИБИАТ

ВацI муьтIуьгъарзава!

Месэладин важиблувал аннамишуналди, РД-дин Гьукуматди чаз пулдин еке харжияр чара ийизва: тахминан - 70 миллион манатдилай гъаф. ВацIун къерехар мягъкемарунин къвалахар 2020-йисуз бегъемардайвал я.

► 9

ХАБАРАР

Машгъур тухум

Идрис Даштиева арадал гъайи затIар оборонадин промышленностда ("Булава", "Тополь", "Ярс", "Искандер") ишлемишзава. Илимда ам вичин пешедин рекъай зурба алакьунар авай пешекар яз машгъур я.

► 12

ЧИ ЕРИЯР

Чахчар

1966-йисан залзалаяр себеб яз, хуьруьн жемят Самур пата авай Чахчарин-Къазмайрал куьч хъана. Са къадар жегъилар чпин куьгъне ерийрал чан хкунин мураддалди вини хуьруьз хъфена. Алай вахтунда ана 20-далай виниз къвалер хъхъанва...

► 15

Цийи мектебрин гысабдай

“Образование” милли проектдин сергытра аваз 19 школа эцигуни Дагъустанда тарсар пуд сменада гунал эхир эцигдай мумкинвал яратмишда”, - малумарна Кеферпатан Кавказдин крарин рекьяй РФ-дин министр С.Чеботарева республика яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин месэлайрай кыле фейи совещанидал. Региондин гьукуматди раиж авур делилралди, чарасуз герек объект 2021-йисалди эцигда. Идан гьакъиндай ТАСС-ди хабар гузва.

“Образование” милли проект бажармишун патал республикадиз 8,8 миллиард манат чара ийизва. Идакай 7,6 миллиард манат тарсар пуд сменада тухунал эхир эцигунин мурад патал серфда. И кар патал лагъайтла, 19 имарат кардик кутун герек къведа”, - лагъана министрди.

Дагъустанда 1642 школа кардик ква. Анра саки 400 агъзурдалай гзаф аялри чирвилер къачува. Идакайни 2,6 агъзурдалай гзаф школьникри пуд лагъай сменада клелзава. Совещанидал Дагъустандин Гьукуматдин сад лагъай вице-премьер Гьажимегамед Гьуьсейнова малумарайвал, школяр 2021-йисалди эцигда - 8 школа Хасавюрт районда, 5 - Махачкъалада, 2 - Цумада районда, Докъузпара ва Ахцегъ районра - гьарна сад.

Республикадин гьукуматди раиж авур делилралди, чирвилер гудай идараяр регионда «Демография» милли проектдин сергытра авазни эцигда, милли къве проект кылизи акъудун патал, санлай къачурла, 15,5 миллиард манат дилай виниз такъатар чара ийида. Дагъустанда школайрилай гьейри аялрин 50-далай виниз бахчярни кардик кутада.

Къвалахдин алава чкаяр

18-мартдиз РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здунован регъбервилек кваз кыле фейи совещанидал Дагъустан Республикада къвалахдин цийи чкаяр арадал гьуниз талуку месэлаяр веревирдна. Идан гьакъиндай “Лезги газетдиз” РД-дин Кылин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Совещанидал къейд авурвал, республикада къвалахдин чкайрин къадар промышленый парк арадал гьунин ва кардик кутунин, инвестпроектар кылизи акъудунин, Каспийскда яшайишдинни экономикадин жигъетдай гзаф ийгиндаказ вилик фидай мулк гегеншарунин, “КИППромКаспий” индустриальный паркна къвалахдин цийи чкаяр тешкилунин гысабдай артухарун фикирдиз къачуна.

Идалайни гьейри, 2019-йисуз республикадин инвестпрограммадиз чара ийизвай пулдин такъатар артухарунин гысабдай эцигунрин къвалахрин, талуку тирвал, ишлемишиз вахузвай объектрин къадар пуд сефердилайни гзаф артух жада. Идан гысабдай къвалахдин цийи чкаярни пайда жада.

“Чи министрри чпин гылик квай хилера государстводин программаяр кылизи акъудунин гысабдай къвалахдин гыккъван чкаяр арадал гьидатла, гьа кардиз за итиж ийизва”, - лагъана Артем Здунова, совещанидин иштиракчийрихъ элкьвена.

РД-дин тѳебиатдин ресурсрин ва экологиядин министр Набиюлла Къарачаева малумарайвал, кардик квай карьерра алай йисан 1-январдилай къвалахдин цийи 200 чка арадал гьана: “Налогрин инспекцияди и делилар керчекбур тирди тестикарда. И барадай тухузвай къвалах акъвазарнавач, мадни къвалахдин цийи 500 чка арадал гьун пландик кутунва”.

Совещанидал рахай РД-дин туризмдин ва халкъдин художественный сеняткарвилерин рекьяй министр Расул Ибрагъимова малумарайвал, алай йисуз инвестпроектар кардик кутунин сергытра аваз 700-лай виниз къвалахдай гьамшалугъ чкаяр ва 2 агъзурдалай виниз вахтуналди тир чкаяр тешкилда.

Республикадин мулкунал “Земский духтур” ва “Земский фельдшер” программаяр кылизи акъудзавай гьалдиз талуку малумат РД-дин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажиибрагъимова гана.

Совещанидал са жерге маса министерствойрин ва ведомствойрин регъберарни рахана.

Мярекатдин нетижаяр къур Дагъустандин Гьукуматдин Председателди инвесторрихъ галаз сих алакъяяр хуьн чарасуз тирди къейдна. “Абурухъ галаз къвалах твах. Кар-кеспидал машгул жада цийи чкаяр пайда жадавал, абуруз гьик куьмек гудатла веревирд ая. Гьихътин инвестпроектрихъ галаз алакъялу яз къвалахдин алава чкаяр арадал гьиз жедатла, гьа кардай кыл акъуд. Им чун патал важиблу кар я”, - къейдна республикадин премьер-министрди.

Куьмек артухарда

РФ-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Татьяна Голиковади къейд авурвал, кылдин ксаринбур тир клиникайрини, хуси ва госамадагвилин (ЧГП) сергытра аваз, онкологиядин азаррикиди начагъ Россиядин агъалийриз медицинадин рекьяй лазим куьмекар гуда. Идакай “Россиядин газетда” кхьенва.

РФ-дин вице-премьердин гафарай мадни малум жезвайвал, ЧГП-дин и жуьре къуллугъяр, ОМС-дин (обязательное медицинское страхование) такъатрин гысабдай яз, “Здравоохранение” ва “Онкологиядин азаррихъ галаз женг члугун” милли проектрин программаяр уьмуьрдиз кечирмишунин нетижада кылизи акъудун пландик ква.

Идалайни гьейри, йисан сифте кылай РФ-дин Гьукуматди виниз тир дережадин медицинадин куьмек авунай ОМС-дин къурулушда къвалахзавачир медицинадин идараяр финансламишунин къайдаяр тайинар-навайди къейдна Т.Голиковади.

Кылдин ксаринбур тир медклиникайра страховатнавай азарлияр сагъарун патал харжияр ОМС-дин такъатрикай чара ийида.

Цийи центр эцигда

Муьквара РД-дин зегъметдин ва яшайишдин рекьяй вилик тухудай министрстводин коллегиядин заседанидал министр Изумруд Мугъуьтдиновади яшар 18 йисалай алатнавай инвалидар патал Дагъустанда реабилитациядин цийи центр эцигун пландик квайдакай лагъана.

“Министерстводиз инвалид аялриз ва члехибуруз яшайишдинни реабилитациядин ерилу куьмек гунин жигъетдай чарар гзаф къвезва. Къенин юкъуз и месэлаяр гьалуунин мураддалди яшар 18 йисалай виниз тир инвалидар патал Каспий гьулуьн къерехда, Дагъустанда сад лагъайди яз, реабилитациядин центр эцигуниз талуку гьазурлухвилин къвалах кыле тухванва. Гележегда хуси ва госамадагвилин сергытра аваз аялар патал реабилитациядин са жерге центраяр тешкилунин месэлайриз фикир гуда”, - раижна ада.

Гьуьгуьнлай совещанидал рахай Махачкъалада аялар ва жаванар патал кардик квай реабилитациядин центрадин регъбер Татьяна Березкинади и кардик кыл кутунай министрстводиз чухсагул лагъана. Адан гафаралди, эхиримжи 25 йисуз и месэла чи республикада лап хциди я. Т.Березкинади мадни къейд авурвал, 18 йис тамам хъайила, аялар и центрадай “фидай чка авачиз” амуькзават. Совещанида иштиракдай РД-дин Гьукуматдин Кыл Артем Здунова и теклифдин тереф хвена.

Месэла къарагъарзава Сарар экъиснавай дарамат

Ш. ШИХМУРАДОВ

Уьлкве чукурун патал ахмакьриз азадвал гун бес я, лугъузва чи халкъдин камаллу мисалда. Дугъриданни, “Гзаф - социализм, гзаф - демократия!” лишандик - лагълагърик кваз М.Горбачевани адан гылибанри дуньяда ислягъвилин, гьахълувилин мягъкем даях тир члехи Советрин Союз чукурунал гьана. Фабрик-завод, колхоз-совхоз тергун тимил хъана, гила советрин девирда эцигай гьихътин зурба дараматрин иесивални ийизвач. Зи макъсад инал куьгъне хъуртар къарагъарун туш, ихтилат гьакъикъи ихътин члур кардикай физва.

Махачкъаладай Каспийскдиз фидайла, Редукторный поселокда, шегъредин чапла патахъай 11 мертебадин вижевай са дарамат аквазва - республикадин газетрин ва “Дагъустандин дишегъли” журналдин редакцияр кардик квай комплекс. Ам алатай асирдин 80-йисара А.Пушкинан тварунихъ галай куьнеда авай редакцияр дарискъалвилей (гьар са кабинетда 4-5 журналист алуькнавай) гьенгвилез акъудун, Кеферпатан Кавказдин республикаяр патални “Советская Россия” ва центральный маса газетар чап авун патал, гьил ачухна, еке харжияр серфна, гегеншдаказ, 4 мертебадин вижевай типографияни галаз эцигайди тир.

Рикел алама: чаз, журналистриз, вердиш хъанвай гуьзел паркунин, гьуьлуьн къерехдай шегъердивай яр-гъаз - Редукторный поселокдиз акъудун хуш тушир. Пушкинан куьнеда чаз къулай тир - районрай атай ксарни, маса мугъманарни гьа паркна, патав гвай Буйнакскийдин тварунихъ галай куьнеда муьквал-муьквал гьалтдай, хабарар къадай, суьгъбетардай, нетижада са къадар макъалаярни арадал къведай. Гьар гьик йатани, чавай ни хабар къазва къван: тади гьалда цийи дараматдиз экъелуниз мажбуьрна - сифте са шумуд отдел, гьуьгуьнлай - вири редакциярни. Зун эцигунрин рекьяй пешекар туш, амма чидай, акур бязибуру къейдзавайвал, а члавуз ноябрдин яни, тахъайтла, маса суварин вилик тирни рикел аламач, Дагобкомдай и цийи дарамат бегъем гьазур тушиз, винелай са бубат цлал-цлалмарнаваз, еке кимивилер, нуькса-нар кваз (пенжерар и патай а пад аквазвай гьаклан ликъликъяр я, сувагърик цемент квач ва ик мад) къабулиз туна.

За и цларар вучиз кхъизва? Къабул авуна - е, бес месивални авуна, датлана гьил алаз хъана кландачни?! Ик, и алатнавай саки 30 йисан девирда республикадин чин, гуьзгъ тир, гьарнихъ газет-журнал, хабарар чукурзавай, меслятар, рекеьр къалурзавай и дараматдин къежел патар (къенепата бязи мертебаяр редакцияри чпивай жадавал са гьар

гьал ремонтна, ятлани гьарнизни гьил элкъуьрун герекзава) садрани ремонтнавач. И девирда республикадин 5-6 кыл, печатдин ва информациядин 8-9 министр дегиш хъана, и дараматдиз гьар юкъуз чиновникарни, депутатари, министрарни, жавабдар маса ксарни, Москвадай, Урусатдин маса регионрайни мугъманар къвезва, шегъредай физвай агъзурралди агъалийризни, сувагъар алатна, керпичар клус-крус жез, иллаки кеферпатан балхунрикай сарар экъисна аквазнавай чкаяр аквазватлани, вири тупларин арайрай килигзава. Республикадин информмайдан тешкилзавай и зурба дарамат члур гьалда вучиз авайди я лугъудай касни авач.

Эхъ, гьакъикъатдани, эцигун - четин, чукурун регъят я. Дарамат авай гьалдикай журналистрин арада рахунар саки гьар юкъуз жезва, совещанийрал ва маса мярекатрал месэла къарагъар тавунани туш. Амма япарихъ галуькзавай ванер гьа садбур я: ремонтдин къвалахриз пул авач.

Чуьнуьхдай, миллиардар чара уьлквейрин банкариз акъуддай, анра еке дворецар маса къачуна, кеф-кефинив яшамиш жада, “Крабовый король” Олег Каназ ва масабуруз Сахалиндинни Хабаровский крайдин девлетар тарашиз, йиса 25 миллиардар къазанмишдай, маса “карчийриз” Сибирдин гегенш тамарин тахта-шалман законсуздаказ къунши уьлквейриз маса гудай мумкинвал ава, амма са дарамат ремонтдай такъатар жагъизвач! Къакъуд хъия тарашчийривай - пулар кламай къван жада.

Акъван чкадал атанва хъи, са 4-5 йис идалай вилик Журналистрин къвале вучтин ятлани форум жезвайни ва я аниз са члехи кас къвезвайни, дум-думз рикел аламач, дараматдин экъиснавай сарар клевирун патал редакцияривай балхунрал чпин газетрин тварар кхъенвай кетенар алктурун тлалабнай. Абуруни, гьелбетда, яргалди дурум ганач. Исятда 11-мертебадин балхундилай анжах са “Табасарандин нуьрар” кхъенвай ших аквазма.

Зун гьиле къелем къуниз куь мажбуьрна? Са гьафте вилик зун экуьнахъ редакциядиз атайла, санал къвалахзавай Шагъисмаил Гьажимирзоева ихътин “муштулуьхдалди” кьаршиламишна: “Балхундик физ тахъуй - винел алай мертебадин балхундикай сувагъдин, члизвай керпичрин клусар аватна. Нагагъ кланик инсанар квайтла, са шумудан кылер хадай!...”

И гуьзел зурба дарамат авай гьал акур касдиз шел къведа: аниз гьахъдай еке дегълиздиз (вестиболь) кам къачурла, лап татугай шикил ачух жезва - къаварай тилияр къвез, инал - анал ведрояр эцигнава. XXI асир гьинай - республикадин газетрин редакцияр авай дараматдиз тилияр атуьн гьинай!

Къейдзавайвал, чи цийи министр Сергей Снегирева ци дараматни ремонтда, куьгъне лифтерни дегишарда лагъанва. Са хата-бала татанмаз, ремонтдин къвалахар гьикъван фад башламишайтла, гьакъван хъсан я.

*Цемент квачиз, къвахъна физ къум,
Цларивай гуз жезмач дурум.
Цавари тавунмаз къуькьрум,
Иесивал авун хъсан я.*

Юбилей

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Дагъларин уьлкведа Докъузпара район гуьрчег, надир тебиатдалди, такабурулу дагъларалди, халкъдин арада машгъур ва нуфузлу ватангълийралди тафаватлу я. Ихътин лайихлу ксарикай сад и йикъара вичин 60 йисан баркаллу юбилей къейд авур, гзаф йисара Докъузпара райондин кьиле акъвазай Керимхан Саидагъмедович АБАСОВ я.

диз лайихлу хъана. 2013-йисузни дагълух зонадин районрин арада яшайиш, экономика вилик финин нетижайрай район 3-чкадал акъатна. 2015-йисуз чкадин самоуправленидин кваллахрин бегъерлувиллиз къимет гунин нетижайрай Докъузпара районди 2-чка къуна.

К.Абасован регъбервилек кваз къилиз акъудай кра-рикой куьрелди рахайтла, райондин члехи хуьрерикай тир Мискиска 504 ученикдиз, Цийи Къаракуьреда 320 ученикдиз чкаяр авай алай девирдин истемешунрив къунвай мектебар эцигна. Усугъчай хуьре аялрин бахча (110 аялдиз чка авай) кардик акатна. Мискискарин хуьруьн аялрин бахчадин дарамат цийи хъуьвун. Авадан, Миграгъ ва са къадарда Къалажухринни Къурушрин мектебрин дараматарни (къавар) ремонтна.

Авадандал спортзал кардик акатна. Къаракуьреда машгъур ватангъли Сулейман Керимован куьмекдалди спортзал эцигна.

Усугъчай, Мискискар, Авадан, Къаракуьре хуьре-ра хъвадай цин турбаяр тамамвилелди цийи хъуьвун. Гзаф чкайриз цийи линиярни тухвана. "Теки-Къалажух" дигидай цин къанал туькьурунин кваллахар 80 процентдин тамамарна. Хуьрериз тебии газ тухунин важиблу кваллахарни вилик фена: Цийи Къаракуьре, Усугъчай, Авадан ва са къадарда Мискискарин хуьрни газдалди таъминарна. Райондин вири хуьрериз газ тухунин проектар гъазурна.

Эцигунрин хиле тухвай кваллахра Цийи Къаракуьреда эцигай муькъуьни важиблу чка къазва. Райондин

Гъакъисагъ зегъметдалди

Жавабдарвал, кар къилиз акъудун, месэляяр гъял-дай рекъер жагъурун ва икI маса ерияр хас тирвилей ада къилин къуллугъдал хъайи вахтунда вири къурулушра, хуьрера кваллахзавай ксаривайни хиве авай везифаяр тамамарун клевелай истемешзавай.

Уьмуьрдин рехъ

Керимхан Абасов 1959-йисан 9-мартдиз Къаракуьреда малдардин хизанда дидедиз хъана. Гъеле гъевчиизмаз вичин диде-бубадиз куьмекар гуналди, адаз дагъвийрин регъят тушир зегъметдин къадир чир хъана. Буба Саидагъмед Абасова, малдарвилел машгъул инсан тиртани, кваллахда четинвилер ацалтзавайтани, веледриз хъсан тербия гана. "Уьмуьрда агалкъунар хъун патал неинки чубанвилин, гъаикI маса пешеярни герек я", - лугъудай ада хва Керимханаз. Бубадин насигъатар аннамишай хци адан хъсан къилихар, ериярни къуна. 1978-йисуз мектеб, 1983-йисуз В.И.Ленинан тиварунихъ галай Дагъосуниверситетдин экономикадин факультет куьтыгъна.

Къилин образование къачур жегил пешекарди вичин зегъметдин рехъ 1983-йисуз Дербентдин "Электросигнал" заводда кваллахунилай башламишна. Сифтедай инженер-экономиствилин къуллугъдал хъана, гъуьгъуьнлай ана мастервилин, цехдин начальникдин везифаярни къилиз акъудна. К.Абасов 1986-йисуз "Электросигнал" заводдин Ахъегъа авай филиалдин директорвиле тайинарна.

1988-йисуз ам "Октябрдин 60 йис" совхоздин директорвиле тайинарна, 1995-йисал къван аниз агалкъунралди регъбервал гана. 1996-йисалай 2001-йисан мартдалди федеральный казначействонин Докъузпара районда авай отделенидин кьиле хъана.

2001-йисан апрелдиз кьиле феийи сечкийра иштираккай Керимхан Абасов "Докъузпара район" МО-дин къилиз хъана. И къуллугъдал ада агалкъунралди 2017-йисан 5-июлдалди кваллахна. 2008-йисуз ада Москвада экономикадин илимрин кандидатвилин диссертация хъена, РФ-дин Президентдин къвалав гъвай государствонин къуллугъдин Россиядин академияни куьтыгъна.

Тежрибалу пешекар Керимхан Абасов 2017-йисан 6-июлдиз Дагъустандин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрвиле тайинарна.

К.Абасов "Шалбуз дагъдин этегдик", "Докъузпара район. Тарих ва алай вахт", "Къаракуьредин тарих" ктабрин (пудни урус члалал акъатнава) авторрикай сад я.

Керимхан Саидагъмедовича пуд веледдиз тербия гана. Ам цлуд хтулдин члехи буба я.

Район - кIвенкIвечийрин жергеда

Дагълух райондин кьиле акъвазай йисара К.Абасова агъалийрин яшайиш хъсанарунин жигъетдай вири хилера бегъерлувилелди кваллахар бажармишна. Образованидин, медениятдин, яшайишдин, экономикадин гъалар хъсан хъуники райондин къамат аквадайвал дегиш хъана.

Районда экономикадинни яшайишдин гъалар вилик тухунин карда хъсан нетижаяр хъуники республикадин районрин арада са шумуд йисуз Докъузпаради хъсан чкаяр къуна. ИкI, 2010-йисуз Докъузпара 3-чка-

ва Цийи Къаракуьре хуьруьн администрацийрин цийи дараматар эцигна, бязи хуьрерин дараматар хъсан гъалдиз хъана. Къаракуьре, Теки ва Миграгъ хуьрера ФАП-рин цийи дараматар ишлемишиз вахкана. Бязи хуьрериз цийи рекъер туькьурна, трансформатор ва линияр кардик кутуна.

Райцентрада алай аямдин медениятдин кIвал эцигна. Куьчяр йифен береда ишигълаван авуна. Мискискарин, Къурушрин ва Къалажухрин медениятдин кIвалерин дараматар ремонтна, герек тир тадаракралди таъминарна. Райцентрада Гъалибвилин парк цийи ва гуьрчегар хъуьвун. Паркуна Ватандин Члехи дяведин женгера чпин чанар ктурбандай докъузпаравийрин тиварар кхъенвай мармардин члехи обелиск эцигна, эбеди цай кардик кутуна.

Районда цIаяр жхадардайбурун къуллугъ кардик акатна.

Лайихлу награда

К.Абасовахъ жуьреба-жуьре йисара ганвай грамотаяр, чухсагъулдин чарар, лайихлу тиварар ва маса наградаяр гзаф ава. Абуру адан зегъметдихъ хъсан нетижаяр хъайивилин гъакъиндай шагъидвалзава. 2009-йисуз К.Абасоваз "РД-дин муниципальный къуллугъдин лайихлу работник" лагъай тивар гана.

Виридалайни лайихлу награда - "Хайи чилиз авай кланивилей" медаль - Керимхан Абасоваз 2016-йисан 30-декабрдиз Махачкъалада РД-дин Къили шад гъалара вахкана. Малум тирвал, республикадин дережадин ихътин члехи награда кваллахда къазанмишнавай агалкъунриз ва гзаф йисарин бегъерлу зегъметдиз килигна гузва.

Алай вахтунда К.Абасован регъбервилек кваз Мегъарамдхуьруьн райондин Чепелрин хуьруьн патав гъай мулкунин 150 гектар чилел Дагъустандин хуьруьн майишатда инвестицийрин виридалайни зурба проект тамарзава. Керимхан Абасов инвестор яз, алай аямдин Европадин технологияр ишлемишуналди, и берекатлу чилерал фад арадал къведай ва гзаф бегъер гудай (суперинтенсивный) ичеринни чухъверрин члехи багъ кутуна. Сербиядай гъана цанвай къелемар хъягъай сортаринбуру я. Абурун къадар алай вахтунда 400 агъзурдав агакънава.

Багъдин стIал-стIал яд гудай тадаракар кардик кутуна. Анин патав 2 гектар чилел дигидай цин гъамбархана туькьурнава. Дагъустанда ихътин багъдиз тешпигъди мад авач. Адан майдан жележеда 400 гектардал къван гегъеншардай фикир ава. Патав 10 агъзур тонн емишар хуьз жедай чка ва абуру гъялдай цех эцигунни фикирдик ква. Цех кардик кутуники аялар патал менфятлу продуктар арадал гъиз жеда. Талуьк тир вири кваллахар пешекарин-алимрин гуьзчивилик кваз тамарзава. Бегъер харцикай, зегъемвилекай хуьн патал багъдин винел пад махсус сеткадалди клевирдайвал я. И комплекс кардик кутунин нетижаяда 200-далайни гзаф ксариз кваллахдай чкаяр жеда.

Ихътин баркаллу крарик къил кутазвай Керимхан Саидагъмедович Абасовахъ къуй чандин сагъвал ва мадни члехи агалкъунар хъурай! "Лезги газетдин" редакциядин коллективди баркаллу ватангълидиз 60 йисан юбилей риклин сидкьидай мубаракзава.

Президентдин Чарчин цIарце аваз Шехъ тавунмаз...

Абдулафис ИСМАИЛОВ

(Эхир. Эвел - 11-нумрада)

Инал ала-тай йисуз "Лезги газетдиз" акъатай Хив райондай тир муаллим Абдул Ашурагъаеван "Чанда дердер ава лугъу..." макъала мисал патал рикел хкун кутугнава.

Са цлуд йис идалай вилик и тежрибалу муаллим Россиядин Президентдин грантдиз (100000 манат) лайихлу хъана. Амма и пул адав агакъарнач. Са къадар вахтунда вил алаз акъвазна, ахпа сеbeb хабар къурла, грантдин гъалибчидиз лагъанай: вахтунда хабар къуна кландай, гила а пулар амач. Муаллим арза-ферзейра, судра гъатнач, государстводи вичиз тайинарнавай куьмек ада истемешнач. Къайгъусуз чиновникрихъ галаз "женгина" къил тIа ийиз клан хъанач жеде. Гъа са вахтунда къейд ийин: ада вичин граждандвилин активвални къалурнач. Къайгъусуз чиновникривай истемешна, абуру чалай клусни вине авачирди къалурна кланзавайди тир.

Къвед лагъай мисал. Авторди кхъизвайвал, пенсиядиз экъечIдай яшдив агакъайла, ада герек тир вири документар гъазурна, райондин пенсийрин фондуниз тухвана. Анин къуллугъчиди документар къабулна, сад-къве вацралай къачудай пенсияни мубаракна. Иисни зура пособие хтунал вил алаз акъвазай Абдул муаллим, ам хтун тавунин сеbeb чириз, райондин пенсийрин фондуниз фена. "Зун гъавурда турвал, - кхъизва А. Ашурагъаева, - за тухвай документарикай арзани са шумуд чар квахънава. И чIавуз заз цийи къилелай арза кхъин ва документар вири цийи хъувун теклифна. Пенсияни арза цийи хъувур йикъалай гуда лагъана. Гъатна судра". Дуьз кар авуна муаллимди. "Эгер вуна "тагайтIа", ви дерди туькьурдач лугъудайбурулай тафаватлу яз, ада инал вичин граждандвилин тереф къалурна, ам гъалибни хъана.

Суд-дуван саки къуд йисуз къиле фена. Куьрелди, райондин судди, яшлу педагогдин тереф хуьналди, гъа документар вугай йикъалай адаз пенсия тайинарунин къарар къабулнай. Амма райондин пенсийрин фондуну суддин къарар къилиз акъудзавачир. Эхирни Дагъустандин Верховный судди гъахълувал гъалиб хъунал гъана: арза вугай гъа сифте йикъалай А. Ашурагъаеваз закондалди къевезвай вири пулар гуниз мажбурна.

Тикрар хъийизва: государствонин идарайра михъивилелди, намуслудаказ кваллахзавай чиновникар гзаф ава. Абуру инсанар инжиклу ийизвач, законрин гъавурда твазва, дерди туькьурун патал рекъер къалурзава: нивай хабар къадатIа, нин патав фидатIа лугъуда, куьмекар гузва. Абуру чпин къуллугъдин везифаяр къилиз акъудзава, и кардай государстводи гузвай мажиб гъалалди ийизва. Гъа икI хъана кланзавайвилей. чна, агъалийри, им са къетIен кар яз гъисабзавач. Гъакъикъатдани, къуллугъчиди, вичел алава зегъмет акъалт тавуна, тамамарзавайди вичин хиве авай везифа я эхир.

Амма, гъайиф хъи, гъа и идарайра, шегъеррани районра къуллугъдиз килигай пешекарвилин дережа авачир, дипломар гъай савадсуз, "тупIал", "пака хъша" лугъузвай, кичIе тахъана, ачухдиз "50 агъзур гъваш" лугъудай ришветчиярни ава. Инсанрин рахунрай, бязи вахтара ришветчи "мергъяматлу" жеда: "50 агъзурдалай 40, гъатта 30 агъзурдал къван агъуз эвичIа".

ЧIалахъ жез кланзавач. Ачухдиз ришвет це лугъун? Гъукуматди, мисал патал, тайин яшдив агакъайла, гъар са граждандиз пенсия гузва, гъатта гъич са йисузни кваллах тавур яшлудазни. Вуна адаз гъи чин алаз, кичIевал-регъуьвал авачиз, "пул гъваш" лугъузвайди я? А кас гъакIни кесибвиле яшамиш жезва, ам мадни четинвилера вучиз твазва? Вучиз вуна ам чи государствонин гъукумдилай - ваз мажиб гузвай государстводилай нарази жедай чкадал гъизва? Им хаинвал жезвачни?

Гъа ихътин мисалар уьмуьрдин жуьреба-жуьре хилерай мадни гъиз жеда. Кар ана ава хъи, инсанар клевера тван тийиз, гъакъисагъвилелди зегъмет чIугъузвай, гил михъи, "са чухсагъул бес я" лугъузвай чиновникрин кваллах чаз адетдин кар яз акъваза, яргъалди рикелни хуьзвач. Амма чи жибин вилив хуьзвай гъахъсуз къуллугъчи вичиз нагъахъ хийир къачун патал инсанриз зарар гузвайвилей, такIан хъанвайвилей чи рикелелай алатзавач. Чкачкадал адан тивар къаз, гъукуматдилай наразивилин гафар лугъуда. Гъа икI, тум къацIай данади нехирни къацIурда лугъудайвал, сад-вад ришветчиди вири гъукумдал леке гъизва. Инсанриз гъукум такIанарзава.

Законрин къаравулда авай къурулушри гъар юкъуз коррупционерар, ришветчияр къазва. И месэладихъ галаз алакъалу яз лугъуз кланзава хъи, чна, жергедин агъалийри, жуван законлу ихтиярар таъминарун патал клевелай истемеш тавунмаз, чакай чи законлу интересар патал закондин бинедаллаз женгичияр тахъанмаз, чи гъалар дегиш жедач. Истемешна кланда. Чиновникди, атана, ви багъда авай тарариз яд гудач, вуна арза кхъин тавунмаз, пенсия ва ваз къевезвай къезилвилерни тайинардач.

Ришвет гъваш лугъузватIа, прокуратурадивай, ФСБ-дивай куьмек тIалабна кланда. Чна лагъайтIа, къвалени, кимелни вири тахсирар гъукумдин хивез вегъезва. За лугъузвач хъи, чи вири законар лап хъсанбуру, акъалтIай вини дережадин ери авайбуру, дегишвилер тун герек авачирбуру я. Ваь, эгер абуру гъахътинбуру тиртIа, чун кесибвиле яшамиш жедачир. Ихтиллат физвайди чи граждандвилин актив терефдикай, чи хесет-къилихдик истемешдай ери хъуникай я.

Инсаниятдин тарихдай акваз-вайвал, гъи обществода граждандвилин активвал, гъахълу истемешунар аватIа, гъам виликдини физва. Чи уьлкведа зегъметчи инсандин терефдал алай хъсан законар, абуру хуьдай къуллугъарни ава. Истемешунралди абурукай менфят къачун. Эгер дериндай фикир гайитIа, им чна чиновникар дуьздаказ кваллахуниз мажбурун, общество вилик финиз ва государстводиз ийизвай ихтибардин дережа жкажуниз куьмекун жедай.

Буржидиз вафалу яз

Рагьидин ЭМИНОВ

1979-йисан 25-декабрдиз Советрин Союздин кьушунар Афгъан-нистандин халкъдиз кумекиз фенай.

10 йисуз давам хъайи инсафсуз дяведа иштиракбурукай агъзурралди аскерар телеф хъана, парабур гел галачиз квахъна, хейлинбур набутар яз амукъна. Ахцегь райондай и дяведа 42 касди иштиракна.

Абурукай сад сержант, танкист, (наводчик), гила райондин Афгъандин дяведин ветеранрин советдин председател **Нажмудин Зейнединович ГУДАЕВ** я. Ада вичин умуьрдин рекьикай, женгерикай суьгьбетзава.

- 1982-йисуз Ахцегьрин 2-нумрадин юкван школа хъсан кьиметралди куьтягьайдалай гьуьгьуниз зун ДГУ-дик экечна, - башламишна ада. - Математикадин факультетдин 1-курс куьтягьай 1983-йисан июндиз заз Советрин Армиядин жергейриз эверна. Зун Туркестандин военный округдик квай Тажкен шегьердиз акъатна. Ина 4 вацран курсара тупунин лишанчидин пеше чирайдалай гьуьгьуниз Афгъанистандин Шиндант шегьердин танкарин полкуниз ракъурна.

Ана гъвечи, амма пара инсафсуз акъунар жезвай. Са шумудра танкарин чи ротай Герат шегьердин жемат талибанрин, гелебанрин, раббанийрин ва маса тухумрин бандайрикай азадунин вакъайра, кесиб жематдиз мергьяматлувилини кумек гунин краа иштиракна.

Рикелай ихътин са дуьшуьш алатдач. Старший лейтенантдал хер хъанваз, взводдин командирвиллин везифаяр зал тапшурмишнавай. Чи танк са хуьруьн патав мишнадал хъиткьинна, амма гзаф зарар хъанач. Механикди къатI хъанвай чка туклуьр хъийизвай вахтунда чун, пуд кас, хъвадай яд кланз патав гвай са къазмадиз гъахъна. Къачел, кылел алачир 2 аял галай са дишегьлиди ва кьуьзюь касди чун хушдиз къабулнай. Чав гвай яд цадай фляжкаяр цив ацурна. Язух атана, чна абуруз недай суьрсетдикай гана. Элкъвена танкунин патав къведайла, тфенгдин ван акъатна, захъ галай са аскер ярх хъана, гена къенач, залан хер хъана. Чун, автоматар вини къвачиз акъудна, къазмадихъ элквейла, мад тфенгдин ван акъатна. КилигайтIа, чаз гьуьле гузвай чпинди гъа кьуьзюь касди хъаяна къена.

Лугьун хъи, Афгъанистан чаз таниш тушир, кьумлук, чими, тле-

биатдин четин шартларин чка тир. Душмандин ягъурилай гъейри, садакай-садак акатдай хаталу азаррини чи аскерар гъелекзавай. Чи гадаяр, масадбурув гекъигаила, азарриз хейлин дурумлу тир. Кьилинди чна интернационалиствилин буржи кьилиз акъудна, амма гьукуматди гузвай са бязи къезилвилерикай чун магьрум я. Афгъан дяведин ветеранриз Махачкъалада, Хасавюртда, Буйнаксда ва маса чкайра яшайишдин къвалерилай алава яшайишдин къулайвилерин пулдин кумекарни ганва. Амма чи районда амай 29 касдикай садазни са къвал къванни ганвач. Закон вридаз сад хъун лазим я эхир... Вучиз ятани гьукуматдин закон кьилиз акъудун чи районда кваз къазвач. Гъар сеферда гъар жуьредин багнаяр жагъуруналди чун чпелай алудзава.

Месела, алатай йисара къвал къачун патал 15-пунктуникай ибарат тир документар гъазурна кланзавайтIа (документар гъазурна патал 15 агъзур манат пул харжзавай), гила 30 пунктуникай ибарат яз, абур гъазурна патал 30 агъзур манат истемиззава. Санани къвалах тийизвай хизан авайбуруз икъван пул жагъурун гзаф четин жезва.

Районда Афгъандин дяведин ветеранрин советдин председател яз, лугьун: чаз къени жегьилрихъ галаз ватанпересвиллин тербиядин къвалах киле тухудай са кабинет хъайитпани чара тавун тажуб жедай кар я. Ятани, чна чи обществодин кьилин везифайрикай сад жегьилриз эдеб-ахлакъдин, ватанпересвиллин тербия гун яз гьисабзава.

Уьтквембур

Хийир ЭМИРОВ

Гъар йисан 19-мартдиз чи уьткведа Россиядин ВМФ-дин цин кланикай фидай лутквейра къуллугъзавайбурун югъ къейдзава.

Тарихдин делири шагьидвалзавайвал, 1906-йисан 19-мартдиз Россиядин империядин военный флотда важиблу вакъиа киле фена: флотдик цин кланикай фидай "Форель" луткве ва гъакни "Касатка", "Сом", "Осетр" субмаринаяр кухтунна. Идахъ галаз алакьалу яз, пачагъ II Николая буйругьдалди, цин кланикай фидай лутквейра къуллугъдай пешекарар гъазурдай чкани арадал гъана. Гъанлай инихъ 19-мартдиз цин кланикай фидай лутквейра къуллугъзавайбурун югъ къейдзава.

Ватандин Чехи дяведин йисара цин кланикай фидай лутквейри душмандин гимияр, лутквейр ва гъакI фашистарни терг авунин карда еке роль къугъвана. Абура хейлин дагъустанвийрини къуллугъна. Ленинграддиз фашистар гъахунин кьурху аваз акурла, Махачкъаладиз Кронштадтдай цин кланикай фидай лутквейра къуллугъдайбурун гъазурдай С.Кирован тварунихъ галай школа хканай. Ана 300-дав агакъна жегьил дагъустанвийри чирвилер къачунай ва абур гьуьгьулвилелди фронтдизни фенай.

Чаз малум ва фронтдиз феи Кронштадтдин школадин курсантрикай сад Къасумхуьруьн районгъли Садыкъов Абдула тир. Ада Балтийский флотдик акатзавай "Лембит" гимиди къуллугъзавай. И гимидин кьилин везифайрик фашистрин цин винелай ва кланикай фидай лутквейр, гимияр терг авун, абуру сирнавзавай рекъера минаяр эцигун тир. 109 суткада "Лембит" 7 сеферда гьуьлериз фена, душмандин гимияр къезвай рекъерал 120 мина эцигна, 14 гими тергна. Зурба 4 гимидихъ сирнав хъийидай мумкинвал амукънач.

"Лембит" гимиди къуллугъзавай Абдул Садыкъова са торпедадал кхъенай: "Адолфаз Абдулан патай". Гимидин командир Яков Ошеровича матросдивай хабар къазва:

- Садыкъов, гьикI я, вун Адольфахъ галаз таниш яни?

- Эхъ, амма - яргалай хъиз. Гъавилай за адаз дагъустанвийрин тварунихъай пишкешни ракъурзава...

Гьелбетда, Садыкъован пишкеш вичин макъсаддив агакъна. Дяведин йисара душман терг авунин кардик еке пай кутур "Лембит" гимиди экипаждиз 1945-йисан 6-мартдиз Яру Пайдах орден ганай.

Россиядин ВМФ-да, цин кланикай фидай лутквейрин кьушунра алай вахтундани хейлин дагъустанвийри уьтквемвилелди къуллугъзава.

Чешне къачуналди

Райсудин НАБИЕВ

Малум хъанвайвал, Курхуьруьн жемат 15 тухумдикай ибарат я. Рамазан Лакарар тухумдин сифтегъан векил хъана. Адан гада Шайда - къвед лагъай несилдин. Шайдадин несил хуьре виридаз хийирлу кралалди тафаватлу тир, исятдани гъакI я. Ам вич хци зигин авай, акьуллу, гзаф крарикай гъакъикъи делилар чидай ва абурун гъавурда масадбурни тваз алакьдай кас хъана. Ихътин ерияр гьисаба къуналди хуьре 1958-1960-йисара юкван мектебдин директор хъайи Татархан хуьрй тир Амирасланов Анварбега (рагъмет хуьрай вичиз) Шайда бубадиз "Чан алай тарих" лугъудай. Адавай муаллимди тарихдин гзаф делилар чирнай.

Шайдадин чехи гада **МелгъятI** хуьре колхозник тир. Ада майишатдин вичел ацалтай гъар са къвалах намуслувилелди таммарна. Гзаф йисара нехирбанвал, рамаганвал авуна. Фашистрин Германияди чи Ватандал вегъейла, цудралди маса жегьилрихъ галаз санал МелгъятIни армиядиз тухвана. Ам уьтквемдин жуьреба-жуьре шегьерриз акъатнай. Сифтедай адакай стрелок, ахпа тупчи артиллерист хъанай. М.Шайдаева Саратовдин, Сталинграддин патарив киле феи къати женгера иштиракна. Абур гъакI алатнач - ам са тимил япарал залан, вилерин эквни зайиф хъана. Ам "За боевые заслуги", "За освобождение Сталинграда", "За победу над Германией" медалрин сагъиб тир. Армиядай Шайдаев 1946-йисуз хтанай, ада колхозда къвалахун давамарна.

М.Шайдаеван хва Агъасултаназ Афгъанистандин дяведа иштиракун кьисмет хъана. Кандагар шегьер ва къваларив гвай хуьрер моджахедрикай хуьдайла, яракъар, суьрсет авай складрал къаравулвал члугвадайла Агъасултана вич вилегъ аскер тирди къалурна. Командирдин тапшуругъар лазим тирвал килиз акъудна. Ам вад наградадиз лайихлу хъана. Абурун арада "Афгъанистандин халкъдин патай интернационалист аскердиз" медални ава. Кьуллугъна хтайла, ада механизаторвал давамарна.

Чешнелу механизатор Дагъустандин Верховный Советдин депутатвилени хъанай. Агъасултан Шайдаев мукьвал-мукьвал школьникрихъ галаз гьуьруьш жезва, абуруз дяведикай, вичин аскервиллин рекъерикай суьгьбетзава.

Къвалин даях - хуьруьн дамах

Вадим ЖАМАЛДИНОВ

Вахтар физва. 1941-1945-йисарин дяведин шагьидар хъайи яшлу инсанар къвердавай тимил жезва. Советрин Союздин девирдин вахтунда халкъдин арада авай гьуьрмет хатур, тербияламишунин къайдаяр гила рикел хтайла, вилерал накъвар къезва. Дяведин йисара, зи рикел алама, жува ва масабур галатун кваз такъаз къвалахнай. Аяри шаддиз никелерай килер къватIдай. Яшлу итимриз, папариз кумекар гудай, няни хъайила, садсадан къвалериз хуьруьк фидай, махар ахъайдай, яшлу инсанриз гьуьрметдай.

Гъа йисарин четинвилериз дурум гайибурукай сад аялзамоз бубадикай магьрум хъайи рабочай, муаллим, Сулейман-Стальский райондин Уллугъетягърин хуьрй тир **ИСАБЕГОВ Насредин** я. Ам муаллим Гъамзатан хизанда дидедиз хъана. Адан дидени муаллим тир, Телли дидеди Гъамзатаз са хвани кве руш багъишна.

Насредин Уллугъетягърин, Къасумхуьруьн ва Шихидхуьруьн школайра клелна. Дяведин йисара ада хуьруьн аялрихъ галаз санал колхоздин къвалахар таммарна.

Школада хъсан чирвилер къачур алакьунар авай гада анин директор рагъметлу Юсуфов Керима старший пионервожатыйвиле эцигна. 1954-йисуз Насредин армиядин жергейриз фена. Украинадин Бердычево шегьерда танкарин частуна къуллугъна. Адаз сержантвиллин

чин гана, взводдин командирдин заместителвиле тайинарна.

1956-йисан 15-октябрдиз Венгрияда къалар акъатайла, часть гъаниз рекъе туна. Ана хъайи ягъунра взводдин командир телеф хъана. Адан чкадал танкарин взводдин командирвиле младший лейтенантвиллин чин ганвай Насредин Исабегов тайинарна. 1958-йисуз хъсан пешекар, санал къуллугъзавай аскеррин арада гьуьрмет къазанмишнавай Насредин лейтенантвиллин чин гана.

Венгриядай къведалди вилик вичин буржи уьтквемвилелди кьилиз акъудай лейтенант Яру Гъетрен орден гун патал лайихлуди яз къалурнай.

Армиядай хтайла, жегьил Туркменистандин Челекен шегьердиз нефтIадин мяденра къвалахиз фена,

адал буругъриз алатар тухудай залан трактор тапшурмишна. 1959-йисуз ам хайи хуьруьз хтана, Дагъустандин университетдин тарихдинни филологиядин факультетдик экечна. 1964-йисуз вуз хъсан кьиметар аваз куьтягъай гада Уллугъетягърин юкван школадиз хтана.

1974-йисалай 1982-йисалди ада школадин директорвиле къвалахна. 1982-йисуз советдин секретардин везифаяр таммарна.

Насредин Гъамзатовичал хуьруьнвийри са шумуд къуллугъ (гинаг зайиф ятIа) ихтибарна, ада намуслувилелди къвалахна. 1985-йисуз ам хуьруьн "Айдинбековский" совхоздин парткомдин секретарвиле хкъана. Гьуьгъунлай, совхозар чкайла, мад школадиз муаллимвиле хъфена.

Девришбегова Пчеханахъ галаз санал Насредин 4 хвани 1 руш къвачел акъулдна. Хва Исабегов Радика Николаев шегьерда илимрин академиядин тежриба тухудай заводдин генеральный директор, Навруза манидар-музыкант, руш Валидади медработник яз къвалахна. Виридаз чпин хизанар ава.

Насрединан 84 йис хъанва. Идакай 47 йисуз зегьмет члугуна. Къе районда киле физвай хъсан дегъивилерал ада разивалзава.

Насредин Исабегов хуьре еке гьуьрмет ава, адан гаф ише физва, жегьилри адаз яб гузва. Агъсакъалрин ва общественный палатадин член тир ада хуьре киле физвай общественный мярекатра иштиракзава, акъалтзавай несилдиз дуьз рекъер къалурзава.

Юбилей

Яратмишунрин рекъе - бегьерлудаказ

БЕДЕЛОВ Фейруз Абуमुслиман хва (Фейруз Беделахтуп) - журналист, писатель, алим я. Ам 1949-йисан 22-мартдиз Азербайжан ССР-дин Кълар райондин Тигъир хуьре дидедиз хъана. 1977-йисуз Бакуда Азербайжандин госуниверситетдин журналистикадин факультет яру дипломдалди акъалтарна. СССР чкидалди республикадин компартиядин ЦК-дин "Совет кенди" ("Советрин хуьр") газетда мухбир, отделдин заведующий яз кваллахна.

Ф. Беделовакай Азербайжанда акъатзавай "Самур" газетдин сад лагъай, 1993-1994-йисара Бакуда акъатай лезгийрин аслу тушир "Алпан" газетдин кылин редактор хъана, 1994-йисан злалай Дербенда муаллим яз кваллахзава. Ам Россиядин писателрин, журналистрин союзрин член, тарихдин илимрин кандидат я.

Сифте эсерар чапдиз алатай асирдин 60-йисара акъатай автор Къларин халкъдин яратмишунрин квалле Забит Ризванова арадал гъайи "Риклин гаф" кваталдай "лув ганвайбурукай" сад я. Ада 1993-йисуз Бакуда лезгийрин литературада мифологиядин сад лагъай роман - "Миф" чапдай акъудна. И эсер Азербайжанда лезги чалал акъатай сад лагъай роман хъана. Дербендин социальо-педагогический институтдин муаллим Тамела Абдурагъмановади "Миф" романдикай "Мифопоэтическая модель мира в романе Ф. Бадалова "Миф": к проблеме евразийского контекста современной лезгинской литературы" темадай илимдин диссертация хъена.

Алатай йисара автордин "Филиал", "Часпар", "Цаварилай хтай лезги" "Яру квасани Цяру кваса" кьемедаяр, "Яран сувар" твар алай этнографиядин композиция Стал Сулейманан тварунихъ галай госмуздратетрди сегнедал эцигнава. Ам гъакни "Аламаз", "Тарашхана" кьемедаярин, "Патриархни пачагъдин паб" твар алай тарихдин драмадин ва маса эсеррин авторни я. 2011-йисуз автордин "Яру стларин марф" (Москва, 520 ч.) твар алай кватал чапдай акъатна.

Ф. Беделов лезги халкъдин тарихдикай хъенвай пуд томдин, гъакни Москвада, Бакуда, Дербенда, Грозныйда, Махачкъалада акъатнавай яхцурни цудалай гзаф илимдин макъалайрин автор я.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Фейруз Беделоваз 70 йисан юбилей мубаракзава, адахъ мягккем сагълавлал, хизанда хушбахтлувал ва мадни агалкъунар хъун кланзава. Агъадихъ чна авторди Яран суварикай хъенвай эсеррай чукар гузва.

Фейруз БЕДЕЛОВ

ЯРАН сувар лезгийрин виридалайни чехи сувар я. Чи халкъди гатфарин сад лагъай юг мартдин 22 яз гьисабзава, суварин мярекат лагъайтла, 21-мартдин нянихъ башламишзава.

СУВАРИЗ ГЪАЗУРВИЛЕР. И сувариз неинки тлебиат, гъак инсанарни цийи хъхун герек я. Суварин вилик квай йикъар инсанрин арада авай татугайвилер арадай акъуддай, къайивилер чими

хъийидай, риклера авай хъилер милвиллиз элкъурдай члав я. Суварин йикъалди хизанда, сихилда авай, кунширихъ галаз хъанвай вири чурьквилер рикледай алудиз алахъна кланзава. Суварин юкъуз садани сивай чуру гафар акъудна жедач. Суварилай вилик квай пуд йикъаз **гунзарар, чладин къар, цуруар** лугъуда лезгийри. Дишегълийри квалер ми хъада, пекер чухъуда,

итимри шир алатнавай варариз шир хъияда, хуьлер ми хъада, мел ийида-рекьер туьккюьр хъийида.

Жегълири, тамуз фена, ярги тазар атлана гваз хкведа, абурун са кыилер пекер алчукна, 21-мартдин нянихъ, цай яна, къавал акъуддай шемер туьккюьрда. И шемери мичи дуньядай хквезвай Яр гъуцран рекьер мадни экую ийирвал я.

СУВАРИЛАЙ ВИЛИК НЯНИ. Хуьруьн гъар са магъледа кларасар кватина, абуроз цай яда. А цал кьуру векьер, кларар, самарни вегъеда. Жегълири цун винелай хкадарда, "Зун - виниз, зи гунагъар - агъуз" лугъуз. Лезгийрин кватлунра цуз кьетлен чка ава.

Пакадин юкъуз дишегълийри цун руьхъ кьуд патахъ чукурда: "Чи тлар-квалар, начагъвилер, дердияр, заланвилер вири гъа ик гару тухурай!" лугъуз.

ЯРУ ГЪАЛАР. Лезгийрин кватлунрай, яру ранг Яр гъуцран лишан я. Гъавилай Яран суварин вилик аялрин, сусарин гъилерик яру ранг алай сун гъалар кутлунда. Квалле хуьзвай са бязи гъайванрин, калерин туьтерани яру гъалар твада. Кватлунрай, яру рангункай мичи дуньядин пехъи кватриз кичле я кван.

СУВАРИН СУФРА. Лезгидин яран суфрадал ирид жуьредин тлуьнар хъана кланда. Вучиз лагъайтла, Яр гъуц экую дуньядиз хкведайла, ада чилин кланик квай мичи дуньядин ирид кьат атлана кланзава. Гъавилай 21-мартдиз лезгийри суфрадал гит, фирни, тлач, члахар, калар, сав, аш эцигзава.

Гъар са квалле, звелдай са къапуна кьуьл цана, адакай са чиб къакъан къаз жедайвал ийида. Къацу къаз, залан кьуьд алатна, цийиз чан хквезвай тлебиатдиз тешигъ я. Адал яру гъал арушда, аялри манияр лугъуда.

ЯРАН ИЙФ. Мартдин 21-далай 22-дал физвай йифиз лезгийри шемер къаварал акъуддай (звелра), гила маса къакъан чкайрал хкажда. И йифиз "цийи йиф", "цици йиф", "яран йиф", пакадин "яран юг", "яру юг" лугъуда. И йифиз жегъилар ксудач. И кардиз Кълар ва Сулейман-Стальский районда "йиф чичлун", "йиф цийи авун", Ахцегъа "йиф цийи авун", яни "йиф цийиар" лугъуда.

ЯРАН юг алуькзавай йикъар тир. Гъаларин кватларикни гьерекай квай.

Гъикъван ксуда кели сандухда? Экъечна виридалай вилегъ Яру кватл, килигна ам кьуд патаз, хур ацурна, нефес къачуна. Акуна хъи, чими хъанва, кучейриз фейитлани жезва.

Авахъна кватл варцелай варцелди, гъаятдилай гъаятдалди. Гъалтда са къарибадедал. Ам, варцин сивел ацукъна, хиялрик квай. Гуя адаз алуькнавай гатфарикай гъич хабарни авачир. Гъилер биришири кунвай, вилериз са вуч ятла жагъуриз кланзавай, амма экв зайиф хъанвай.

- Саламалейк, къарибаде, - агатна адав зиринг Яру кватл. - Вучиз вун гъамуни кунва? Ви гъиле я кар авач, вилик я клек-верч, бацли-клел квач...

- Агъ, чан Яру кватл, ажеб хъана вун атана! Вун атана - чаз рагъ атурай, гатфарин чимелар, цуькверни мичер атурай...

- Сагърай, баде. Ви гъиле кар авач хъи? Я гуьлуьт хразвач, я гам ризшазвач, я карма къечезвач...

- Э-э-э, чан бала! Чахъ гъалар амани? Я чна храй затлар хкланзамани? Тарарни квалле хуьзмайди туш.

- Вучиз, я баде?
- Гъак, чан бала. Хъфизмач лугъуда базарра чи затлар ише. Хкланзамач лугъуда чи гамар, гуьлуьтар... Ангъе, ваз аквазва хъи, жугъундал вегъена кьурурзавай гамишдин лидиз ухшарди. Базардай гъанвай рух я лугъуда...

- Я чан баде, таб гафар я. Гъаларни клани кван авайди я. Захъ зун хътин лацу, вили, къацу, хъипи, аби рангарин кватлар - вахар-стхяр гъикъан галатла чидани? Ксурнава чун, кардик кутазвач. Вунни сефиларнава...

- Вучда, чан бала, чи сагъибриз чун аквазмач. Чи къисмет гъахътинди я жедач...

Фена Яру кватл, гуьгуьл чуру яз, ичли кучедай тлуз. Акъатда са кьурук. Иник рушар ква. Гъилера перемар ава. Килигзава, къазватла чпин тандив, гекъигзава, эцигзава... "А-а-а, ибур сувариз гъазур жезвайбур я", - фикирна Яру кватлуни.

Мерд АЛИ

- Саламалейк, рушар? Вучтин гъазурвилер я кувбур? Суварик физвани? Мехъерик яни?

- Алексалам, Яру кватл. Вун гъинай-инаг гъинай?

- Зун Яран суварик физва. Кувне вучзава?

- Я кватл! Ажеб бахтарав тушни вун? Сувар гъихътинди я? Яру гъихътинди я?

- Бес акъван цяру перемар квез я? Суварин либасар тушни?

- Агъ, кватл. Вуч хабар ава ваз? Ибур чаз къалуриз гъанвайбур я, сиягъатрай хтанвай Хатум халади. Маса къачу лугъузва. Чун лагъайтла, кар-кеспи авачиз, хуьре баят хъанвайбур я. Пул гъиле авачиз, ихътин перемар?.. Импорт я вири!.. Аламаз къачуртлани, буржарай эхъечлиж жедач. Килигзавайди я, дуньяда гъикъван гуьзел затлар авайди ятла.

- Квелай гуьзелар авайди туш, я рушар! Зун, Яру кватл, куь гъамишан дуст я. Зун ачуха, закай куь киферик, гъилерик кутура. Мурадлар лагъ, инанмиш хъухъ, куь мурадлар кылиз акъатда...

- Агъ, Яру кватл. Бейниван я вун, бейниван. Вибуру махарик жедай крар я. Чиди - гъакъикъат. Йисар я, чун са кеспидикин квачиз. Фабрика чахъ амач, маларин ферма, некледин цех, мжедин линия авайди тир. Абур вири маса гана, чукурна. Алвериз чавай физ жезвач...

- Язухар! За куьн суварик физвай бахтараврай кунай.

- Вучда, кватл. Чи бахт, белки, гъахътинди я...

Фена кватл мад са къадар рекъиз, гъалтда идал са гъурчехъан. Вичини, ацукъна са кварквалдал, тфенгдин кундах чукурнава. Патрумдашни а патал вегъенва, патрумдар амач.

- Вуна вучзава, я гъурчехъан халу? Гатфарин кыляй гъурч ийидани?

- А-а-а! Яру кватл! Ваз аквазвачни, за тфенг чукурнавайди, патрумдашни ичли авунвайди. И члавуз гъурч авун гунагъ я. Гъайванар, ничхирар вири чпин несил хуьнал алахъзавайди я. Амма...

- Вуч амма? Квелай вун рази туш?

- Агъ, Яру кватл, Яру кватл... За ваз вуч лугъун? Вагъши хъанва инсанар. И чи чурура гъурч ийидай затл амайди хъиз туш. Къуьрер, сиклер, чакъалар анихъ амуьрай, къифни гъалтзамач. Муьнуьгъар, цуьгъевеяр, миргер, тахъайбур хъиз, квахънава. Халкъди суьруьяр, нехирар хуьдай вахтара абур вири авайди тир. Гила никлерни хъазмач, никлериз къветерни, туртурарни, лиферни хквезмач. Суьрсет амач...

- Гъавурда гъатна зун. Бес гила вуна вуч ийида? За вуч ийида? Вилик квайди Яран сувар я. Заз хъсан хабарар кватлиз кланзавайди тир. Савкъатар гъиз кланзавай. Гъалтзавай кван вирибур бейкефбур, са квелай ятла наразибуру я. - Сувар гъикл кьейида?..

- Сувар бейкефарна виже къведач, - лагъана яшлу гъурчехъанди. Суварин савкъат чи дуствал хъуй. Гъурчехъанди, тфенг тергна, суьруь хуьдай лаш къазвай муштулух гуда чна. Дагъларал чан хкведа. Уях жедач гъафил хъанвай бейкарар, никлера цан хъада, багълар тарар кухтада. Хвалариз яд хкида, нехирриз калер, барцакар хъияда. Техил хъайивалди, клек-верчини, къвед-туртурни хкведа... Ша, Яру кватл, чна гъа хабарар чи хуьрера чукурин. Суварин паярни чаз жагъида...

Лагъайвал авуна. Жегъил Яру кватлини яшлу гъурчехъан квалба-квал, варцелай варцел, къекъундилай къекъундал физ, сувар мубаракиз, къекъвена:

**Яран сувар мубарак!
Цийи гатфар мубарак!
Хъвер акатрай нурурик!
Звер акатрай крарик!..**

Арбен КЪАРДАШ

Яран сувар

Къе сувар я гатфарин -
Яран сувар я,
Цийивал гвай цяярин -
Масан сувар я.
Акъудзава палдумар
Гъар кваллин патав,
Кузва цяяр, физ гумар,
Экуь ийиз цав.

ТИКРАРБЕНД:

Дегъ заманрай атанвай
Манидив чил ацланва:
Им чи Яран сувар я,
Цун мецер чи лувар я!
Шарни пепе - гуьлуьхъди,
Мални девлет - квалихъди!
Цав-чил, экъеч чладай,
Гуьгуьул, экъеч чладай!

Атуй чилел цийивал,
Гатфар, бахтар, ми хъивал,
Меслягъатни ислягъвал,
Аваданвал, гумрагъвал!
Чиркинвилер курай цу,
Чаз берекат гурай цу!
Эквер, экъеч чладай,
Риклер, экъеч чладай!

Майданрални пелерал -
Шадвиллин къивер,
Вири лезги чилерал -
Садвиллин звер.
Цяярилай хкадриз,
Акатиз лувар,
Ава гъар сад, мурадриз
Ахъа жез цавар.

Виш йисарин деринра
Тахъай вич иски
Яран сувар вирирра
Хъурай мад экую!
Вири ми хъи мурадлар
Акъатрай кылиз,
Хайи чилин къуватар
Хуьн патал цийиз!

22.03.2016

Важибат НАСРУЛАЕВА

Гатфарин сувар

Ви кваллахар кылиз тухуз
гъазур я,
Гъар са инсан ви сувариз
гатфарин.
Ви суварин няметрин сан
агъзур я,
Гъар жуьредин дамахар гваз
суварин.

Ирид къаб кваз вилик ирид
хуьрекдин,
Дадмиш ийиз гъар садан дад
аквазва.
Берекатлу сувар гъана
гуьрметдин,
Сада-садаз тебрикариз
аквазва.

Куькюьнна куз ава гъар
са куьчеда,
Яран цяяр хкаж жезва цавариз.
Газ-фонарар безетмишна
уьлкведа,
Яран паяр пайзава къе балайриз.

Чи бубайрин адетар хуьн
пак кар я.
Гатфари чаз суварар бул
багъишда.
Шадвал ийиз недай-хъвадай
йикъар я.
Риклин гафар яр-дустариз
алхишда.

Пакизат ФАТУЛЛАЕВА,
шаир, публицист

(Эхир. Эвел - II-нумрада)

Гъа ик, чаз чалакай менфят къачудай пуд майдан жеда: **“Кхьинрин чал”** (нормированный литературный язык), **“Литературадин чал”** - “эдебиятдин чал” (язык художественной литературы) ва **“Нугъатрин чал”** (диалекты). Гъа и арада мад са лезги ибарадани вичин чка къурай: **“Тесни-фай литература”** (художественная литература).

Гила “кхьинрин чаланни” нугъатрин чаларин патахъай къе арадал атанвай ихтилатрикай лугъун. “Чал чан алай жасад я, ам датлана дегиш, цийи хъжезва” - са гъужетни алачир илимдин и къанундикай чпиз къадай чка авуна, “реформа” лугъуз, чалан къатариз “пер ядайбур” гъаиша хъайиди я. Амма чалахъ вичин хусуи тѳебиат, вичин хасият, тек са вичиз чидай къанун ава эхир - ада вичел гаф гужуналди илитун къабулдач - гъа имни чаларин илимди хиве къунвай гъакъикъат я. Мегер чи литературада, гафарганра чаз “чизмачир, рикелай фенвай” гафар тимил аквазвани? Абурукай садбур чи “саймазвал” ва я яшайишдин шартлар себеп яз мецел аламачтла, муькуьбур лезги кхьинрин чала вичи (“литературный чала”) къабул тавунвайбур яз амукънава! Эгер чна гъарнихъай сада ви-

квалах авун лазим я, цийи, илимдин вири къайдайралди (ерилу, гафуникай лазим тир малуматар авай) гафарганар тукъурна, чапдиз гъазурна, абур халкъдин гъилик кутун - ибур садкъе йикъан крар туш, вахтар, къуватар, такъатар герек жеда; гъелелиг чна чав гвай чал виридав, **вири лезгий-рив** агакъдайвал ийин, ам хуьн; чаз виридалайни четин квалах гъа им хъанва - дидед чал вири лезгийрив сад хъиз агакъарун, гъар са хуьреубада дидед чалан тарсар авач; ша чна гъа и месэляра арадал вегъен, гъукум гъиле авайбуруз ван атурай. “Реформаторри” и делилар садни къабулна!

“Чал, къенерар ял тавуна, ахъаяй шив хъиз, вич-вичин ихтиярда туна кланда” - и фикир соцсетра жегъил лезги несилдал илитзавай, вич савад авай, чала квалахзавай, яшдизни чранвай инсан лезги чал хуьнин терефдал алайди ятла яраб?! Зун шаклу я...

Чи гъилевай кхьинрин чалак, ам хуьзвай газет-журналдик тахсирар кутазвайбурун истемешунар акъван яргъаз фенва хъи, абуру гъатта Етим Эминанни Стал Сулейманан къенлай къулухъ акъатдай кватлалра туьрк, араб ва фарс чаларай атанвай гафар “михъи лезги чалан” гафаралди звез авун лазим тирдакай лугъува! Ихътин ихтилатар са клус фагъум-фикир ийизвайдаз хуьруьн гъидайбур я лугъуз жедай, эгер гъакъи-

ибараяр жагъизва - им и гафаргандин хъсан терефрикай сад я. Бес, цудралди, вишералди... клелзавайбуруз садрани ван тахъай, чпин бине гъинай ятла къалур тавунвай ажайиб гафарай, грамматикадин икъван гагда такур клалубрай мектебра клелзавай аялрини абуруз тарс гузвай муаллимри гъикл къил акъудрай?! Гъа са вахтунда “реформаторри” а гафаргандикай къадай чка хъанва! “Ам вуч лагъай гаф я?” ва я “А ибара акл кхьин гъалатла я” лагъайла, “Къ Акимован гафарганда, виридалайни дуйзди тир, гъахълуди тир, чи вири нугъатрин гафар авай гафарганда гъакл ава!” лагъана, жаваб гузва! Яни, лугъун чна, гъи хуьр къачуртлани, анин агъалидиз и гафаргандай вичин хуьруьн нугъатдин гаф жагъида - адаз хуш жеда и кар. Амма гъа и гаф маса хуьруьндиз чидач, ам нугъат яни ва я са ни ятлани тукъурнавай “неологизм” яни адан къил акъатдач. Гъурметлу алимди садбуруз “гъакл килиг, клела, квез течир лезги гафар чир хъжеда” лагъанатла (за фикирзавайвал!), муькуьбуруз “и гафарганда авайвал кхъихъ” лагъана жеде! Къурбан муаллимди “алимриз, зарийриз, мухбирриз, муаллимриз, студентриз, клелзавай аялриз, таржумачийриз, туристриз” и гафаргандикай менфят къачун теклифзава. Бес им лезги грамматикадин къайда тушир жуьреда ада теклифнавай “дуйня”, “дидеддин чал” (икъван гагда авай “дидед чал” -

Чуру гъалари къил ганва

чин “магъледа” авай гафар ва я ацукъай чкадал вичи-вичиз тукъурвай гафар гужуналди кхьинрин чалаз (яни, къанун-къайда хуьзвай “литературный чалаз”) сухиз хъайитла, чи чал - чара чалар, чара кхьинар авай къе гъукуматдиз пайнавай лезгийрин чал - милли вири чаларилай вилик чклана фида, виридалай вилик гел галачиз квахъда. Идани чун гъи мусибатдал гъидатла, малум я...

Зун и макъала кхьиниз мадни куь мажбурна лагъайтла, соцсетрин лезги сайтра лезги чалаз, адан къенин ва пакагъан йикъаз талуьк ихтилатар, гъарай-звер, къайи рахунар, сада-садан кефи хунар, клевиз мидя хунар, меслят хъхунар, гъужетар давам жез са шумуд йис я. И ихтилатрик квайбурун са паюни икъван гагда **чи виридан** гъилик хъайи кхьинрин чал (“литературный чал”) къайда яз къалурнавай гафарганар вири са гъилди са юкъуз гадарна, абурун чкадал лезги чалан вири нугъатрин гафар авай цийи гафарганар тукъурун истемешзава. И “тади квайбурун” араде фикиррин, къатлунрин жигъетдай генани “вилик” фенвайбур ава: абуру “урус гъарфар гвай лезги патани” жезмай къван фад латин гъарфарал элячтин лазим тирдакай лугъува! Галат тийиз, кагъул тежез, **-суз, -миш, -лу** суффиксар авай гафар “жуван чалан” гафаралди звез ийин, я абур гъакл галудна кхьин лугъуз алахънава (“ягъал”, “ахтар” ва ик мадни). Месела, **ИШЛЕМИШЗАВА** гафунин чкадал “**квалахарзава**”, **ИСТЕМИШЗАВА** гафунин чкадал “**тлалабзава**” кхьин лугъуза. И гафар бязи дуйшуьра, бязи ибарайра, бязи келимайра маса гафаралди звез ийиз жезвайди туш, “истемешзава” - им “тлалабун” туш лагъайла, “реформаторар” саклани рази жезвач.

Гъар са лезги хуьре, гъакл вири ше-гъеррани, мектебра дидед чалан тарсар авай Дагъустанда ахътин реформаяр сад-къе йикъан крар туш эхир. Гъиле авай гафарганар “цюз вегъейла”, чна чи аялриз гъи чалалди тарсар гуда?! За датлана гъиз хъайи делилар: и месэлярин винел пешекарри

къатда абуру шел гъизвачиртла!

И рахунар, и гъужетар соцсетра давам жез садни къе йис туш, я завай абур гъаклан бине авачирбур, зарар авачирбур, гъавурдик квачир “гада-гуьдуйри” ийизвайбур я лугъуз жедач. Бязибуру чпин макъалайрани худда чпи-чпиз ва са ни ятлани накъкъе тукъурнавай ва я къатлар атланвай (**-миш, -лу** галудна) гафар ишлемишзава, лезги грамматикадин къанунар са куьнайни къазвач - гъа им халис мишъи чал, дуйз грамматика я лугъуз, клелдайбуруз теклифзава.

Имни гъич, лугъудай за, эгер лезги чалан илимди члехи тварарни кесер авай бязи чи алимри а “реформаторрин” регъверихъ яд агалдарзавачиртла. Месела, чи гъурметлу са алимди соцсетра лап рикивай ихътин теклиф гана: авторри ва я са шумуд авторди санал тукъурвай гафарганрикай гъалатлар квачир садни авач, гъакл хъайила, чаз, лезгийриз, абур герек амач, чна гъа и соцсетрин куьмекдалди “Халкъдин гафарган” кватла! Яни гъарда вичин магъалда, гъарда вичин хуьре авай гафар сайтра чап ийин, вирида санал са еке гафарган тукъурин - герек адакай гъам кхьинара, гъам рахунра **вири лезги халкъдивай** менфят къачуз жедайвал.

Къилиз акъатдай квалах туштлани (кимел акъудай лидикай шаламар жедач лагъайвал), алимдин ихътин меслятди чалакай ихтилатар физвай арайра генани еке гъулгъула тунай.

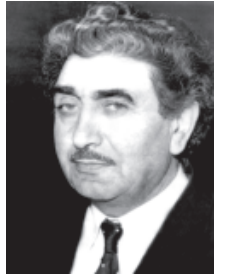
Заз гъаф истеклу зи муаллим Къурбан Халикъович Акимова къе йис идалай вилик “Лезги-урус гафарган” гъазурна, чапдай акъудна. Адан пис-хъсанвиликай газетда ихтилатар хъанатлани, за ада къе гъикл “квалахзаватла”, гъадакай къе гаф лугъуда, муаллим зи гъавурда акъада. Жувакай рахайтла, за ам, гъилик квай вири гафарганрихъ галаз сад хъиз, муьквал-муьквал ахъайзава - заз ам лазим жезва. Гъа са члавуз ада зун, жаваб авачир суалар арадал гъиз, клеверани твазва! Айиб авач, за са гъалда, белки, адай къил акъудин: заз анай цудралди, вишералди ван хъайи, амма рикел аламачир гафар,

“родной язык” ибарадан чкадал), “ккан” (кланвал), “бинедлайвай” (коренной), “бахтавай” (счастливый) гафар гъарда са жуьре кхьин жезвачни? Муаллимринни, тарс къачузвай аялринни кенеф квадарун жезвачни? Гъиле авай кхьинрин чал гужуналди харчи авун жезвачни? “Нугъатриз пайи-паяр тавуна” (гафаргандин сифте гафуна лугъузвайвал), чалан нугъатра бине авай хусуи гафарни, са ни ятлани цавай къачуна тукъурнавай гафарни какахъуни, гъим гъим ятла къил акъудиз тахъуни пака чал ахтармишдай, веревирд ийидай алимар, чалан тарихни халкъдин тарих галкълурдай алимар, четин, ахъят тийидай кклар твадачни? Бес им гъаклани са гъайгъайдаллай, мишъиз квахъунин сергъятдал атанвай милли чаларикай сад тир, виридалайни четин гъалариз аватнавай чи дидед чалан, лезги чалан къилиз эхирни яд чимун жедачни?!

Виликан гафарганар жемиятдин маса къурулушрин девирда тукъурнавайбур я, абур цийи ихъийдай вахт алуькнавайди садани инкарзавач. Амма нетижаяр гъихътинбур жеда тла виликамаз фагъум-фикир тавуна, алай девирдин четинвилер кваз та-къуна, инлай-анлай гъарда вичиз чидайвал къиле тухузвай “реформаяр” - члугар рекъида лугъуз, квалал цлуз вегъей мисал жедачни? “О” гъарф акъуднава алфавитдай. “Орфоэпия” илимдикай рахайтла, ана “о” гъарф авачиз, чи кар генани тукъуьдач: и гъарфунилай гъаф ачух са сесинини чи сиве ванзавач: “къвон, къон, вон, сон, клон, кон...”. “Огъо-гъо!” кхъиз клан хъайила, чун, гъарф гиче лугъуз, къуншидал фидани?!.

Чи твар-ван авай мад са алим и месэлярай генани “вилики”, генани “яргъаз” фена. Ада лезги чала, медениятда, эдебиятда, литература веревирд ийидай илимди ачухай “Цийи-вилер”, заз чиз, гъа за твар къур, жемиятда къиле фейи “азадвилер”, акл туш, ик я лугъудай ксар амачиз хъун себеп яз, майдандиз акъатайбур я. Амма, заз чиз, и дуйшуьшди вичикай къилди ихтилат кудун истемешзава...

Жамидин рикел хкана

Агъмед МАГЪМУДОВ

Алатай гъафтедин эхирра Махачкъалада лезгийрин машгур шаир **ЖАМИДИНАН** 85 йисан юбилейдиз талуьк-арнавай эдебиятдин межлис къиле фена. Шииратдин театрда тешкилнавай и мярекатдиз алимар, шаирарни гъикаятчир, манидарарни муаллимар, студентарни школьникар, Жамидинан эсеррал рикл алай гъаф ксар атанвай.

Рикел хкин, Жамидин Гъажимурадов халкъдин арада шаиррин макан яз гъисабзавай Миграгърин хуьре 1934-йисуз дидедиз хъана. Эдебиятдин алемда ада сифте камар 1950-йисара къачуна. 1958-1994-йисара шаирдин къелемдикай лезги чалал кхъенвай сатирадинни зарафатрин (юмордин) эсеррикай ибарат гъаф ктабар хкатна. Вичин яратмишунра Жамидина, сатирадин жанрдин къетлен такъатрикай менфят къачуна, гъакъикъатдин гъерекатар ачухарзава: абурукай бязибуру ада векъидаказ меземмет ийизва, бязибурук квай нуьксанар хъел текъведай рахшандрин куьмекдалди винел акъудзава. Адан шиирри клелзавайбуруз девирдик квай пехирар къалурзава, абур русвагъуниз эвер гузва.

Лагъана кланда, Жамидинан виридалайни хъсан эсерар дуйньядин, Урусатдин ва Дагъустандин халкъарин чалариз элкъурнава, алай вахтундани жуьреба-жуьре газетрани журналра чапзава.

Межлисдин сергъятра аваз Жамидинан яратмишунрин алемдикай, шаирдиз хас ерийрикай чпин фикирар РДдин писателрин Союздин председател Мегъамед Агъмедова, лезги писателрин секциядин регъбер Владик Бат-

манова, литературоведар Гъажи Гашарова, Гъаким Къурбана, Дагъустандин халкъдин писателар Марина Агъмедова, Шейит-Ханум Алишевади, Бийке Кулунчаковади, Абдуселим Исмаилова, Лезги радиодин къуллугъчи, таржумачи Муминат Гъуьсейновади, “Лезги газетдин” къилин редактор Мегъамед Ибрагъимова, композитор Аида Жафаровади, “Дагъустан” ГТРК-да лезги вещанидин къилин редактор Наира Рамазановади, Шииратдин театрдин директор Елена Гъаруновади ва масабур лагъана.

Махачкъаладин мектебрин ученикри, ДГУ-дин филологиядин факультетдин студентри хайи чалал клелай шиирар, лезгийрин машгур манидарар тир Наира Рагъмановадини Адиля Хаметовади ва “Суна чан” ансамблди (худ.рук. - Пакизат Рагъымханова) таммарай манияр мярекатдин иштиракчийри хушдиз къабулна.

Эхирдай Жамидинан лентиниз къачунвай сесинихъ яб акална.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Карчийрикай, гъвечи ва юкван бизнесдал машгулбурукай ихтилат кватайла, за фикрзава, уьлкве базардин экономикадал, капитализмдин къайдайрал элячайла, кылдин хусиятдиз рехъ ачухайла, яраб чара авачиз карчивилиз кыл ягъай гъикван инсанар канатла, гъикванбуру авай пуларикай, квалерикай, мурадрикай магърум хъанатла? Эхиримжи къанни цуд йисуз и жуьредин барбатвилерик акаатай инсанар вишералди ава.

Гъвечи бизнесдиз кам къачур гъар садаз акуна хьи, дугъриданни, законрал бегъемвилелди амал тийизвай чкада карчивилел машгул хьун гзаф четин я. Гзафбуру гъавилей бизнес гадарни авуна. И муракаб рекъе бязи дишеглиярни гъатна. Виридалай эхирдалди рехъ давамариз алакнчтлани, яваш-яваш, акъалтзавай азиятризни таб гуз, виликди еришишзавайбуруни ава. Ахътинбурукай сад **БАБАЕВА-БАСУМОВА Соня Абуимслимовна** - Махачкъаладин Редукторный поселокда, "Пирамида" клубдин (паркдин) къаншарда авай "Перекресток" кафедин директор я.

Соня 1968-йисуз Хив райондин Цинитлин хуьре (бубаяр Сулейман-Стальский райондин Рухунрин хуьряй я) дидедиз хъана. Къуд лагъай класс къутягъайла, ам нефтяник Абуимслим бубади вичи зегъмет чулгъазвай Къазахстандин Шевченко (гила Актау) ше-

- **Фикир хъсанди тир. Амма и кар патал пулдин такъатар авайни вахъ?**
- Къандатла агъугъ, къандачтла, - ваъ, гъич вад агъзур манатни гъачир.
- **Кредит къачунани?**
- Ваъ. Кредит къачурбурун кылел ахпа вуч къевзвайди ятла, заз ванер-сесер хъанвай. Гъавилей ахътин ахмакъвал за авунач. Редукторный поселокдай (1 Петрдин куьче, 40 (ж) дарамат) чка жагъурна ва анаг тадаракламишиз гатлунна. Ана майваяр, емишар маса гудай базар авайди тир. Гъа ихътин чка-

Къуллугъ авунин тегъердилай аслу я

гъердиз тухвана. Ина ада юкван школа ва недай-хъвадай шейэрин техникум акъалтларна. Шегъердин диетический умуми 24-нумрадин столовойда кассирвиле кваллахиз эгечай технолог са тимили вахтундилай заведушайдин заместителвиле тайнарна. Инай адаз шегъердин чехи электрзаводдиз теклифна. Карханада агъзурралди рабочийри кваллахзавай, абур патал югъди-йифди хуьрекар гъазурзавай вад столовой кардик квай. Цуругуд йисуз Соняди технологвиле зегъмет чулгунна. Хизандин месэляяр себеб яз, 2005-йисуз ам Махачкъаладиз хтана.

■ **Цийи чкадал вуна квелай башламишна?** - хабар къуна за.

- Гъелбетда, сифте нубатда яшамаш жедай чкадин къайгъу акуна, ахпа ина-ана жуван пешедай кваллахдихъ къекъвена. "Золотая подкова" ресторанда зун администраторвиле къабулна. Авайвал лугъун, зун жува кваллахай чкайра къайда, низам аваз вердиш хъанвайди я. Ина гъар сад вичин везифайрив эгечизавай тегъер масад тир. Гъавилей са йисуз за эхна, ахпа "Окоро" твар алай фирматдиз фена. Сагъбриз чпин столовой тадаракламишна кванзавай. Абуру зал къуру, са затни авачир дарамат ихтибарна. Лап тларилла, шишерилла гатлунна, тлуьнар-хъунардай идарадиз герек мебелдал, тадаракрал, къаб-къажахдал къведалди вири къачуз тунна, столовойда кваллахдай инсанар жагъурна ва ам кардик кутуна.

Фирмадин сагъбри зал мадни са кар ихтибар хъувуна: мугъманханадин дарамат герек вири шейэралди тадаракламишун. Гъар са номердиз вичихъ галаз къадай мебел къачуна, къенепатар безетмишна, дараматдин вилик патар авадамламишна, мугъманханада кваллахдайбуру къабулна... Куьрелди, мугъманхана ишлемишиз вахкайла, зи гереквал амукънач. Заз Бийбулатован куьчеда авай "Вираж" кафедин иесиди дараматдин къенепатар (зал, кухня) кутугай галдиз гъун (дизайн) теклифна. Инани за жуван чрвилерикай, алакьунрикай менфят къачуна, кафедал абур гъана. Кухнядин къуллугъчийриз, официантриз хейлин крар чирна. Къве йисуз гъана кваллахна. Чпин инсанар гъавурдик акаатайла, зун мад герексуздаз элкьвена. Гъа и члавуз за къатлана ва жуваз лагъана: "Ик! жедач, Соня, масадбуруз кваллахай къван бесрай, жуван кар гъиле къуна къанда". Им 2008-йис тир.

дикай кафе авун регъят месэла тушир. Ятлани зун кардив эгечина. Къейд ийиз кванзава, вичидихъ твар къур идараяр къайдадиз гъидайла, зун мебел, махсус тадаракрал маса гузвай фирмайрин векилрихъ галаз таниш хъанвай, абуруз зи михъивал, дуьзвал, гафунин иеси хъун чизвай. Гъавилей зав герек шейэр аламаз вугана. Гъелбетда, ахпа за абурув тайин къадар пулар вахкана. Кафе эхирдалди тадаракламишдай, кваллахдай гъалдиз гъидай, ашпазар, официантар ва маса ксар кваллахал къабулдай пулар гъинай атана лагъайтла, абур зав ваха вугана. Ингъе къе цусад йис жезва за жуван кар ачухна.

■ **Шегъерда, гъа и къваларивни тлуьнар-хъунардай идараяр гзаф я. Кирида къунвай дараматдин пуларни вахкайла, ваз хийир къванни жезвани?**

- Вун гъахъ я, ресторатар, кафеяр гъар са камуна гъалтзава. Кафе кардик кутур сифте йисара къазанжияр арадал къевзвай, амма исятда пара четин я. Киридин, экверин, газдин, налогрин пулариз, кваллахзавайбурун мажибриз гъар вацра виш агъзурдав агакьна пул физва. Жуваз амукъзавайди келекар я. Эгер дарамат жуванди тиртла, хийирни пара жедай.

■ **Зун гъавурда акъазвайвал, конкурентар гзаф авайла, муштерияр кафедин желбай артухан тафатлувилер, са гъихътин ятлани къезилвилер хъун лазим я.**

- Дуьз я. Зун инанмиш тирвал, тлуьнар-хъунардай идарадин кылин къанун, метлеб ана гъазурзавай хуьрекрин еридихъ ва муштерийриз къуллугъ авунин тегъердихъ галаз алакьалу я. Гъавилей чун хуьрекар тямлугур, дадлугур, ерилугур гъазуриз, теклифиз ва муштерияр хушвилелди къабулиз алахъзава. Хуьрекар патал як, картуфар, хъчар, некледин продуктар за маса къачузава, вучиз лагъайтла, масадбурул и кар ихтибарна виже къведач.

Са рахунни алач, ашпазрилайни гзаф крар аслу я. Лугъун лазим я хьи, кафеда кваллахай ашпазар чпин пешедин устадар тир. Лезги халаяр Вера, Сияра ва гила авай Сима. Пудни лезги дишеглияр я. Заз акуна ва чизва, тинидин хуьрекар авунал гъалтайла, лезги дишеглиярив агакьдайбуру авач. Абурухъ хътин тини ишиндай устадвал масадбурухъ авач. Абурун гъиликай хкатзавай пичекар,

афарар, хинкларар кафедин къевзвайбуру иштагъдивди незва. Гъатта чпин квалеризни хутахдайбуру заказ гузва. И кар фикирда къуна, чна квалериз хуьрекар заказ гудай къуллугъни кардик кутунва.

Гаф атай чкадал лугъун, зун жуван чрвилерни хкажиз алахъзава. Вучиз лагъайтла, кваллахдин рекъай жуван устадвал датлана хкажна къанда, яни яшайишдин къайгъуйриз килиг тавуна, девирдихъ галаз виликди камар къачуна къанда. Ахпа рикни рази жедат. Зун уьлкведин шегъерра тешкилзавай тлуьнар-хъунардай идарайрин работникрин семинарриз физва. Грозныйда, Сочида, Ростовда къиле тухвай мярекатра иштиракна. Жуван тежрибадикай ихтилатна, масадбуру кваллахда твазвай цийивилерихъ галаз таниш хъана. Апрельдиз Краснодарда жедат гъахътин семинар. Заз гъанизни теклифнава. Сочида заз рангунин тинидин пичекар ийидайвал чир хъана. Са шумуд варз я чнани кафеда рангунин пичекар гъазуриз.

■ **Рангунинбуру? Абуру гъихътинбуру жезва?**

- Адетдинбуру хъиз. Тинидик кутазвай рангар тлебибуру я, яни газардикай, чугъундукикай ва маса емишрикай, майвайрикай, набататрикай гъазурзавай рангар. Кафедиз къевзвайбурун игътияхриз килигна, чна хъадин, яклун, вечерен яклун, какадин, мукашдин, аялар патал куьлеу емишрикайни (ягоды) пичекар гъазурзава. Гъак! жуьреба-жуьре афарарни, хинкларарни. Гилан жаванриз - пиццаярни.

Инсанар желб авун патал чна кафеда пуд телевизор ва чехи экран эцигнава. Хуьрек нез атанвайбурувай Россиядин телеканалрай къалурзавай итижлу передачахриз, концертриз ва футболдиз килигиз жезва. Чна алай вахтунда экуьнин сятдин 8-далай йифен сятдин 12-далди кваллахзава.

Мадни лагъайтла, чна кафе хайи йикъяр, юбилейдин суварар къейдзавайбурув, банкетар, мехъерар ийизвайбурув вугузва. Столрихъ 50 касдилай виниз инсанар гъакъзава. Агъалийриз чир хъун патал лугъуз кванзава, чи кзиметарни юкванбуру, меркездин агъалияр, мугъманар патал кутугайбуру я.

■ **Соня Абуимслимовна, хизандин патал ваз вуч куьмек ава?**

- Зи хизан са акъван екеди туш: зунни къве руш ва хтул. Абуимслим дахдин хизан чехиди тир. Муьжуд кас. Чун лап хъсандиз, шаддиз яшамаш жезвай. Уьлкве чкайла, Къазахстанда миллетчивилиз кыл ягъайла, дах, вири гадарна, иниз хтуниз мажбур хъанай. Авай вири эменнидикай магърум хъайи инсанриз татугай дегъивилери пис таъсирна ва идакди диде, дах, ими, ахпа вах, стха рагъметдиз фена. Хизан за гъамиша сад лагъай чкадал эцигзава. Ам умуьрдин макъсад, къел я. Гъак! - аяларни. Зал гъалтай итим тарифдиз лайихлуди тушир, адахъ галаз чара жедай чкадал атана. Зун жуван балайриз бубавални дидедал ийиз алахъна. Къе зун жуван рушарилла рази я. Абуру умуьрда чпиз лайихлу чкаяр къунва ва зазни куьмекар гузва.

■ **Вахъ гъихътин мурад ава?**

- За жуван, садалайни аслу тушир, алай аямдин тадаракралди таъминарнавай хъсан ресторатар кардик кутадай йикъай фикрзава.

■ **Кылиз акъатрай ви мурад, гуьрметлу Соня Абуимслимовна.**

Къула чим хуьзвайбуру

Хийир ЭМИРОВ

Республикада общественный, алишвершишдинбуру тушир хейлин организацияр ава. Абурукай садни "Дагъустандин дишеглиярдин Союз" ДРОО я. Республикадин саки вири муниципалитетра талукъ отделенияр авай чехи организация. Ам кардик кваз къанни вад йисалай виниз алатнава. Адан жергейра Дагъларин уьлкведин твар-ван авай алимар, писателар, культурадин ва искусстводин деятелар, муаллимар, хуьрун майишатдин, промышленностдин, спортдин векилар ава. Абуру мергъаматлувиле, образованидин, яшайишдин проекта, мярекатра гъевесдивди иштиракзава, лазим вахтунда дишеглиярдин ихтиярар хуьзва. Республикада пайгарвал, хъсан гъалар хъунни дишеглиярдин алахъунрихъ, кваллахдихъ галаз алакьалу тирдал са шакини алач.

Алатай гъафтеда республикадин Р.Гамзатован тварунихъ галай Милли библиотекада "Дагъустандин дишеглиярдин Союзди" тешкилнавай "Къула чим хуьзвайбуру ва алай аямдин обществода абурун роль" темадай элкьвей стол къиле фена. Адан кваллахда республикадин шегъеррай, районрай атанвай дишеглияр иштиракна.

Союзди хизандин институтдин дибар ва хизанрин тарифлу адетар хуьниз, мягъкемаруниз талукъарнавай социальный проект туьклуьрнай ва ам РДдин Кылин грантдизин лайихлу хъанай. Элкьвей столдихъ гъа и месэладиз талукъ ихтилатарни къиле фена. Иштиракчийри дишеглияр, хизанрик алай аямда секинсузвал кутазвай хейлин месэляяр къарагъарна, веревирдер авуна, туьузвай кваллахдихъ хъсан нетижаяр жедай теклифар гана.

- Проектдин кылин макъсад сад я: дишеглияр къула чим хуьнин вичин везифа вахкун, яни алай вахтунда арадал къевзвай яшайишдин месэляяр гъалунин, хизанрин цийи къайдаяр арадал гъунин карда Дагъустандин халкъдин адетрикай, фадлай тестик хъанвай хизандин ахлакъдинни марифатдин ерийрикай менфят къачудайвал, - лагъана "Дагъустандин дишеглиярдин Союз" ДРОО-дин председатель Интизар Мамутаевади. - Проект кылиз акудун патал махсус дестеяр тешкилнава ва абурун куьмекни галаз чка-чкада хизандин, дишеглиярдин важиблу месэляриз талукъарнавай элкьвей столар, мастер-классар, тренингар тухуда.

Проект умуьрдин куьчуьрмишдайла хизанрин яшайишдикай, абурал ацалтзавай къван четинвилерикай, дидеяр, дишеглияр квевера твазвай месэляйрикай ва исполнительный властдин, гражданвилеин обществодин куьмекни галаз абур гъялдай рекъер жагъуруникай вахт-вахтунда общество хабардарда.

И.Мамутаевади къейд авурвал, Дагъларин уьлкведин агъалийрин 55-57 процент дишеглияр я. Обществода пайгарвал хуьнни, хъунни абурун крарилла гзаф аслу жезва. И кар фикирда къуна, гъукумдарри дишеглиярлай важиблу къуллугъарни ихтибарзава. Алай вахтунда 7 дишеглияр РД-дин Халкъдин Собранидин депутаттар я. Са шумуд дишеглиярди министрствойриз, ведомствойриз регъбервал гузва. 17 дишеглияр шегъеррин ва районрин муниципалитетрин кылерин заместителрин везифаяр къиле тухузава. Хейлин дишеглияр региональный общественный организациярин руководителар я.

Элкьвей столдихъ "Дагъустандин адетдин хизанда дишеглиярдин роль", "Алай аямдин обществода хизандин милли адетар хуьз жедани?", "Хизан ва дин, исламдин хизан ва санал яшамаш хуьнин къайдаяр", "Светский обществода хизандин институтдин везифаяр" темайрай докладар келна.

Юбилей

Бажарагълу пешекар, алим

Жасмина САИДОВА

И дуньяда гзаф крар, гьар гьик хьайитлани, чна хьагъай рекъелай аслу я. Инсанди уьмуьрда гьи пеше хьязаватла, гьадахь виридалайни еке важибувал ава лагъайтла жеда. Пеше хьагъун - им жуван къисмет хьагъун я. Гьаниз килигна, и кардив жезмай къван дикъетдивди, фагъум-фикир авуна ва гьар патахъай алцумна эгечлун меслятава пешекарри.

Гьа са вахтунда, къенин чи макъаладин игит инанмиш тирвал, вири табя, кланзавайди туьквей коллективдиз, хъсан инсанрин арадиз акъатун я. Ик хьайила, гьилия гьи кваллах хьайитлани къведа, ам тамамардай ашкъи-гьевесни жеда, еке агалкъунрихъ-нетижайрихъни агакъда. Адан вичин уьмуьрдин рекъиз вил вегъейла, и фикир, дугьриданни, гьахълуди тирди инкариз жедач...

Ракъун рехъ хьяна

Сулейман-Стальский райондин Сардархуьрун агъали Мегьамедов Тагьиран зегьметчи хизанда 1959-йисан 25-мартдиз дуньядал атай Муфридинан рикле гьеле гьевчи чавалдай зкуь мурад гьатнай. Адан фикир улкъевдин виридалайни хъсан вузда виниз тир образование къачун ва, хъсан муаллим хъана, даявдилай гьуьгьунин четин йисара мумкинвилерикай магьрум хъанвай гзаф аялриз, жегьилриз чирвилер гун, абуруз уьмуьрдин рекъериз экъечлиз куьмек гун тир. И къастуналлаз Муфридина школа лап хъсан къиметар аваз акъалтарна ва 1975-йисуз жегьил, агалкъунралди имтигьанар вахкуналди, Москвада М.В.Ломоносован тьварунихъ галай госуниверситетдин механикадин математикадин факультетдик экъечина. Амма гатун а йикъара МГУ-дин 13-мертебада дуьшуьшдай хьайи са гьуьруьшди Муфридин Мегьамедован къисмет гьуьзлемиш тавур патахъ элкьуьрна.

- Рикел алама, лезги члалал рахазваз акурла, ери-бине Мегьарамдхуьруьн райондай тир са аспирант чи патав атанай ва вичин кваллиз мугьман хъун теклифнай. Суьгьбетар авурдалай куьлухъ ада - Гьажимурада - завай МГУ-да клелунин макъсад вуч ятла хабар къуна. "Эгер ваз илимдин рехъ давамариз кланзаватла, - эхъ. Тахъайтла, муаллим хъун патал вуна икьван зурба вузда клелун куьз герек я?", - жузунай ада. Гьа и суалди зи секинвал квадарна. Къве юкьуз фагъум-фикир авурдалай куьлухъ за стхадихъ галаз меслятна, нетижада икьван члалалди гьич рикелни татай ракъун рекъерихъ галаз алакълу пеше хьагдай фикирдал атана - и хел гьамиша дурумлуди, датлана кваллахдик жедайди яз акъазвай. Гьа ик, зун Москвадин инженерно-транспортный институтдик экъечина, - суьгьбетзава Муфридин Тагьировича.

Сифтедай монтервал, ахпа са шумуд вацралай рекъерин мастер. Вуз акъалтарайдалай куьлухъ республикадиз рекъе тур жегьил пешекарди зегьметдин рехъ Махачкъалада башламишна. Са йисалай гзаф вахтунда кваллахайдалай куьлухъ, 1986-йисуз, Муфридин Мегьамедовакй ракъун рекъин Дербентдин дистанциядин къилин инженер хъана - адан хиве Махачкъаладилай Самур станциядал къван мензилда ракъун рекъин кваллах къайдада хъун таъминарунин везифа гьатна.

Гуьгьуьнлай, 1999-йисуз, Муфридин Тагьировичан хиве авай участкадин сергьятар хейлин гегьенш хъана - ам Махачкъаладин рекъерин дистанциядин начальнивиле тайинарна. Къейд ийин, дистанциядик Гудермес шегьердилай Самур станциядал (сергьятдал) къван мензил акатзава. Идалай куьлухъ, 2010-13-йисара, М.Мегьамедова ракъун рекъин Управленидин начальникдин заместителвиле везифа тарта тамамарна. Адалай инихъ, алай вахтундани ам Кеферпатан Кавказдин ракъун рекъерин Махачкъаладин территориальный управленидин къилин инженер я. Жавабдарвилек къай мензилдин са къил - Гудермесда, муькуьди - Астраханда ва пуд лагъайдини Самурда ава.

Участокдиз къезвай поездар къабулун ва рекъе тун, абурун хатасузвал ва ара атлунар авачиз кваллах таъминарун, планда къалурнавай къадар пар вагонриз ягъун ва я ичирун, пассажирар санай масаниз сагъ-саламат яз фин-хтун таъминарун, яни РД-дин мулкунал алай ракъун рекъий гьерекар авунихъ галаз алакълу вири месэляра - къилин инженердин гьар йикъан кваллах, санлай къачурла, гьа и крарикай ибарат я лагъайтла жеда. Вири и месэляра, ада лугъузвайвал, муракаббур ятлани, коллективди намуслуздакъ къилиз акъудзава.

Къулай шартлар ава

- Инсанрин уьмуьрдин хатасузвал гьамиша сифте чкадал хъана кланзавай месэля. Пассажирин саламатвал ва къулайвал таъминарун патал чна ракъун рекъерин майишатдин вири къурулушар тамамдакъаз, бинедилай цийикла туькьур хъийизва ва алай аямдин истемешунриз жаваб гудайбур ийизва. Эхиримжи йисара РЖД-ди къурулушдин асул фондур цийи хъуьун патал еке харжияр серфзава. Кьилди къачуртла, алай вахтунда ракъун рекъер, алакъландин линияр капиталнидакъаз ремонтзава, пассажирар патал къулай шартлар тешкилзава, цийи технологияр ишлемишзава, - суьгьбетзава Муфридин Тагьировича.

■ **Республикадин шегьерин арада къезвезвай электриккайрихъ галаз алакълу гьалар гьик я?** - хабар къуна за.

- Алай вахтунда Хасавюртдилай Самур станциядал (сергьятдал) къван мензилда 6 жуьт электриккайри гьерекарзава: 2 поезд Махачкъаладай Хасавюртдиз, 2 - Дербентдиз ва мад 2 состав Дербентдай Самурдиз къван физва. Гьелбетда, им виликдай авай къадардилай тлимил я, амма хъсан хабар адакай ибарат я хь, и муькьвара республикадин гьукуматда хьайи совещанидал алава мад 2 жуьт поездар и маршрутриз ахъайдай къарар къабулнава. Кар ана ава хь, поездда аваз санай масаниз фин, маса гьи жуьре транспортдив гекъигайтлани, хейлин жуьз акъаззава. Месэля, Хасавюртдай Махачкъаладиз атунин билетдин къимет 40 манатдилай тлимил я. Гьаниз килигна, электриккайрин пассажирин къадар ва, талуьк яз, игътияжар къвердавай гзаф жезва. Ик, алатай йисав гекъигайла, пассажирин къадар 14 процентдин артух хъанва. Гаф атай чкадал лугъун, шегьерин арада къезвезвай электриккайра гила вижевай къулай шартлар ава: вагонра чимизва, ацукъдай чкъар хъуьтуьлбур я ва ик мад.

■ **Адет яз, гатун вахтунда яръгал мензилдиз физвай поездриз билетар къачун акъалтлай четин месэля жезва. И жигъетдай дегьивилер авани?**

- Дугьриданни, гатун вахтунда, иллаки эхиримжи вацра билетар (яни чкъар) лазим къадарда жезвач. Къейдна кланда, члехи пай агъалийри анжах ракъун рекъин гьерекарт ишлемишзава: бязибуруз самолета аваз физ кичле я, гзаф чкъайра аэропортар авач, хизан, аялар галаз яръгал рекъиз фин паталдини поезддин шартлар виридалайни къулайбур я. И себебар фикирда къуна, чна пассажирар гзаф авай вахтара составрик алава вагонар акал хъийизва ва идалди месэля гьалзава. Идалайни гьейри, гатун ва хъуьтуьн вахтарин, яни сезондин къиметрин къайда ишлемишзава. Месэля, хъуьтуьнни гатун вахтара билетрин къиметрин арада саки 30 процентдин тафават жезва. Мада са къулайвал - билетар интернет-алакъландин куьмекдалди РЖД-дин сайтдай виликмаз маса къачудай мумкинвал ава. Им виридалайни жуьз, къулай ва фад къилиз акъудиз жедай къайда я.

■ **Парар члугунин гьакъиндай вуч лугъуз жеда?**

- Самурдиз чна суткада - 6-8 жуьт. Астрахандиз 14-18 жуьт пар члугвадай поездар рекъе твазва. Азербайжандай къабулзавай составрин къадар тлимил я. Астрахандиз рекъе твазвай поездрикай рахайтла, иник неинки къунши республикадай, гьакъини Чечнядин патай къезвезвайбурни акатзава. Чи улкъедай асул гьисабдай промышленный товарар - ракъ, цивин, там, кларасдикай гьазурнавай материал туьхува. Азербайжандай чиниз гьизвайди лагъайтла, асул гьисабдай майваьри емишар, яни фад члур жедай шейэр я. Ракъун рекъин чи участкадай суткадин вахтунда физвай вири поездар къабулун ва саламатдакъаз рекъе тун патал и кардихъ галаз алакълу вири къурулушри сих алакъланда аваз дурумлуздакъ кваллахун ва, къилинди, рекъерал гьуьчвал зайифар тавун чарасуз я. И жигъетдай ремонтдин куьлуь-шуьлуь кваллахар (месэля, рельс дегешарун ва ик мад) чна хуси къуватралди тамамарзава, капиталный вири кваллахрал махсус лицензияр гвай подрядчикар желбозава. Чахъ вагонрин ва пассажирин депойриз къуллугъдайбур, станцийрин дежурнирар, диспетчерар, пар ягъунал ва ам ичирунал гьуьчвалдайбур ава - санлай къачурла, Управленида 2870 касди кваллахзава. Екеди ятлани, гьуьрмет ва дуствал авай коллектив я.

Анжах рази я

"Муфридин Тагьирович чи дамах я. Къуй виридаз чир хъурай чахъ ихътин лайихлу, вичин кваллах лап хъсандиз чидай дагъвийр авайди", - лугъуза М.Мегьамедован кваллахдин юлдашри.

Дугьриданни, пешедин сирер хъсандиз чизвайди Муфридин Тагьировичан илимдин рекъиз вил вегъейла къин жезва. 2005-йисуз кандидатвилеин ва мад къве йисалай докторвилеин диссертацияр лайихлуздакъ хвена, экономикадин илимрин доктор лагъай тьвар къачуна. Сифтедай - Кьиблепатан федеральный университетда, адалай гьуьгьуниз, транспортдин факультет ачухайдалай куьлухъ, Дагъустандин госуниверситетдин технический университетда тарсар гуз, ракъун рекъерин къурулуш патал пешекарар гьазуриз башламишна. Къейдна кланда хь, М.Мегьамедован студентрикай пуд касди алай вахтунда Махачкъаладин управленида кваллахзава. Алимди хиве къурвал, студентар гьазурунин кваллах адаз бегенмиш я ва идалай куьлухъ преподавателвилеин пешедиз мадни гзаф фикир гудай ният ава. Аквар гьаларай, гьеле гьевчи члавуз рикле гьатай мурадди вичин таъсир квадарнач.

Дуьшуьшдай хьагъай пешекар пашман хъаначни лагъай суалдиз Муфридин Тагьировича инанмишдакъаз жаваб гана: "За гьич са декъикадани а кардал гьайиф члугурди туш. Зи уьмуьрда вири хъсандакъаз туькьур, кваллахдани агалкъунар хъана. Аяларни савадлубур ва къенибур я. Идалайни гьейри, авур кваллахрал пашман хъун аз хас къилих туш. Эгер гьар са гьалатдикай фикир ийиз хьайитла, вахт бес жедач".

Муфридин Тагьировичан хизанда пуд велед - 2 хвани руш ава. Члехи хци республикадин прокуратурада, руша Пенсийрин фондуна кваллахзава. Гьевчи хва силсичи я.

Чна Муфридин Мегьамедоваз 60 йисан юбилей мубаракзава. Къуй адахъ мягъкем сагъламвал, яръгал уьмуьр ва мадни еке агалкъунар хъурай.

Экономикадин дамарар

ЧИ МУХБИР

Чна идалай виликни хабар гайивал, 28-30-мартдин йикъара республикадин меркездин Р.Гьамзатован тьварунихъ галай Милли библиотекадин дараматда регионрин уртах "Транспорт. Логистика. Алакъл. 2019" выставка кьиле фида.

Выставкайринни ярмаркайрин "Анжи-ЭКСПО" компанияди республикадин сергьятдал сифте сеферда яз кьиле туьхувай "Транспорт.Логистика. Алакъл. 2019" выставка тешкилуни карда РД-дин Гьукуматдин, транспортдин ва рекъерин майишатдин, гьакъини информатизациядин, алакъландин ва массовый коммуникациядин министерствойри, карчивилин ва инвестициядин рекъий Агентстводи, РД-дин алишверишдинни промышленный палатади иштиракзава.

Эхиримжи йисара Дагъустанда транспортдин са жерге артерияр эцигунин, Махачкъаладин гьуьлуьн международный порт алай аямдин истемешунриз жаваб гудайвал ва аэропорт дибдай цийикла туькьуьрунин, логистикадин центряр арадал гьунин ва са жерге маса кваллахар активнидакъаз кьиле туьхува. Транспортдин хиле вири и къурулушри дурумлуздакъ кваллахунихъ галаз региондин экономика виликди финин месэляра сихдакъаз алакъланда ава. Ибур вири алишвериш вилик туьхун, республикадин мулкунилай дашмишзавай метягьрин къадар артухарун ва и карда хатасузвал таъминарун, транспортдинни логистикадин хилез инвестицияр желб авун ва международный кооперация виликди туьхун, идахъ галаз алакълу яз Дагъустандин тьвар международный транспортдин "Кеферпад-Кьиблепад" коридорда Россиядинни Каспийдин патав гвай улкъейрин амадагвилеин алакълар мягъкемарунин карда ихтибар ийиз жедай иштиракчи яз раиж авун патал ва ик мад кьиле туьхувай кваллахар я.

-Транспортдин сеть экономикадин дамарар я. Гьа и фикирдал алаз, яни и хел виликди туьхунин кардик пай кутун яз, республикада "Транспорт. Логистика. Алакъл 2019" выставка кьиле туьхувай фикирдални атана, - лугъуза "Анжи-ЭКСПО" компанияди генеральный директор Мукаил Исмаилова. Ада хабар гайивал, выставка гьагьадихъ галай паьрикай ибарат жеда:

санай-масаниз туьхудаь такъатар: автодорожный, авиациядин, гьуьлуьн ва вацарин, ракъун рекъин, коммунальный, промышленный транспорт;

транспортдин ва адахъ галаз алакълу къуллугъар: пассажирар ва пар туьхун, экспресс ва курьервилеин почта, таможнядин къуллугъар, финансин къуллугъар ва лизинг, транспортдин такъатар ремонт ва абуруз къуллугъ авунин кваллахрин жерге, санай-масаниз туьхунин хатасузвал; автотранспорт ва залчастар маса гун. Страхование. Навигациядин ва мониторингдин системаяр.

Выставкадал транспортдихъ ва логистикадихъ галаз алакълу вири месэляра веревирдда, цийи жуьредин технологиярихъ галаз таниш жедай, амадагрихъ галаз тлал алай месэляра веревирдидийдай мумкинвал жеда.

"Транспорт.Логистика. Алакъл. 2019" выставкадин генеральный спонсор Navion компания, официальный автомашин Hyundai я.

Выставкадин программадик транспортдин ва алакъландин хилериз талуьк министерствойрин ва ассоциациядин пешекаррин иштираквал аваз конференцияр, семинарар, бизнес-гуьруьшар, презентацияр кьиле туьхун ква.

Выставкадиз талуьк тамам делилар "АНЖИЭКСПО" ВК-дин официальный сайтдай жагъуриз жеда: www.anjexpo.ru. E-mail: info@anjexpo.ru.

Хаталу яни Сарыкъумда?

Гъажимурад ХАБИЕВ,
“Дагестанский” заповедникдин къуллугъчи

Гатфар алукънава. Чи республикадиз туристар атунин сезон яргал алач. Абуруз итижлу чкайрикай сад Махачкъаладилей кеферпатахъ галай Сарыкъумдин (хъипи къум) тепеяр я. Республикадин агъалияр ва Россиядин маса регионрай къевезвай туристар ана тебиатдин къетленвилерихъ галаз таниш жезва. И кар патал къетлендиз хуъзвай участокда экологиядин жигъирар, итижлу экспонатрин центр, гъакни гъайванар чкадиз хкидай маканар (вольер) туйкъурнава.

Заповедникдиз къевезвайбурун къадар йисалай-суз артух жезва. Гъавилей ана инсан патал хаталу гъайванар ва набататар гъибуяр ятла тайинарунихъ, чир хъунихъ еке метлеб ава. Идахъ галаз алакълу яз, лазим тир меслятар гъазурзава, теклифзава.

Къейд ийин: заповедник кардик квай 30 йисалайни гзаф девирда ана юкъван тар авачир гъайванрал, гъашаратрал ацалтунин (яни абуру класунин) нетижада инсан къейи душубъш хъайиди туш. Икъван члавалди Сарыкъумда инсандин умуьрдиз, сагъламвилез хаталувал авай хушраканрин - 5, пепейрин - 1, гзаф квачер квай гъашаратрин - 1, перде авай лувар квай шейэрин 2 жуьре тайинарнава. Чи суьгъбет абурукай лап хаталубурукай я.

Чулав хушракан (къаракъурт)

Ам Россияда виридалайни хаталу хушраканрикай я. Къумлух чкайра, къванерин ва маса шейэрин кланик, векьеркъаларин арада гьалтда, къванерин патарив чил храда. Цицлерал гъурч ийида.

Адан агъудик нейротоксинар ква. А агъу иллаки класай къифери, балкланри, девейри, еке карч алай гъайванри тларвал хъуналди гьиссда, амма къуьгъурриз, кицлериз, къаркъулурвиз, хуьрлуьнкриз артух къайгъу жедач. Гьисабзавайвал, къаракъуртдин агъу ван ийидай (гремучий) гъуьлягъдин агъудилай 15 сеферда туьнт я. Ада класайла, инсанди артух тларвал гьиссдач, анжах хамунилай яру къве нукьтла аквада. 15-30 декьикадилай вири беденда тлал гьатда, нефес къада, рики фадфад къвалахда, къил элкьведа ва тла жеда. Инсандиз иллаки диде-къаракъурт хаталу я - ам екеди жеда. Эркекдавай гъевчи тирвилей хамунал хер ийиз ва аник агъу кутаз алакьдач.

Сагъарун патал къаракъуртдиз акси жими затI (сыворотка) ишлемишда, новокаинди, кальцийдин хлоридди ва магнезиядин гидросульфатди хъсан нетижа гуда. Гъар гьикI ятлани, тади гьалда медидарадив агакъарна кланда. Чуьлда йифен шартлара ветлериз-тветлериз акси сетка ишлемишайтла, хъсан я -

Инсанар Чилел яшамиз жезва. Амма чаз адакай, элкьурна къунвай тебиатдикай, вири алемдикай чирвилер авани? Чилин шардин винел патан 71% церин гегъенш майданри къунвалда, яни дуьньядал церин къадар къураматдилай 15 сеферда гзаф я. Чан алай шейэрни сифте цера туьретмиш хъана.

Гъуьлер, океанар гьикъван еке, гегъенш ятлани, экология члуруни, инсанди хасаратвал авуни гъабурузни “тларзава”. Океан вичин къайда-низамдин тайин программа авай, чан алай битав, жанлу беден я. Ам датлана гьерекатда ава, гъар вад йисалай ана цийи-цийи дегъивилер къиле физва.

Океанрин деринар ахтармишуниз вири дуьньяда еке фикир гузва. Алимар и рекъай санал къвалахиз чалишмиш жезва - Чилин шар вири халкъариз авай умуми тек са къвал я эхир. Жув яшамиз жезвай чкани кланелай куьвалди хъсандиз чир хъана кландачни бес! Чи планетадин тебиатдин къетленвилер гьикъван тамамвилелди чир хъайитла, ада багъишзавай девлетрикай, няметрикай инсанри гъакъван къадирлувилелди, гъавурдик кваз менфят къачуда, зиянлу нетижайрал теъидайвал ийида.

Океан. Мад сеферда тикрарин: чан алай сифте шей пайда хъайи чка, яни “инсаниятдин къеб”, биологиядин ва минеральный зурба ресурсрин, энергиядин и къил, а къил авачир запасрин хазина. Ада вири дуьньядин гъавадизни (климат) екез таъсирзава. Ятлани инсаният-

Къетлен алем

(Итижлу делилар)

диз океанрикай лап тлимил чирвилер ава, абуру бегъемвилелди гъеле ахтармишнавач. Инсан океанрин деринриз эвичлун цавун бушлухриз экъечлуниз ушар гъиз жеда, “космический океанология” цийи илимин арадал атун душубъшдин кар туш. Дуьньядин океан ахтармишунал илимдин гимийрилай гъейри, космический аппаратари желбнава. Амма итижлу, тамам делилар церин деринриз эвичлун акванатриз ва махсус аппаратриз - батискафриз жагъизва.

Чилин шардал виридалайни гегъенш майданар къунвай лап чехиди ва деринди Тихий океан я. Ам кефердихъай къибледихъ - 15,8 агъзур, рагъэкъечлдай патахъай рагъаклiday патахъ 19,5 агъзур километрдиз экли хъанва, гъуьлерни кваз ада 179679 агъзур кв. километр майданар къунва. Юкъван деринвал 4028 метрдив агакъзава. Ана клан квачир хътин чкайрни гьалтзава, месела, Марианский “лекъвен”, чухурдин деринвал 11022 метр я. Швейцарвияр Жак Пиккерни Д. Уолш 1960-йисуз батискафда аваз Марианский дериндиз эвичналда. Ана 400 метрдилай агъуз мичли я, яд къвердавай къайиди жезва, кланени лил ава. Деринрани секинзавач, дагъларин ярги циргъер гьалтзава, бязибурухъ 5-6 км къакъанвал

хушракандивай адай къевез жедач. Класай чкадал цай квай спичкадин къал эцигайтлани жеда, амма класайдалай къулухъ 2-3 декьикадилай геж тушиз.

Цару акъреб

Акъребар (бязибуру адаз къанчлар-хъанни лугъуда) къван квай, кеферплатан гарарикай хвенвай къуру чкайра гьалтда. Абуру йифиз экъечлди. Экв хъайила, къванерин кланик, чиле авай тлеквенра, тарарин чкалрик, гъакI дараматрани чуьнуьх хъжеда. Акъребрин асул ем хушраканар, гзаф квачер квай гъашаратар, куьвар я.

Абуру класай чка пис тла жеда, ара-бир кьиникъални гъида - иллаки аялриз гзаф хаталу я.

Вирт къватлiday чиж

Са чижре класайтлани, лап пис тлар жеда. Абурун тамам са кулуни гъужу-майтла, класайтла, кьиникъни мумкин я. Чижери иллаки атирар янавайбурул, ичкидин ни къевезвайбурул гъужумда.

Хуз

Хузари (шершни) класай чкайрни пис тлар жеда. Абурун мукарлик ерли хуькьурна виже къведач - хузари пис хъел акатда ва чпин къвал - муг хуьз чалишмиш жеда. Хузари класайла, нефес дар жеда, хер алай чка дакъвада. Мукъаят хъана кланда.

Пепе (нарывник)

Чпиз хаталувал авайла, и пепейри чпин къвачерин арайрай агъу квай стлалар вегъеда. Къуьгъурриз хата авач - абуру и пепеяр неда. Нарывник пепейри иллаки гьилерал, гардандал, чинал - яни къецил чкайрал хаталу стлалар вегъеда.

Анрал хирер алаз хъайитла, генани пис я - хирерик-къацларик агъу фад акатда. Зегъерламиш хъайи душубъшра хук, ратар чуьхвена кланда, ахпа хирер кевирдай (обволакивать) такъатар ишлемишда. Хамунал еке хирер хъанватла, абуру ачухарда ва махсус дарманралди михъда (дезинфекция).

Гзаф квачер квай гъашарат

40 квач квай и гъашаратди (сколопендра) класай чка пис тлар жеда. Адан агъу гьам юкъван тар авай, гьамни авачир гъайванриз иллаки хаталу я. Зегъер акатай гъайвандин гьалар члур, къатлунунар зайиф, вилин нинеяр агаж, нефес дар жеда. Са шумуд суткадилай тларвилер квахъда.

Къейд ийин хъи, зегъерлу шейэр, гъашаратар, гъайванар гзаф аватлани, чуьлдиз, тебиатдал фейила, асул къайдайрал амал авуртла, абурукай хаталувал авайди туш. Акъребарни сколопендраяр юкъуз къванерин кланик далдаламиш жеда, йифиз гъурчез экъечлди. Чижер лагъайтла, датлана чпин кеспидал машгул жезва - галат тийиз, вирт къватлзава. Кланзавайди абурук хуьр тавун, мукъаят хъун я. Ша, буюр, юлдашар, чи заповедникдин участокдиз.

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Виш йисаралди вилик пад къаз тежез, гурлу Самур ва Ахты-чай вацлари Ахцегъа агъзур гектарралди баркаван дуьзенлухар - багълар, никлер баябан къерез элкьурзава. Эхиримжи йисара агъалийрин яшайишдин къвалер ва майишатдин объектар, рекъер, цин ва газдин турбаяр, электричестводин линиярни кваз къурхулувилик акатнава. Гъатта Советрин девиррилай башламишна, гъар йисуз райондин руководствои ва жемьятди мел-бигеррин къайдада еке зегъметар члугъазватлани, харжияр серфзаватлани, тебиатдин и бедбахтвилер вилик пад саклани кваз жезвач, иллаки гатфарин марфарин-селлерин береда къати жезвай вацлу вичин гъужум - басрух артухарзава. Я ракъунни бетондин цларивай, я “Къардашар гъетеривай” (хвахвар, сад-садахъ галкьуриз, вад-вад эцигунин къайда), я адетдин бандаривай вацлун хура дурум гуз жезвач. Ихътин гьалари, тебиия я, инсанар секинсуз ийизва.

Тебиатдин бедбахтвилерин вилик пад къун патал, райондин къилевайбурун тлалабуналди ва Дагъустан Республикадин Къил Владимир Васильеван тапшургуьдалди, 6-мартдиз Ахцегъиз РД-дин тебиатдин ресурсрин ва экологиядин министр Набиолла Къарачаев къилевай пешекарин нуфузлу десте-комиссия атана. Райондин руководстводихъ галаз санал чкадал фена, авай гьаларихъ галаз мукъувай таниш хъунин, месэла веревирд авунин нетижада пешекарар

ВацI

муьтлуьгъарзава!

вацлун хаталу участокрин къерехар мягъкемардай меслятдал атана. Гатфариз вацI гурлу жедалди чара акун патал 9-мартдиз Ахцегъиз залан техникани (къве экскаватор, къве “КамАЗ”, са бульдозер) гваз махсус бригада атана. ВацI вахтуналди муьтлуьгъарунин мураддалди устларри чпин вилик эцигнавай крар намуслу-даказ къилиз акъудзава.

Вичикай ихтилал физивай месэла 14-мартдиз республикадин МЧС-дин Къилин управленида РД-дин Гьукуматдин Къилин заместитель Рамазан Жафарован регъбервилек кваз тухвай заседанидални веревирдна. Набиолла Къарачаева Самур ва Ахты-чай вацларин къерехар мягъкемарунин чарасузвал авайди къейд авурдалай къулухъ анализ ва рази жедай къарар къабулна.

- ВацI хкаж хъана, мумкин тир хаталувилерин вилик пад къун патал исаятда чна, 350 метрдин яргивал ва 15 метрдин гьаркъуьвал аваз махсус къанал акъудуналди, вацлун рехъ чалпа патаз дегъишарзава. И серенжем чна са гъафтеда, яни 23-мартдалди бегъемарда ва ада вацI вахтуналди хатасуз ийида. Механизаторри са манийвал, кими-эксикни авачиз, гъевесдивди къвалахзава. Абуруз зегъметдин ва ял ядай (гъамрал муьгманханада) къулай шартлар тешкилнава, - разивилелди лугъузва и къвалахриз регъбервал гузвай республикадин “Дагводсервис” ГКУ-дин начальник Тофик Къазиева ва и къвалахрал гуьзчивалзавай Ахцегъ райсобранидин председатель Абдул-Керим Палчаевани ГО ЧС ва ЕДДС къуллугъдин начальник Сердер Моллалиева.

- Ахцегъвияр гъамиша секинсуззавай и четин месэла райондин ва республикадин руководстводин гуьзчивилек кваз гила къетивилелди гьалзава, - чи суалдиз жаваб яз, къейдзава Ахцегъ муниципалитетдин къил Осман Абдулкеримова. - Исятда къиле тухузвай вахтуналди тир крарихъ галаз санал вацлун къерехар эцигунин цийи технологийрин къайдада мягъкемардай 1,5 километрдин капиталный бандарцлар туйкъурунин сметадин документар гъазурзава. Эхъ, месэладин важибувал аннамашуналди, РД-дин Гьукуматди чаз пулдин еке харжияр чара ийизва: тахминан - 70 миллион манатдилай гзаф. Вацлун къерехар мягъкемарунин къвалахар 2020-йисуз бегъемардайвал я. Нетижада Ахцегъ СП-да арадал кхведай 2000 гектардилай артух дуьзен чилера багълар кутай мумкинвал жеда.

Къейд ийин, виридалайни еке девлет чил я. Ахцегъа садлагъана агъзур гектарралди хуьруьн майишатда ишлемишиз жедай баркаван чилер (вацлун яд рагълу вахтунда къерен чинал асантдиз бегъерлу накъвадин къат гъиз жеда) хъхъуьнкди райондин экономика ва жемьятдин гьал-агъвал аквадайвал хкажиз жеда. Иншаллагъ!

КЪЕЙД.
Ф.К.ЛАГЪМЕТОВА 1962-йисуз Баку шегьерда нефтяникрин хизанда дидедиз хъана. Ана школа акъалтIарна, 1982-1988-йисара Дагъустандин госуниверситетдин юридический факультетда келна. Вузда Келдай йисара Фирузадини Бейбута къисметар сад авуна. Меркезда чпин хизан кутуна.

Фируза Кабединовнади зегъметдин рехъ Махачкъалада суддин органда секретарвиле Квалахунилай баиламишна, 1991-йисалди ада Дагъустандин прокуратурадин органра Квалахна. 2000-йисуз - Докъузпара, 2008-2015-йисара Хив районрин прокурор хъана. 2015-йисан июндлай Къурагъ райондин прокурор я. Хизанда 2 велледиз чешнелу тербия гана.

Ихтиярар хуьнин къаравулда

Алван РАМАЗАНОВА

Прокурор. И гафуну гьасятда къанун-къайда рикел гьиди. Гьар са касди, ихтиярар чурайла, прокуратурадивай куьмек тIалабда. Къанун-къайда хуьнал гьалтайла, и органдин квалах важиблуди, гьа са вахтунда гьар са хилехъ галаз алакълудини я. Къурагъ райондин прокурор Фируза Кабединовна ЛАГЪМЕТОВАДИ законсуз хейлин квалахар винел акъуднава. Прокуратуради шаз гьихтир квалах тухванатIа, чна адахъ галаз суьбетна.

■ **Фируза Кабединовна, 2018-йисуз прокуратуради района гьихтин квалах киле тухвана?**

- Эгер 2017-йисуз 468 тахсиркарвал хъанвайтIа, 2018-йисуз закон чурнавай 457 дуьшуьш дуьздал акъудна. Идахъ галаз сад хьиз, прокуратурадин актIар гзаф хъана. ИкI, Федеральний закондательство чурай 35 дуьшуьш винел акъудна (2017-йисан талукъ девирда - 24), 46 иск суддиз рекъе туна (2017-йисан талукъ девирда - 65), 91 представление кхьена (2017-йисан талукъ девирда - 75), прокурордин ахтармишун киле тухунин ва акт гъазурунин нетижда 76 кас дисциплинарный (2017-йисан талукъ девирда - 68) ва 20 кас административный жавабдарвиле чIугуна (2017-йисан талукъ девирда - 12), къуллугъдал алай 17 кас мад тахсиркарвал тавун патал тагъкимарна (2017-йисан талукъ девирда - 24) ва икI мад.

Прокурордин гуьзчивал тухун патал чкадин чпи-чеп идара ийдай органрин федеральный закондательстводин нормативно-правовой актIарин копияр вахтунда райондин прокуратуради гъизва.

Райондин Собраниди къарарар къабулайла, абур прокуратуради гъизва. Нормативно-правовой актIар гъазурдайла, гьа ихтин документрин проектар гъазурдай комиссийрин, рабочий дестейрин квалахда райондин прокуратура активнидаказ иштиракиз гъазур тирдан гьакъиндай "Къурагъ район" муниципальный тешкилатдин килиз тайин чар ракъурнава. Идалайни гьейри, гьа ихтин документрин проектин актIарин гъазурна, вахтунда прокуратуради ахгакъарун, органрин заседанияр жедайла, виликамаз хабар гун теклифнава.

Прокуратуради "Къурагъ район" муниципалитетдихъ галаз сих алакъа аваз квалахзава. Нормативно-правовой актIарин проектриз вахтунда килигзава. Райондин прокурорди нормативно-правовой актIар къабулдай представительный органдин заседанийра иштиракзава.

■ **Экономикадин хиле квалахуникай вуч лугъуз жедат?**

- И хиле законар килиз акъудунин рекъай прокурордин гуьзчивал тухунин мураддалди, райондин прокуратуради ахтармишунин квалах киле тухуналди, уголовный рекъай геле къекъуьн тавуна, вилик пад къазва. И квалахди законар чIурай дуьшуьшар винел акъудзава.

Экономикадин хиле прокурордин гуьзчивилик квай виридалайни важиблу месэляяр эменнидин гьакъиндай закондательство киле тухуниз, чилериз, яшайишдинни коммунальный майишатдиз, бюджетдин закондательстводиз талукъбур я.

Къурагъ райондин прокуратуради экономикадин хиле 2018-йисуз чкадин властрин органри бюджетдин чил ишлемешунин, рившетбазвилеиз

аксивал авунин гьакъиндай къабулнавай къарарал гуьзчивална.

2018-йисуз райондин прокуратуради экономикадин хиле 239 тахсиркарвал (2017-йисан талукъ девирда - 186) винел акъудна, суддиз 17 иск (2017-йисан талукъ девирда - 33) ракъурна. 32 представление кхьена, (2017-йисан талукъ девирда - 23). Райондин прокуратурадин эмирдалди, къуллугъдал алай 23 кас дисциплинарный жавабдарвилеиз чIугуна. Бюджетдин закондательство килиз акъудун ахтармишайла, Къурагъ райондин муниципальный 5 тешкилатди закондательство чIурунин рекъай тахсиркарвал авунвайди винел акъудна. Чилин закондательстводиз талукъ са жерге тахсиркарвилерни дуьздал акъудна. ИкI, "Сельсовет Курахский" муниципальный тешкилатди, гьакъини М.Н.Бабаева, К.Н.Катибова, А.К.Катибова, А.А.Саидалиева, М.Н.Кезимова, А.Н.Ибрагъимова чилерин участокар арендадиз къачун патал кутлундай икъардин ихтияррин аукцион киле тухудайла чилин закондательство чIуруниз талукъ яз Сулейман-Стальский райондин суддиз чилерин участокрин арендадин икъар дуьз туширдан ва ЕГРП-да эменнидиз талукъ кхьинар авачирдан гьакъиндай 6 арза ракъурна.

■ **Рившетбазвилеиз галаз алакълу гьихтин тахсиркарвилер винел акъудна?**

- 2018-йисуз рившетбазвилеиз акси закондательство чIурунай 51 тахсиркарвал винел акъудна, къуллугърал алай 22 кас дисциплинарный жавабдарвилеиз чIугуна, Сулейман-Стальский райсуддиз са арза ракъурна. 2017-йисуз райпрокуратуради гьа и хилий анжах 47 тахсиркарвал винел акъудна, къуллугърал алай 12 кас дисциплинарный жавабдарвилеиз чIугуна, са арза суддиз рекъе туна.

Алатай йисуз прокуратуради госуарстводин ва муниципальный къуллугъда, "Къурагъ район" муниципальный тешкилатда коррупциядиз акси закондательство киле тухунин квалах ахтармишна. Нетижда муниципальный тешкилатда къуллугърал алай ксарин къазанжидикай ва харжийрикай эменнидин закондательствода къалурнавай делилар дуьзбур туширди винел акъатна. ИкI, "Къурагъ район" муниципальный тешкилатдин администрацияда квалахзавай 6 къуллугъчидин харжийрикай, къазанжидикай, эменнидикай чпин ва чпин уьмуьрдин юлдашрин, яш тамам тахъанвай аялрин делилар авачирдакай, и рекъай закон чIурунавайдакай райондин килиз чар кхьена.

■ **Прокуратуради агъалир гзафни-гзаф гьихтин арзаяр гваз къезва?**

- Анализ гузвай вахтунда райондин прокуратуради 98 (2017-йисан талукъ девирда - 107) агъали арзаяр гваз атана. Абурукай 60 килиз акъудна, маса идарайриз килиз акъудун патал, 36 арза ракъурна. Арзайрин чехи пай чилиз, пенсиядиз, бюджетдиз, тIебиат хуьнин закондательстводиз, набутрин ихтиярар ва итижар хуьниз, гьакъини чкадин представительный ва исполнительный органрин правовой актIарин законлувилеиз талукъбур тир. Вири арзайриз килигна, лазим жавабар гана. 2018-йисуз за вири санлай 111 агъали къабулна, абуруз виридаз юридический рекъай куьмекна.

2018-йисан февралдиз райгазетдиз ва райондин официальный сайтдиз четин гьалда авай набутрихъ галаз чкадал фена гуьруьшмиш жедайдакай малумат гана. Чна агъалийрилай атай са арзани килиг тавуна тазва. Чи везифа агъалийриз къуллугъ авун, закон, къайдаяр хуьн я.

Хатасузвал - сифте чкадал

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай саласадиз Махачкъалада, "Дагъустан" РИА-дин конференц-залда, Росгвардиядин Дагъустан Республикада авай Управленидин начальник, полициядин генерал-майор Баачилов Мегъамед Гьуьсейновичан иштираквал аваз, РФ-дин милли гвардиядин къушунрин Федеральний къуллугъ тешкилна 3 йис тамам хуьниз талукъарнавай пресс-конференция киле фена. Анал управленидин къуллугъчийрин къадардикай, килиз акъудзавай везифайрикай рахана, эхирдай мугъманди журналистрин са жерге суалризни жавабар гана. Пресс-конференция "Дагъустан" РИА-дин къуллугъчи Верадер Меликова пешекарвилеин сувар тебрик авунилай ачухна ва киле тухвана.

- Росгвардиядин Дагъустан Республикада авай Управлениди (куьрелди - Росгвардия) алатнавай вахтунда 3600-далай виниз квалахар килиз акъуднава. Общественный къайдаяр хуьн, терроризмдин вилик пад къун, махсус серенжемра иштиракун, гьа гьисабдай яз республикада киле феи терроризмдиз акси серенжемрани яракъар маса гьунал гуьзчивал тухунин карда иштиракун, агъалийрин эменни хуьн ва масабур килин везифайрик акатзава.

Алатай йисуз республикада киле феи спортдин зурба мярекатра - къуршахар къунай спортдин акъажунрай Европададин чемпионатда ва женгинин самбодайни дуьньядин чемпионатда - Росгвардиядин къуллугъчийри общественный къайда хуьнин карда активнидаказ иштиракна. И мярекатра къанун-къайда хуьнал вири личный состав желбнавай. Килин месэла общественный къайдаяр хуьникай, яракъ, хъиткъинардай шейэр спортдин майданрал тухунин вилик пад къуникай ибарат тир. Авайвал хиле къуртIа, ахтин дуьшуьшарни хъана. Яракъар вахъузвай, абур чара авунвай махсус чкайра эцигзавай, - къейдна Мегъамед Баачилова.

Адан гафарай малум хъайвал, Росгвардиядин управление, къуллугъчийрин къадардал гьалтайла, 97 % ацIанва. Тамамвилеиди ацIун тавун къурулушда киле физвай дегишвилерихъ галаз алакълу я. Иник, тайин яшарив агъайла, къуллугъчийр квалахдайла элячлунни акатзава. Иниз килигна цийи кандидатар хъяззава. Гьар са подразделенидихъ резерв ава. Мисал яз, СОБР-дихъ - 15-20, ОМОН-дихъ - 200-300 кас. М.Баачилов управленидиз квалахал къевез кланзавай жегъил-рикайни рахана.

- Росгвардиядин жергейриз анжах армияда къуллугъ авунвай жегъилар къабулзава. Ватандин вилик буржи тамамар тавунвайбур чи жергейриз къабулзавач. Къевезвайбур физический рекъай зайифбур я. Алай йисан январдиди квалах кланз 60 кас атана. Абурукай анжах са касдиди - МВД-дай къевезвай къуллугъчидилай нормативар вахъуз алакълу. Винелай акурла, жегъилар спортсменар я, амма кардал гьалтайла, гьатта са къадар чкадиз катунин нормани вахъуз жезвач. Чаз нормативар, белки, винизбур ятIа лугъуз, мукъвал-мукъвал суални гузва. Абур Россиядин милли гвардиядин къушунрин Федеральний къуллугъдин приказдалди тайинарнайбур я.

Чна квалахдин азад чкаяр авач лугъузватIани, квалахал акъазунин патахъай къевезвай ксарин къадар пара тирдакай гьатта ракарални, сайтдани

къенватIани, чна садазни "ваъ" лугъузвач. Офицервилеин къуллугърикай рахайтIа, сифте "жуванбуруз", яни чи жергейра авайбуруз, квалахдин рекъай ахтармишнавайбуруз рехъ гузва. Эгер ОМОН-дин къуллугъчидиз СОБР-диз хъфиз клан хъайтIа, чна ам аниз рекъе твазва. Сифте нубатда - жуванбур, ахпани къецъай къабулда, - лагъана ада.

Журналистри республикада килиз акъудзавай "Оружие-выкуп" программидиз талукъ суални гана. Мегъамед Гьуьсейновича и программа Дагъустандин юстициядин министрстводи МВД-дихъ галаз санал килиз акъудзавайдал фикир желбна. Амма МВД-ди Росгвардия желбзавай дуьшуьшарни жезвайдакай лагъана. Малум хъайвал, алай вахтунда дагъустанвийрин гьиле 117 агъуздалай виниз яракъар ава. Тахминан 40-45 агъузур касдихъ яракъ ава. Ам 5 йисуз хуьн герек я. И вахт алайла, яракъ хуьн патал ихтияр къачун хуьун лазим я. Амма гзафбурун рикелай и кар алатзава.

- Къанун-къайда хуьдай къурулушдин киле авай ксарихъ ва къуллугъчийрихъ килин ксаринбур тир охранный тешкилатрин квалахдиз талукъ суалар гзаф арадал къевезва. Ихтин тешкилатар республикада 162 ава. Абурукай гзафбур "Яракъдин гьакъиндай" закондин положенияр килиз акъудзава. Хейлинбур лагъайтIа, законрал амал тавуна, и тешкилатар ахъайнавайди, яракъ законсуздаказ къачунвайди малум жезва. Ихтин дуьшуьшар МВД-ди, Росгвардияди ахтармишзава. Яракъ къачудай лицензия патал чи агъалийри гьасятда РФ-дин Президентдин ва я Россиядин милли гвардиядин къушунрин Федеральний къуллугъдин директордин сайтдиз кхьизлава. Абуруз чпиз лицензияр гудай къуллугъди яракъ маса къачудай ихтияр гузвач лугъуз шикъатзава. Ихтин гьар са дуьшуьш чна ахтармишун лазим я. И мукъвара Росгвардиядин директордиз кхьенавай дуьшуьшдай кил акъудна. И кас республикадин психоневрологиядин диспансерда учётда аваз хъана. И кар себеб яз, адавай шофервилеин шагъадатнама ни вахъунвай. Ихтин дуьшуьшар, гьайиф хь, гзаф жезва. Яракъриз талукъ гьалар республикада пайгарбур туш, - къейдна М.Баачилова.

Санлай республикадин гьалариз кьимет гудайла, Мегъамед Гьуьсейновича 1300-далай гзаф дагъустанвийри алай вахтунда Сирияда даяе ийизвайдални фикир желбна. Оперативникрин делилралди, абурун са гьикъван ятIани къадар тергнава.

-Эгер Сириядин чилел даяе ийизвай ксар Дагъустандиз хтайтIа, регионда чIуру гьалар арадал къеведа. Гьаниз килигна, чна и кардин вилик пад къуниз артух фикир гузва. Сириядай республикадиз хтанвай гьар са кас тайинарзава. Абурукай са къадарбур махсус серенжемрин нетижда тергнава, чехи пайни кунва, им мадни пис я. Идалайни гьейри, МВД-дин оперативникри эхиримжи вахтара Дагъларин уьлкведиди Сириядиз 18-25 йисара авай рушар физвай дуьшуьшарни тайинарзава. Чпин уьмуьрдин юлдашрихъ галаз ваъ, килди, Сириядин чилел киле физвай даяе ийизвай кар ятIа, жаваб авач, - лагъана ада.

Эхирдай Мегъамед Баачилова Росгвардиядин подразделенирин къуллугъчийри жегъилар ватанперевилеин руьгъдаллаз тербияламишунин мярекатрани активнидаказ иштиракзавайди къейдна. И квалах абуру гележегдани давамардайдахъ инанмишарна.

Виридуьньядин шииратдин югъ

Шаир вири дуьньяда шаир я

21-март Виридуьньядин шииратдин югъ я. И кардин гьакъиндай къарар 1999-йисуз ЮНЕСКО-дин Парижда кьиле феи генассамблеядин 30-сессиядал къабулна. Адахъ галаз алакьалу яз, и юкьуз шииратдин сувар тешкилуни асул метлеб шииратдин кумекдалди члаларин жуьреба-жуьрвал хъсан яз гьисабун, квахъзавай члаларин тереф, абур чеб хуьн, поэзия виликди финиз кумекун, шиирар хуралай устадвилелди клелунин адетдал, и рекьяй тарсар гунал хтун, шииратдинни искусстводин амай жуьрейрин арада диалог арадал хкун, издательстводин кваллах ва массовый информациядин такьатра, инсанриз ачух, алай аямдин халис искусстводин хъиз, шииратдин дуьзгун къамат арадал гъун я.

Грек члалай таржума авурла, "поэзия" яратмишун, арадал гъун, туькьурун лагъай члал я. Гьисабзавайвал, шииратдин лап къадим эсер чи асирдал къведалди гьеле 23 лагъай виш йиса кхьенай. Абур Аккаддин пачагъдин руш ва диндин члехи къуллугъчи Энхедуаннадин шиирар - гимнир тир лугъуда. А гимнир пакбур яз гьисабзавай.

Шииратдин жуьре Европада та Возрожденидин девирдалди, гуьзелвиллин асул шартл хъиз, сейли ва гаф искусстводиз элкьурунин тек са рехъ, алат тир.

Виридуьньядин шииратдин сифте югъ 2000-йисуз ЮНЕСКО-дин штаб-квартира авай Парижда къейдна. Москвада лагъайтла, и сувар сифте 2000-йисан 21-мартдиз Таганкада авай Театрда кьиле тухвана. 2009-йисалай Шииратдин йикъаз талукъ мярекатар литераторрин Центральный Квалле тешкилзава. И йикъаз талукъарнавай мярекатар чи республикадани кьиле тухузва.

Мислимат АГЪМЕДПАШАЕВА

Хъана вучдай?

Чарадал вил алай инсан,
На дуьньядал хъана вучдай?
Течирди кар, писни хъсан,
Ваз «инсан» твар гана вучдай?
Факьир касдин атлуз квал-мал,
Твар вид хъана алай кимел.
Течир фасикъ гьарам, гьалал,
Дидеди вун хана вучдай?
Герек хуьн туш уьмуьр къуьзюь,
Квадра ктлай крар бязи!
Садни валай тушиз рази,
На фу нез, яд хъвана вучдай?

Зи рагъ, зи экв

Хизан я зи дуьньядин рагъ, варз, гьетер...
Зи экв, зи нур заз гайиди хизан я.
Бинедилай уьмуьр фена пис, бетер...
Агакьай вахт жуван бегьер хъсан я.

Гатфар акур билбилдиз хъиз, хуш хъана,
Чи девирдин хъутлуькьайни гад хъурай.
Вирибуруз заз хътин хва, руш хъана,
Гьар са буба-дидедин рикл шад хъурай!

Къалур тавур са чуру кар бицил заз,
Талгъай гафни цуьквед кефи хайи заз,

Хъуьцуган гуз, ацукъ, лугъур, бажи, заз,
Хъиз члехи бахтлу уьмуьр мад гурай!

Рушар я зи гьар сад са экв, малаик,
Масадан гунагъ кутун тавур гьич чпик.
Аллагъди хуьй вири, бахтар физ вилик,
Гуьурметлу тир хизан чпел квалт хъурай!

Къуьзюь жезва зун абурун гьилерал,
Са члавузни эциг тийиз чилерал.
Сад Аллагъдин нур къуй чпин квалерал,
Зулун бегьер гатфарилай фад хъурай!

Гуж хъана...

Зун уьмуьрдин са паюна ксанва...
Акл жемир хьй, тухдалд ахвар тахъай хъиз.
Сад Аллагъ, чи чил кларабрив ршанва,
Дуьнья акур са шад инсан тахъай хъиз.

Сифтедай зун гьидай члавуз арадиз
Чил женнет - багъ, закай шараг -
лиф хъана.

Ядайла зи яшар са-сад харадиз,
Зи уьмуьрдин къве пай чулава йиф хъана.

Вахт я, лугъуз, са къуз на зун хутахда,
Зак кутур клус накьвадин гьвел -
бурж хъана.

Тагай бахтни, гана лугъуз къужахда,
"Ахце!" лугъуз, алахъайтла, гуж хъана.

Гуьлжагъан МИСРИХАНОВА

Хуш я заз

Хуш я заз гьуьл, яб гуз кланда,
Ван ацалтна, рахадайла.
Мичли йифиз секин вирни,
Анай гьетер аквадайла.

Хуш я заз чуьл, чими шагьвар
Аквадайла, къвез зи пеле,
Гатайтлани марфади зун,
Лигим хъанвач лугъуз гьеле.

Хуш я заз зун инсан хъунал,
Дегишриз хъай вахтунивай.
Тухарначтлани девлетри,
Тух хъана зун бахтунивай.

Хуш жедачир заз, дуьньядал
Са хаин хъиз атанайтла.
Зи къулухъай инсанри заз
"Вун иблис я" лагъанайтла.

Хуш я заз захъ иман хъунал,
Са юкьуз тан рекьиди мад.
Са тварцелай бегьер гъана,
Твар хъиз, чилик хъфида мад.

Хуш тушир заз члехи чилин
Къатара зун раг хъанайтла,
Хур галчурдай чилик вичин
Гуьлягъдин шараг хъанайтла.

Ажеб хъана инсан хъана
Чилин винел, цавун кланик.
Са пай пис, сад хъсан хъана
Камарин, за къачур вилик.

Ватан

Ватан, Ватан, зи хайи чил!
Вахъ вил галаз, гьал я сефил!
И гьалди зун нагагъ туртла клевера,
Кумек це заз, хъша лугъуз, зверал!

Ватан, Ватан зи къизил накьв,
Гьамиша вал дамахда!
Авахъдайла вилелай нагъв,
Зун гьахъда ви къужахда!

Лугъуз тахъуй заз кламач вун,
Хъелна фенвай чилерив.
Вахтар фенва, акл амач зун,
Агуд хъия ценерив!

Муаллимдиз

Къисметди чаз ганва эвер
Аялрин пак макандай,
Вилик гъанва багъа бегьер
Гьарма сад са хизандай.
Сад я къени, муькуьд - женжел,
Масад зарб я, зирек я,
Бязида вун тада мягътел,
Абур - пара, вун тек я.
Амма гьардан къеневай рикл,
Михьй, экуь назик тир,
Гьам язва чи гьилевай ник,
Берекат цун лазим тир.
Пешедал гьизвайди абур
Лайих авай инсан я,
Къазвай вине виждан, сабур
Муаллим хъайла, хъсан я.
Капан юквал къада дуьнья,
Сирер са-сад ачухда,
Элперизни намус-гъая
Виневайди къалурда.
Ачухдай дуьз уьмуьрдин цлар
Гьар жуьредин аялриз,
Ви зегьметдал алазва зар
Хабар жедай аямриз.

Ашукъ Айдуназ

Кланиди туш ваз члалар буш,
Терефдар я крарин хуш,
Табийдай лап дагъдин куьлуш
Ван ава вахъ, ашукъ Айдунал!
Меденият твазва вине,
На ашукьрин хуьзва бине,
Абурда тваз гьар са сегъне,
Сагъ хъурай вун, ашукъ Айдунал!
Ви чуьнгуьрдин ширин аваз
Гьейранрай Парижни кваз,
Хайи чилел къени тум цаз,
Багъ хъурай ваз, ашукъ Айдунал!

Шихали БАГЬИРОВ

Такабурлу хуьр

Такабурлу зи хуьр Къуруш,
Европадин клукли куьлуш,
Гьар акурдаз жезва вун хуш,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Къакъан-къакъан дагълар авай,
Наз-дамах гвай рушар авай,
Гьар акурда мани лагъай,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Цава лув гуз жеда лекьер,
Мугьманриз ачух я рекьер,
Къуд пата ви ава пирер,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Къхин тавур вакай шиир
Авайди туш гьич са шаир,
Дуьньядиз машгур хъанвай хуьр -
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Цуьк акудай генг яйлахар,
Дамах я ви чар булахар,
Гьар са синел суван яцар,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Лезгистандин дамах я вун,
Берекатрин чанах я вун,
Мел-межлидиз уртах я вун,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.
Къурушрин хуьр, вун зи ватан,
Гьар са куьнлай вун заз масан,
Вун патал къурбанд я зи чан,
Такабурлу зи хуьр Къуруш.

Къурушрин сес

"Къурушрин сес", "Къурушрин сес",
Гегьеншдаказ къачу нефес,
Гьар чкада чуьктура сес,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".
Гьар вацра вун я чаз мугьман,
Авахърай вун, ацалтна ван,
Чи мурадни, чи эрзиман,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".
Къуватлу хъуй къуй ви леле,
Къурушрин твар къунвай вине,
Шадвал яз хъуй гьар са квалле,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".
Йис-сандавай такабур я,
Чи Къурушрин вун абур я,
Хъел атайла, вун сабур я,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".
Къурушвийриз я вун даях,
Вун я чи къве хуьруьн дамах,
Бегьерлу кас виликди твах,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".
Газет я вун чун шадзавай,
Къурушрин эл-халкь садзавай,
Руьгъдин девлет абадзавай,
"Къурушрин сес", "Къурушрин сес".

Ялтах инсан

Рахадайла, гаф я чан-чан,
Къуллугъчидиз лугъудай чан,
Маса гузвай намус - виждан,
Регъуь хъуй ваз, ялтах инсан.
Къуллугъчидиз жемир алчах,
Жува-жув инсанвилев твах,
Талгурвал акурда сарсах,
Регъуь хъухъ ваз, ялтах инсан.
Четин ятла эгер хуьз къил,
Яргъи ая, це лугъуз, гьил,
Къуллугъчидиз жемир къезил,
Регъуь хъухъ ваз, ялтах инсан.
Хъайитла вахъ хъсан я сабур,
Куь авунва, лагъ, вун мажбур,
Маса гумир къуллугъдиз абур,
Регъуь хъухъ ваз, ялтах инсан.
Мумкин я ваз атунни хъел,
Хъи я къван шаирдин хъел,
Къуллугъчидиз мийир на шел
Регъуь хъухъ ваз, ялтах инсан.

ХАСПЛАТОВА (ИБРАГЬИМОВА) Эсфира Эмир-гьамзаевна Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьрий я. ДГУ-дин филологиядин факультет акьалтларайдалай къулухъ ада хайи хуьруьн юкьван мектебда урус члалани литературадин муаллим яз кваллахзава.

Азад декьикъайра Эсфира Хасплатовади шиирар кхъизва. Идалайни гьейри, шаир дигьегьлидихъ чуьнгуьр, саз ядай бажсарагъни ава. Ава са къадар манияр кхъенва. Лезгийрин машгур ашукъ Айдунахъ галаз санал Эсфиради тамамарнавай "Ватан" мани милли манияр рикл алайбуру хушдиз къабулна.

Агъадихъ чна Эсфира Хасплатовадин са шумуд шиир гузва.

Эсфира ХАСПЛАТОВА

Ялцугъар

Пашман я зун, вил галамаз хквезва,
Вахъ дарихвал зи риклелай элкьвезва,
Ви паквилехъ и чилерал къекьвезва,
Серин я рикл вакай яргъа, Ялцугъар.

Аял яз зун хъанайтла ви къужахда,
Тай жедай зун ви цуькверин яйлахда,
Ви рагарал, чархарал за дамахдай,
Зи гуьгъуьлдин дарман я вун, Ялцугъар.

Багъа гуьруьш къисметда хуьн кланда заз,
Ви цин стлал, шербет хъиз, хъун

ккланда заз,
Вахъ галаз мад суьгьбетиз хъун
ккланда заз,
Чими салам вун патал гъиз, Ялцугъар.

Вакай хиял икъван дерин хъайила,
Ви ад икъван чандиз ширин хъайила,
И дуьньядихъ хуравай рикл къайила,
Чими я заз ви пак чилел, Ялцугъар.

Бубадиз

Зи хиялар къекьвезва мад
Ви уьмуьрдин рекьера.
Намус хъана ваз къибле пад,
Виждан хвена мекьера.

Далу хъана зегьметдикай
Тазазамаз бедендиз.
Хуьн патал тав зиллетдикай
Акьвазна вун мягькемдиз.

Дагъдин михьй гъава хътин
Рикл азабри дегишнач.
Хъана лугъуз пара четин,
Арза ийиз вердишнач.

Хуьзва чна ви насигъат,
Ам, буба, чи лувар я,
Агалкьунар хъанвай къе чахъ,
Гьелбетда, ви гуьнар я.

Пашманвални хвеш вахъ хъайи
Авазва зи илгьамда.
Вун хътин чаз буба гайи
За Аллагъдиз икрамда.

Дин

Къайдайрал амал авуникай

Азим гъажи ПАНАГЪОВ

Аллагъди инсанар ахтармишун ва абуру яшаиш тухун патал чил халкънава. Гъа са вахтунда Аллагъди инсанри чпи-чеб гъик тухун лазим ятла, гъадакайни лагъанва. Гъакъикъатдани, Аллагъдиз муьтубъгъ хъайи ксар гъам и дуьньяда, гъамни эхиратда бахтлубурун жергеда жеда, яни инсанди уьмуьрда гъар са кар Аллагъдини Адан Пайгъамбарди ﷺ лагъайвал авун лазим я.

Эхиримжи йисара чи обществодин тлал алай месэлайрикай сад, улакъар гъалзавай ксар тах-сирлу яз, рекъера арадал къевезвай бедбахтвилдин дуьшуьшар я. Дагъустанда улакъар гъалзавай бур саки вири мусурманар ятлани (иллаки жегъилар), чпин хиве авай везифайрив гъафбур, гъайиф хъи, намуслувилелди эгечлазавач. Агъадихъ чна, диндал асаслу яз, гъар са шоферди вилив хуьн лазим тир са шумуд къайда фикирдиз гъизва.

Гъар са шофердиз чир хуьн лазим я: вичин къайгъусузвални сабурсузвал себеб яз маса касдин уьмуьр хаталувилик кутадай, масадаз зиян гудай дуьшуьш арадал гъидай ихтияр гъич садазни авач. Шоферди рекъера гъерекатдин къайдайрал амал авун лазим я. Машин гъализ гатундалди вилик ам къайдадик квани, квачни ахтармишна кланда. Рекъера йигинвал артухардай ихтияр авач, йигинвилдин къадар къалурнавай лшанрал амал авун рулдихъ галай гъар садан буржи я. Хаталу рекъерай улакъ гъална кландач (ихътин къарар гъар са касди вич авай дуьшуьшдиз килигна къабулун лазим я). Ички ва акъул тлелии къайдадикай хкуддай

маса шейэр ишлемишна машин гъалун къадагъа я. Зарафат патал улакъ инсанар галай патлахъ гъализ, клечерар гунни къадагъа я, ихътин зарафатар бедбахтвилералди куьтягъ хъайи дуьшуьшар тлмил туш. Хуьре ва я инсанар яшамиш жезвай маса чкайра, куьчейра йигиндаказ улакъ гъализ, клевидаказ сигналар ягъиз, инсанрин зегъле тухун, палчух авай члавуз чархарикай хкатзавай къарадалди абурун пек-партал къацурун кутугнавач. Жемятди ишлемишзавай рекъер, варар ва маса чкаяр, анрал улакъ акъвазарна, агалун къадагъа я. Улакъар акъвазардай махсус чкаяр авайди я.

Гъуьрметлу ватанэгълияр, рекъера гъерекат авунин къайдайрал амал тийизвай шоферри инсанриз зиян гузвай вири дуьшуьшар чавай, гъелбетда, гъисабна куьтягъиз жедач. Риклел хкин, Пайгъамбардин ﷺ гъадисда лагъанва: "Къез куь дуьньядин къвалахар хъсандиз чида" (Муслим). И гъадисдал асаслу яз, диндин алимри къейдзава хъи, эгер са тайин чкада (мулкунал, гъукуматда) инсанрин хатасузвал хуьн патал пешекарри махсус къайдаяр туьклубуьрватла ва абур гъукуматди тестикъарнаватла, а къайдайрал вирида амал авун лазим я. Машин гъалзавай касди риклелай вичин хиве авай везифаяр садрани алудна кландач. Иллаки мусурманри и къанундал амал авун герек я, гъикл лагъайтла, а къанунар Къуръанда ва Пайгъамбардин ﷺ гъадисра къалурнава. Динди инсанриз анжах хъсанвал авуниз эвер гузва. Писвал ийидай ихтияр садазни авач.

"Лезги газетда" диндин пак къхьинар жезва. Гъавилай ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Машгъур тухум

Лезгистандин гъар са хуьр твар-ван авай ватанэгълияралди девлетлу я. Докъузпара райондин Миграгърин хуьр къачуртла, инай гъаф алимар, писателар, духтурар... акъатнава. Идрис Зилфикъарович ДАШТИ-ЕВНИ дуьньяда твар машгъур хъанвай лезги алимрикай сад я.

Ам 1949-йисан 1-мартдиз Миграгърин хуьре дидедиз хъана. Анин мектеб къизилдин медалдалди куьтягъайдалай къулухъ ам Москвада Н.Э.Бауманан тварунихъ галай технический къилин училищедик экечна, 1973-йисуз вуз куьтягъна. Илимдикъ ялзавай ватанэгълиди ина илимрин кандидатвилдин, гуьгъуьнлай докторвилдин диссертацияр хвена. Исъяда ам технический илимрин доктор, машгъур профессор я.

Идрис Зилфикъаровича 1973-йисалай Москвада ЦНИИ-дин (илимдинни ахтармишунрин центральный институтдин махсус машиностроенидин) къилин кон-

структордин заместителвиле къвалахзава. Вичи клелай вузда (къенин академияда) тарсарни гузва. Ам машиностроенидин хиле цийи затлар арадал гъуниз талукъ 80 патентдин, 160-далай гъаф илимдин къвалахрин автор я.

Идрис Даштиева арадал гъайи затлар оборонадин промышленностда ("Булава", "Тополь", "Ярс", "Искандер") ишлемишзава. Илимда ам вичин пешедин

рекъай зурба алакьунар авай пешекар яз машгъур я.

Илим ва техника вилик тухунлай лезги алим Россиядин ва къецепатан уьлквейрин машгъур премийриз, медалриз лайихлу хъана. Ам "Московский областдин илимдин лайихлу деятель", "РФ-дин лайихлу конструктор" тварарин сагъиб я. 2013-йисуз адакай илимдин ва техникадин хиле РФ-дин госпремиядин лауреат хъана.

Идрис Даштиеван стхяярни твар-ван авай ватанэгълиярин жергеда ава. Чехи стха Мелик Зилфикъаровича - ДАССР-дин прокуратурадин органра, Келербан Зилфикъаровича - тарихдин муаллим яз, милициядин подполковник Дашти Зилфикъаровича Венецкий автономный округдин прокурордин заместителвиле яз къвалахна.

Идрис Даштиеван илимдин рехъ адан хва Максима агалкъунралди давамарзава. Алай вахтунда технический илимрин доктор Максим Идрисовича Москвада къвалахзава.

Къуй чи ватанэгълиярин дерекъаяр мадни къакъан хъурай!

Къез чидани?

Баобаб-чайдан

Мадагаскарда виридалайни машгъур тар баобаб-чайдан я. Адал ихътин твар дуьшуьшдай акъалтнавач. Гъакъикъатдани, адан тан ва хилер зурба чайдандиз ухар я. И тарарин жуьреяр вири муьжуд ава. Абурукай ругуд жуьре анжах Мадагаскарда экъечлазава. Сад - Австралияда, муькуьдини анжах Африкада дуьшуьш жеда.

Баобаб дуьньяда виридалайни яцлу тарарикай сад я. Яцлувиликай а тарциз къурагъ вахтунда къеж хуьнин карда куьмек жезва. Къакъанвал 25 метрдив къван агакъда. И тардин кларас хуьтуьлдди, гъаф яд квайди я. Абур агъзур йисал къван яшамиш жеда. Алимри субутнавайвал, виридалайни еке баобабар тлелиида 2-3 агъзур йисав агакъна яшамиш хуьн мумкин я.

Вилик вахтара и зурба тарар инсанри яшамиш

ва далдалаиш жедай чкаяр яз ишлемишзавай. Австралияда гъатта "дустагъдин баобаб" ава. Ам 19-асирдин эхирра азадвилекай магърум авурбур твадай дустагъдин еринда ишлемишна.

Чкадин агъалийри баобабдин пешер салатдик кутазава. Емишрикай лагъайтла, дарманар авунин карда менфят къачузва.

Дуьньяда

Базадал хтана

Россиядин Су-25 штурмовикар мад Сириядиз хъфена. Идакай Al-Masdar News чешмедди хабар гузва. Адан делилралди, самолетар Сирияда авай Россиядин Хмеймим базадал хтана. Россиядин яракьлу къушунри Идлиб виляятда авай боевикриз ягъунар къуни гъакъиндай малуматар пайда хъайидалай къулухъ са шумуд югъ алатайла, самолетар Сирияда пайда хъана. Гуьгъуьнлай Россиядин оборонадин министерстводи раижайвал, уьлкведин ВКС-ди, Туьркиядихъ галаз меслят хъайивал, Идлиб шегъердиз цавай ягъунар къуна. Макъсад боевикрин яракъар ва даяедин суьрсетар авай склад барбатлун тир.

Къейд ийин, 2018-йисан декабрдиз Россиядин оборонадин министр С.Шойгуди Сириядай Россиядин къушунрин асул дестеяр ахкъудунин гъакъиндай малумарнай. Алатай йисан 3-февралдиз Сирияда Россиядин Су-25 самолет янай. Адай чилел жкадар хъувур летчик Роман Филиппова боевикрихъ галаз са тлмил вахтунда гуьлел гунин женг тухвана, есирвиле къун тавурай лугъуз, ада вичи-вич гранатдалди хъиткъинарнай. Летчикдиз Россиядин Игитвилдин твар гана.

Уьлкведай экъечлун теклифна

Америкадин дипломатар авачирвилай, США-дин госдепартаментди чпин ватандашриз Венесуэладай экъечлун теклифзава. Идакай госдепартаментдин векил Роберт Палладиноди малумарна.

Адан гафарай, татугайвилер арадал атайтла, США-дин ватандашар Венесуэлада консулдин куьмек авачиз амуькъда. 12-мартдиз Венесуэладин МИД-дин къил Хорхе Арреасади Америкадин дипломатар 72 сятдин къене уьлкведай экъечлун лазим тирдакай лагъанай.

Палладиноди тестикъарзавайвал, Вашингтонди идалай вилик дипломатвилдин 340 къуллугъчидиз Венесуэладай эвер хъуьна. Гъаф агъалийрин патай аксивилер арадал атайдалай къулухъ парламентдин спикер Хуан Гуайдоди вич вахтуналди президент яз малумарайла, 23-январдиз Венесуэладин гъалар хъи хъана. США-ди, ЕС-дин гъаф членри ва Латин Америкадин уьлквейри Х.Гуайдо къанунлу президент яз гъисабнава. Россияди ва са жерге маса гъукуматри 2013-йисалай Венесуэладин президент Николас Мадуродиз куьмек гуникай малумарна.

Катун мумкин я

31-мартдиз Украинада къиле фидай президентдин сечкийра исъята авай президент Петр Порошенко магълуб хъайитла, ам Испаниядиз ва я Молдавиядиз катун мумкин я. Идан гъакъиндай Верховный рададин депутат С.Лещенкоди вичин YouTube-каналда раижна.

"Порошенко гъалиб тахъайтла, адаз жаза гунин месэла къарагъда. Адаз жаза къвенни ийизва, гъикл лагъайтла, ам ахмакъ жуьредин коррупциядал машгул хъана. Президент яз, вичин дустарин коррупция дуьздадал акъат тавун патал абуруз куьмекна", - лагъана парламентдин векилди.

Гъалар депутатди лагъай жуьреда дегъиш хъуни гъакъиндай Украинадин экономикадин виликан министр Владимир Лановойдини "Главред" изданидин макъалада вичин фикир раижнай. Адан гафарай, уьлкведин къилиз вич гъалиб тежедайди чизва, гъикл хъи, къвед лагъай сеферда президент хъайила, ада армиядин пис гъаларин, коррупциядин, сечкийрин ва гъукуматдин конституциядин къайдаяр члурунин патлахъай жаваб гун лазим тирди аннамишзава.

Бурятиядай - Монголиядиз

Муаллимриз еке гъуьрмет авайвилай ва пуд-къуд сеферда артух гъакъи гузвайвилай, Бурятиядин муаллимар са къатда къуншидаллай Монголиядиз физ эгечнава. Идакай "Номер один" газетди хабар гузва.

Чешмедди къейдзавайвал, монголри гъеле СССР-дин вахтара урус члалаз итиж ийизвай. Гъукумдин къилиз М.Горькийдин тварунихъ галай литературадин институтда клелай президент Намбарын Энхбаяр атайдалай къулухъ, 2000-йисара, урус члал чирунин кардиз къетлен фикир хгъз башлаишна.

Монголиядиз гъафни-гъаф гъевечи классрин, математикадин, урус члаланни литературадин муаллимар герекзава. Анжах урус члалалди тарсар тухузвайвилай муаллимдиз монгол члал чир хуьн чарасуз яз гъисабзава.

Бурятиядин меркезда муаллимдин юкъван мажибдин къадар 15-25 агъзур манат я. Монголиядин аялрин бахчайра россиявийри са вацра 2 агъзур тугрик (70 агъзур манат къван) къачузва, мектебра - 4 агъзур тугрик къван (140 агъзур манат). Къвалах гузвай бязибуру муаллимриз яшамиш жедай чкадин ва визадин патлахъайни куьмекзава. Алава яз, Монголияда муаллимдиз диде-бубайри ва аялри екез гъуьрметзава. Ана и пеше виридалайни машгъурди яз гъисабзава.

Чешмеддин делилралди, муаллимдиз къулайвилерни хъсанвилер ийизвайвилай, ана къвалахайбуруз Россиядин образованидин хиле къвалахдай ашкъи амуькъзавач.

Бейкарвал гъина гъаф я?

Ахтармишунрин нетижайри къалурнавайвал, Россияда 2018-йисан ноябрдилай 2019-йисан январдалди бейкарвилдин дережа 4,8 процент къван я. Идакай "Новости" РИА-ди хабар гузва.

Бейкарвал виридалайни гъаф Кеферпатан Кавказда ва Тувада ава. Агъалияр къвалахдик квачирвилдин гъал виридалайни гъаф Ингушетияда малум хъана - бейкарвилдин дережа 20 процентдилай алатнава, Дагъустанда, Чечняда, Кабардино-Балкарияда, Забайкальеда ва Алтайда - 10 процентдилай.

Уьлкведин меркезда лагъайтла, бейкарвилдин дережа 1,2 процентдив агакънава. Ватандашар къвалахдик хуьн Санкт-Петербургда (1,4 процент), Ямало-Ненецкий автономный округда (2,2 процент), Хабаровский крайда (2,5 процент) ва Ханты-Мансийский автономный округда (2,5 процент) хъсанзава.

Пешекаррин фикирдалди, бейкарвилдин дережа тайинарунин асул делил региондин экономикадин гъаларихъ галаз алакьалу я.

Чин гъазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понеделник, 25 марта

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
08.10 «Заряжайся!» 6+
08.20 Мультфильмы 0+
08.55 «Заряжайся!» 6+
09.10 Х/ф «Большая семья»
11.05 «Служа Родине» 16+
11.30 «Мой театр» 12+
12.05 «Парламентский вестник» 12+
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 Спектакль-этиюд «Ночевенчато»
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Голубые дороги» 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «У тихой пристани» 12+
18.10 «Здравствуй, мир!» 0+
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Будни Клиники Аскерханова» 12+
21.10 Д/ф «Секреты бабушкиного сундука» 12+
21.35 «Учимся побеждать»
21.55 «На виду» 12+
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Глобальная сеть»
23.50 Д/ф «Кавказские истории. Наследники»
00.30 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Рисующий ветер»
02.55 Х/ф «Желтый дьявол»
04.50 Передача на табасаранском языке «Мил»
05.25 «Учимся побеждать»
05.40 Х/ф «У тихой пристани»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 25 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «А у нас во дворе». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Познер. (16+).
1.30 Т/с «Убойная сила».
3.00 Новости.
3.05 Т/с «Убойная сила». (16+).
3.25 Мужское/Женское.
4.10 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:25,14.25,17.00,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
17:25 Парламентский вестник
17.45 Республика
18.15 Акцент. Аналитическая программа И.Алипулатова
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.45 Судьба человека с Борисом Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Годунов. Продолжение». (16+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Морозова». (12+)

НТВ

5.00 Т/с «Лесник. Своя земля». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы. Рубежи Родины».
23.00 Изменить нельзя.
0.00 Сегодня.
0.10 Поздняков. (16+).
0.20 Т/с «Новая жизнь сыщика Гурова. Продолжение».
2.25 Т/с «Шелест». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30,7.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.50 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.50 Давай разведемся!
9.50 Тест на отцовство. (16+).
10.55 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.05 Мелодрама «Дом с сюрпризом».
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Возвращение домой». (16+).
23.20 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Подкидыши».
2.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
2.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
3.40 Тест на отцовство. (16+).
4.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
5.20 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.05 Х/ф «Неоконченная повесть».
10.05 Д/ф «Скобцева - Бондарчук. Одна судьба».
10.55 Городское собрание.
11.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Андрей Бурковский. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детектив».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Чисто московские убийства». «Столичная сплетница».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Президент-шоу. (16+).
23.05 Знак качества. (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Прощание. Виталий Соломин. (16+).
1.25 Д/ф «Подслушай и хватай». (12+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (16+).
8.00 Новости дня. (16+).
8.15 Военная приемка.
9.05 Не факт!
9.40 Т/с «Бомба». (16+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Бомба». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 Т/с «Бомба». (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Бомба». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Боевой надводный флот отчины».
19.40 Скрытые угрозы. (12+).
20.25 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Встречался ли Сталин с Гитлером?» (12+).
21.15 Новости дня. (16+).
21.25 Открытый эфир (12+).
23.00 Между тем. (12+).
23.30 Х/ф «Дружба особого назначения». (16+).
1.35 Т/с «Случай в аэропорту». (12+).
5.25 Д/с «Хроника Победы»

вторник, 26 марта

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,8.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 «Заряжайся!» 6+
08.10 Мультфильм 0+
08.50 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Приключения Буратино» 0+
11.50 «Будни Клиники Аскерханова» 12+
12.55 «На виду» 12+
13.35 Д/ф «Секреты бабушкиного сундука» 12+
14.10 «Учимся побеждать»
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Ссора в Лукашах» 0+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Я Вас любил...»
18.25 «Живые истории» 0+

18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности» 12+
20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
22.05 «Специальный репортаж» 12+
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Угол зрения» 16+
23.50 Д/с «Кавказские истории. Символ веры»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
01.35 Т/с «Рисующий ветер»
02.55 Х/ф «Завороженный»
04.50 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
05.25 Х/ф «Я Вас любил...»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 26 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «А у нас во дворе». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Вечерний Ургант. (16+).
1.10 Т/с «Убойная сила».
3.00 Новости.
3.05 Т/с «Убойная сила». (16+).
3.15 Мужское/Женское. (16+).
4.00 Давай поженемся!

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
17:25 Умники и умницы Дагестана
17.45 Республика
18.15 Арт-Гуниб. Культурно-туристический проект
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.45 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Годунов. Продолжение». (16+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Морозова». (12+)

НТВ

4.55 Т/с «Шелест». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы. Рубежи Родины».
23.00 Изменить нельзя. (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Новая жизнь сыщика Гурова. Продолжение».
2.20 Т/с «Шелест». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.50 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.50 Давай разведемся! (16+)
9.50 Тест на отцовство. (16+).
10.55 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.55 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
14.05 Горизонты любви.
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Судьба по имени Любовь».
23.00 Т/с «Женский доктор».
0.00 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Подкидыши». (16+).
2.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
2.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
3.40 Тест на отцовство. (16+).
4.30 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И... (16+).
8.45 Х/ф «Максим Перепелица».
10.35 Д/ф «Жанна Болотова. Девушка с характером». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Арина Шарипова. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детектив».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Чисто московские убийства».
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Смертельные сети.
23.05 Д/ф «Апокалипсис завтра». (16+).
0.00 События. 25-й час.
0.35 Удар власти. Семибанкищина. (16+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром. (16+).
8.00 Новости дня. (16+).
8.15 Военная приемка.
9.05 Не факт!
9.35 Т/с «Слепой 2». (12+).
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Слепой 2». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 Т/с «Слепой 2». (12+).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Слепой 2». (12+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.30 Специальный репортаж. (12+).
18.50 Д/с «Боевой надводный флот отчины».
19.40 Легенды армии с Александром Маршалом. Константин Ольшанский. (12+).
20.25 Улика из прошлого.
21.15 Новости дня. (16+).
21.25 Открытый эфир (12+).
23.00 Между тем. (12+).
23.30 Т/с «Слепой 2». (12+).
3.10 Х/ф «Пропащие среди живых». (12+).
4.30 Х/ф «Сватовство гусара».

среда, 27 марта

РГВК
06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,8.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильмы 0+
08.50 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Завороженный»
11.30 Д/ф «Паранг»
12.05 «Подробности» 12+
12.55 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни» 12+
14.30 Время новостей Дагестана
14.55 Х/ф «Без вести пропавший» 12+
16.30 Время новостей Дагестана
16.55 Х/ф «Женя, Женечка и «Катюша» 0+
18.20 «Арт-клуб» 0+
18.45 Передача на даргинском языке «Адапти ва замана» 12+

19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы - народ российский. Дагестан многонациональный»
20.55 «Здоровье» в прямом эфире
21.50 «Городская среда»
23.20 «Аутодафе» 16+
00.10 Д/ф «Карелы. Приозерное счастье» 12+
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке «Адапти ва замана» 12+
01.35 Т/с «Рисующий ветер»
02.55 Х/ф «Гайдуки» 12+
04.30 Передача на даргинском языке «Адапти ва замана» 12+
05.05 «Городская среда» 12+
05.30 Х/ф «Без вести пропавший» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 27 марта. День начинается.
9.55 Модный приговор.
10.55 Жить здорово! (16+).
12.00 Новости.
12.15 Время покажет. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженемся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время покажет. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.30 Т/с «А у нас во дворе». (16+).
23.30 Большая игра. (12+).
0.30 Вечерний Ургант. (16+).
1.10 Т/с «Убойная сила».
3.00 Новости.
3.05 Т/с «Убойная сила». (16+).
3.15 Мужское/Женское.
4.00 Давай поженемся! 16+

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
11:25,14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
17:25 Наболевший вопрос. Деловой климат Дагестана
17.50 Планета Культура
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.25 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.45 Судьба человека с Б.Корчевниковым. (12+).
12.50 60 минут. (12+).
14.00 Вести.
14.45 Кто против? (12+).
17.25 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
18.50 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Годунов. Продолжение». (16+).
23.20 Вечер с Владимиром Соловьевым. (12+).
2.00 Т/с «Морозова». (12+)

НТВ

4.55 Т/с «Шелест». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).
8.10 Мальцева.
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.15 ДНК. (16+).
18.15 Основано на реальных событиях. (16+).
19.00 Сегодня.
19.50 Т/с «Морские дьяволы. Рубежи Родины».
23.00 Изменить нельзя. (16+).
0.00 Сегодня.
0.10 Т/с «Новая жизнь сыщика Гурова. Продолжение».
2.20 Т/с «Шелест». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
8.00 Давай разведемся!
9.00 Тест на отцовство. (16+).
10.05 Д/с «Агенты справедливости». (16+).
11.05 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
12.05 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
13.15 Детектив «Стрекоза».
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Другая я». (Украина). (16+).
23.15 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Подкидыши». (16+).
2.25 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
2.55 Д/ф «Реальная мистика». (16+).
3.40 Тест на отцовство. (16+).
4.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
4.50 6 кадров. (16+).
5.35 Домашняя кухня. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.20 Доктор И... (16+).
8.55 Х/ф «Непопедимый».
10.20 Д/ф «Вахтанг Кикабидзе. Диагноз - грузин». (12+).
11.30 События.
11.50 Т/с «Чисто английское убийство». (12+).
13.40 Мой герой. Ян Яг. (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Анна-детектив».
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Чисто московские убийства». «Семейный бизнес». (12+).
19.40 События.
20.00 Петровка, 38. (16+).
20.20 Право голоса. (16+).
22.00 События.
22.30 Линия защиты. (16+).
23.05 Прощание. Мусли

пятница, 29 марта

РГВК

06.50 «Заряжайся!» 6+
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на аварском языке
07.55 «Заряжайся!» 6+
08.05 Мультфильм 0+

16.55 «За скобками» 12+
17.00 Х/ф «Нефтяной король» 0+
18.35 Обзор газеты «Дагестанская правда» 12+

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.25 Сегодня 29 марта. День начинается.

РОССИЯ 1

14.25,17.00,20.45 Вести-Дагестан
11:25 Вести-Северный Кавказ
17:25 Мир Вашему дому
17:45 Репортаж с сессии НС РФ

НТВ

4.55 Т/с «Шелест». (16+).
6.00 Утро. Самое лучшее. (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
6.50 Удачная покупка. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Х/ф «Сказ про то, как царь Петр арапа женил»

ЗВЕЗДА

6.00 Д/с «Москва фронту».
6.50,8.15 Х/ф «Карьера Димы Горина».

суббота, 30 марта

РГВК

07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес» 12+

18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

5.10 Давай поженимся! (16+)
6.00 Новости.
6.10 Т/с «Штрафник». (16+).

РОССИЯ 1

5.00 Утро России". Суббота.
5.35 Детектив «Петровка, 38».

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.35 Детектив «Петровка, 38».

ДОМАШНИЙ

6.00 Домашняя кухня. (16+).
6.30 6 кадров. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.35 АБВГДейка.
7.00 Комедия «Человек с бульвара Капуцинов».

ЗВЕЗДА

7.25 Х/ф «После дождика, в четверг...»
9.00 Новости дня. (16+).

воскресенье, 31 марта

РГВК

07.00,08.30,19.30 Время новостей Дагестана
07.20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

15.15,03.10 Торжественное открытие здания Даргинского музыкально-драматического театра им. О. Батыря.

ПЕРВЫЙ

5.30 Т/с «Штрафник». (16+).
6.00 Новости.
6.10 Т/с «Штрафник». (16+).

РОССИЯ 1

4.30 Т/с «Сваты». (12+).
6.35 Сам себе режиссер.

НТВ

4.45 Звезды сошлись. (16+).
6.20 Центральное телевидение. (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
8.10 Мелодрама «Благословите женщину». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.20 Линия защиты. (16+).
6.50 Петровка, 38. (16+).

ЗВЕЗДА

6.20 Х/ф «Кодовое название «Южный гром». (12+).

КУЛЬТУРА с 25 по 31 марта

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
6.35 Пешком... Тула железная.

ВТОРНИК

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
6.35 Пешком... Москва купеческая.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
6.35 Пешком... Москва британская.

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
6.35 Пешком...

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,10.00,15.00,19.30,23.40
6.35 Пешком... Москва чайная.

СУББОТА

6.30 М/ф: «Королева Зубная щетка», «Кот в сапогах».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 М/ф «Две сказки».
6.55 Т/с «Сита и Рама». (Индия).

РАДИО

Ислен, 25-МАРТ
11.10 «Дагустан». Хабарар
11.30 «Хважамжам».

Программа газурайди - Н. ВЕЛИБЕГОВА

Чи ерияр

Чахчар

Музафар ГЪАСАНОВ, зегьметдин ветеран

Са шумуд хуьрун мулкар авай Къелегьрин пелек Чахчарин хуьр квайди тир. Алай вахтунда ам харапайриз элкьвенва (шиклда). Ам ара-диз къведальди, а чка еке къвалар тир лугьуда. Яшлугурун сиверай мадни ван хъайивал, "са гада Селияндай руш гъаз катна, гъа и къвалара ада кума авуна, абур гъана яшамеш жезвай. Ийкъарикай са юкьуз и къвалара са гьихтин ятлани ванер гъатна. Рушазни гададиз чпин гуьгьуьниз атанвайбуру ийизвай гъарай - эвер тирди чир хъана. "Къач, гада", - лагъайла, гадади "Буйна чах-уйна чах гъара къачах", - лагъай жаваб ганалда. Лезги члалаз таржума авурла, "и падни къвал, а падни къвал - гьиниз катда?"

Гъа ик, хуьрел Чахчар твар акъалтна. Хуьре гъа гададин тварцихъ Селияр, мадни Девеяр, Гетлеяр, Элдерай, Устларар, Душкьуяр ва маса тухумар авай. Муьгьверганар, Зугьрабар, Хважар, Цехуьлар, Гарагьар Чахчариз къунши хуьрер я. Хуьрун уьруьшрин тварар: Агъа цуцуннал, Барза, Къелече, Клепле, Гуьндугьар авай клам, Муьгьуьяр, Ягьунклам, Хьуршар, Хан илифай клам, Титидин булах, Хандин булах.

Ватандин Чехи дяведин йисара Чахчарин хуьрйяй 86 кас фронтдиз фена. Абурукай 54 женгера телеф хъана.

1966-йисан залалаяр себеб яз, хуьрун жемат Самур пата авай Чахчарин-Къазмайрал куь хъана. Са къадар жегьилар чпин куьгьне ерийрал чан хкунин мураддалди вини хуьруьз хъфена. Алай вахтунда ана 20-далай виниз къвалер хъхъанва...

И макъалада заз хуьрун тарихда гел тур, адан твар машгур авур ксарикайни хъыз кланзава. Абурун жергеда машгур арабист Шихмуратов Алибегни (Шамил эфендидихъ галаз клелна) ава. Ам 1937-йисан реп-

рессийрик акатна, Сибирдиз рекъе тунай. Гъана телеф хъана. Гуьгьуьнлай тахсир квачирди яз тескикар хъуьвуна. Гъасанов Теймуршагъ - машгур педагог, 1935-1937-йисара ада Докъузпара райОНО-дин заведующийвиле къвалахна. Виликан Къасумхуьрун райондин Шихидхуьре 1920-йисуз школа ахъайна. Дагъустандин Кьиблепатан районра мектебра муаллимвал авуна. Ада Ватандин Чехи дяведин женгера иштиракна, Баркаллувин III дережадин ва "Жуьрэтлувиляй" орденрин, хейлин медалрин сагъиб хъана. Кебир Гъасанова гзаф йисара республикадин къанун-къайда хуьдай органра, гъа гъисабдай яз МВД-дин министрдин заместителвинин къуллугъдални зегьмет члугуна. И мукъвара адан тварцихъ Махачкъаладин Кяхулай поселокада, МВД-дин къуллугъчийрин иштираквални аваз, куьче ягъуьниз талукъарнавай митинг киле фена. Мегьамедмирзе Мерзметов - академик, ДГУ-дин ректор хъана. Чахчарин цийиз эцигнавай школа адан тварунихъ янава.

Хуьрун твар машгур авурбурун сиягда мадни ава: Велимурадов Мусафенди - 20 йисалай виниз райондин къил яз къвалахна, гуьгьуьнлай республикада еке къуллугърал хъана; Велимурадов Агъафенд - керамзитдин заводдин директор; Гъасанов Эмир - Махачкъалада прокуратурадин къуллугъчи; Велимурадов Эмирашим - Сталинграддин къизгъин женгерин иштиракчи, хейлин наградайрин сагъиб; Гъасанов Абдуллашим - Бут-Къазмайрин школадин директордин куьмекчи, Россиядин Федерациядин образованидин лайихлу работник; Беглеров Гъажибала - Мегьарамдхуьрун райондин больницадин къилин духтур, Дагъустандин Халкъдин Собранидин депутат; Беглеров Эдгар, Эмиров Султан - и больницада хирургар, Эмиров Эрик - уролог; Эмиров Абдуллатиф - Тагьирхуьрун - Къазмайрин участковый больницада къилин категориядин духтур; Стальская Шамсият - Чахчарин школадин директор; Алибегов Ревшан - Тагьирхуьрун - Къазмайрин участковый больницадин духтур.

Хуьрйяй гзаф къадар офицерар акъатайдини кьейд ийиз кланзава. Ингье абурукай са шумуд: полковникар - Аюбов Ибадуллагъ, Абдулфатагъов Насидин, подполковникар - Абдуразакъов Абдуриза, Абдуразакъов Рзахан, Гъасанов Ризван (Усугъчайдин погранотряддин начальник), Алистанов Сийидали, майорар - Гъасанов Замир, Миримов Абдулзакир, Алидаров Абдусалам, Гъасанов Айвар (Хабаровский крайда заставадин начальник).

Спортсменар тир Гъажидавуд, Жавид Гъасановри дуньядин чемпион-влин тварар къазанмишна. Мукъвара 70 йисан юбилей кьейд авур РФ-дин лайихлу артист Абдул Гъабибован ери-бинени Чахчалай я.

Са гафуналди, чахчивийрихъ чпин краралди дамагдай ватандашар гзаф ава. Са макъалада абурун виридан тварар къаз хун мумкин туш. Абуру вирида неинки хайи ерийра, гъаки республикадин, улкьведин майданри гъакъисагъвилелди зегьмет члугуналди хуьрун твар-ад хкажзава. Аферин! Къилиндини, хайи ерийрихъ авай кланвал квадарзава. Сих-даказ алакъа хуьзва...

Алай вахтунда чахчивийр яшайишдин вири шартларалди таъмин я. Къве кас, фермерар яз, малар хуьнал машгул я. Хуьре шумьгъар миъи ийидай завод ава. Хейлин ксарин ана къвалахзава. Чешнелу юкъван школа, ФАП, спортдин члехи майдан, клуб, туьквенар, хуьрунвийрихъ виридахъ къве мертебадин къвалер ава. 66 касди члив гъай арендадин чилерай бул бегьерар, еке къазанжияр къачузва. Къуй мадни берекатлу ва авадан хуьрай чи багъри ерияр!

Чемпионатдин нетижаяр къуна

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ

Рагьнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гьафтеда Махачкъалада, "Дагъустан" РИА-дин конференц-залда, кьиле феи пресс-конференциядал РФ-дин зегьметдин ва яшайишдин рекъйяй вилик финин министерстводин жегьилар къвалахдалди таъминарунин рекъйяй "Агалкъун" центрадин директор Шамил Мегьамедова и мукъвара республикадин са шумуд майдандал, гъа гъисабдай яз Каспийскда, Хасавюртда, Къизилярда, Буйнаксда, рабочий пешейрай тухвай "Ворлдскилдсдин (WorldSkills) жегьил пешекарар" IV чемпионатдин региональный паюнин нетижаяр къуна. Гъалиб хъайибуру зональный акъажунра, гуьгьуьнлайни Казань шегьерда кьиле фидай РФ-дин чемпионатда иштиракда.

Ш.Мегьамедован гафарай мадни малум хъайивал, алай йисуз чемпионатда устадвал къалурун патал пешейрин (компетенциярин) къадар шазадалай 15-дан артух (вири 42) хъана. Яшар 50-далай виниз тир ксаризни чпин алакьунар къалурдай мумкинвал авай. Ик, алай йисуз жуьреба-жуьре номинацияра иштираккайбурун къадар 200-далай виниз алатнавай. Цинин чемпионатда аслу тушир экспертрин къадар хкаж, абурун гъазурлухвилин дережани артух хъанвай. Чемпионатдин тешкилатчиар Дагъустан Республикадин Гъукуматдин куьмекни галаз РФ-дин зегьметдин ва яшайишдин рекъйяй вилик тухудай ва образованидин илимдин министерствояр тир.

Пресс-конференциядал "Жегьил пешекарар" республикадин чемпионат кьиле тухудалди вилик РФ-дин Гъукуматдин Председатель Артём Здунован регьбер-вилик кваз хъайи совещанидикайни ихтилат кватна. Ада чемпионатдин тешкилувиле талукъ яз са шумуд месэладин жигьетдай вичин фикирар раижна. Кьилди къачуртла, гъар са министерстводихъ профилдиз талукъ пешеяр галкьурунин теклиф гана.

Ш.Мегьамедова кьейд авурвал, совещанидилай гуьгьуьниз чемпионат тешкилунин къвалахда активвал арадал атана.

Чаз РФ-дин культурадин министрстводи куьмекар гуз им сад лагъай йис туш. Ци Дагъустандин физический культурадин ва спортдин, гъакини транспортдин министрстводирини активвал къалуруна. Кьилди къачуртла, эхиримжида чаз чемпионатдин иштиракчиар санай-масаниз тухуз еке куьмекар гана, - кьейдна мугьманди.

Журналистри Шамил Мегьамедовавай чемпионат тешкилунин, кьиле тухунин карда, гъаки республикада WorldSkills гьерекаат вилик тухунал гьалтайла ацалтзавай четивилерикайни хабар къуна. Ик, адан гафарай малум хъайивал, эвелни-эвел чемпионатдин иштиракчириз чпин пешейрай тренировкаяр кьиле тухудай центраяр тахьуни четивилер арадал гъизва. Кеферпатан Кавказдин федеральный округда санани ихтин чкаяр авач.

Чемпионатдин иштиракчиар чпин устадвал ва артуханвал къалурун патал

маса регионриз финиз мажбур жезва, гъаки хьа чкадал чах ихтин залар, центраяр, тренерар авач. Эгер за тварар къунвай шартлар чах авайтла, чина неинки региондин къвенквечияр хъядай мярекатар, гъаки къунши регионрайни иштиракчириз эверна, тренировкаяр кьиле тухуналди устадвал мадни хкажиз жедай, - кьейдна центрадин директорди.

СМИ-рин векилри Шамил Мегьамедоваз дагъустанвийри виридалайни гзаф гъи пешейрай къвенквечи чкаяр къазва лагъай суални гана. Адан жавабдай, адет яз, чи ватандашар халкъдин художественный сеняткарвилерай вилегъ тирди малум хъана. Амма и хилени алай аямдин технологияр уьмуьрдиз кечирмишун лазим я. Компьютерин дизайндай, и рекъйяй лап еке конкуренция аватлани, дагъустанвийри хъсан нетижаяр къалурзава. Гзаф конкурсра чи ватандашар СКФО-дин амай регионрилай вилик къатлани, Россиядин са жерге регионрин пешекаррилай къулукъ гала.

Центрадин руководителдин гафарай малум хъайивал, алай вахтунда милли чемпионатда иштиракун патал Дагъустандин хъянавай команда тамандаказ тайин хъанва.

Кьейд авун лазим я хьа, WorldSkills International - коммерциядинди тушир международный гьерекаатдин макъсад вири дуньяда рабочий пешейрин керсерлувал хкажун ва абур вилик тухун я. Милли чемпионатда гъалиб хъайи ксариз пулдин гонорар гузва, къвалахдалдини таъминарунзава - имни адан къетлен артуханвал я.

Спорт

Назим Мегьамедован агалкъун

Низамидин КЪАИНБЕГОВ

И мукъвара Ленинградский областдин Гатчина шегьерда тайский боксдай кьиле феи чемпионатда ва къвенквечивал патал акъажунра Санкт-Петербургда яшамеш жезвай лезги кьегьал хва Назим Мегьамедова 54 кг-дин заланвал авайбурун арада 1-чка къуна.

"Кефердинни Рагъакидай патан региондин 20 шегьердай атанвай 230-далай гзаф жаван спортсменрин арада къвенквечи чкадиз лайихлу хун, гьелбетда, регъят кар туш. Амма къастунал кьели ва вичин вилик эцигнавай макъсад патал югъ-йиф талгъана зегьмет члугвадай Назима инанмишвилелди гъалибвал къазанмишна", - кьейдзава адан тренер Степан Белозерцева.

Малум хъайивал, Назима алай вахтунда 8-классда клелзава. Сад лагъай члехи агалкъун ада вичин виридалайни

багъри ксариз - дидеизни бубадиз башзава. Абурун ери-бине Дербент райондин Белиж поселокадай я.

Кеферпатан меркезда Дагъустандин векил Гъасан Гъасанова Назимаз спорт-

дин агалкъун тебрикна. Адан дидеизни бубадиз - Фарида ва Мирземегьамед Мегьамедовриз школада вири предметрай вадар аваз клелзавай ва спортдин рекъени бегьерлу камар къачузвай хва тербияламышунай алхишдин келимаяр лагъана.

Кьейд авун лазим я хьа, Н.Мегьамедова тайский боксдай спортдин майданра икван члалдини райондин ва шегьердин къвенквечивал патал акъажунра приздин чкаяр са шумудра къунай. Тренер С.Белозерцеван гафаралди, адан гъилик тербия ва вердишвилер къачузвай жегьилдихъ спортдин къакъан куклушар муьтлуьгъарун патал лазим вири ерияр - зегьметдал рикл хун, четивилерихъай киче тахьун, къастунал кьеливал ава. Мукъвал гележегда жаванди мадни еке дережаяр муьтлуьгъардайдак ада клевелай умуд кутунва.

Вахъ мадни еке агалкъунар хуьрай, Назим!

Дуньядин Кубок къазанмишна

АЗАДДАКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

ЧИ МУХБИР

Алатай гьафтедин ял ядай йикъара Якутск шегьерда азаддаказ къуршахар къунай дуньядин Кубок патал командайрин арада акъажунар кьиле фена.

Аниз 2018-йисан дуньядин чемпионатдин нетижайрай виридалайни вилегъбуьр яз гъисабнавай 7 улкьведин - Кубадин, Япониядин, Туьркиядин, США-дин, Ирандин, Гуржистандин, Монголиядин хъянавай командаяр атанвай. Чи улкьведин хъянавай командадин хура садавайни акъвазиз алакьнач - ам дуньядин Кубокдиз лайихлу хъана.

Кубок патал акъажунрин призовой фонд 100 агъзур доллардикай ибарат тир. Ик, 1-чкадиз - 50 агъзур, 2-чкадиз - 30 агъзур ва 3-чкадиз лайихлу хъайи командадизни 20 агъзур доллар гун къетнавай.

Кьейд авун лазим я хьа, чи спортсменри заланвиле вири категориярай инанмишвилелди гъалибвилер къазанмишна. Улкьведин хъянавай командадин агалкъуник дагъустанви спортсменрини, гъа гъисабдай яз чи ватандашрини еке пай кутуна. Ингье абур: **Рамазан Ферзалиев, Даурен Куругълиев, Гъажимурад Рашидов, Мегьамед Рамазанов, Мегьамед Къурбанов, Алихан Жабраилов** ва **Расул Мегьамедов**.

Спортдин кесерлу майданра къазанмишнавай зурба агалкъун чна абуруз риклин сидкъидай тебрикзава.

Чип вегьеда

Футболдал рикл алай гъурметлу ксар!

3-апрелдиз Мегьарамдхуьре футболдай Кьиблепатан Дагъустандин Кубок патал акъажунрин иштиракчиар чип вегьиналди чирдай серенжем кьиле фида. Кубок патал акъажунра неинки Кьиблепатан Дагъустандин районрин хъянавай, гъаки хуьрерин къилдин командайризни иштиракдай мумкинвал ава.

Спортдин и серенжемдиз талукъ яз мадни гегьеншдаказ малуматар квевай телефондин 8-928-593-99-92 нумрадиз зенгна чириз жедая.

РД-дин футболдин федерация

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информатизациядин, алакьадин ва массовый коммуникацийрин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

М. А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН

Д. Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация
авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди тукъуьр хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур эл-
къвена вахъузвач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делирдин дуьзвиллин ва керчек-
виллин патакъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахъана - 17.30

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7500

Ⓜ - И лишандик квай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуур я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру келдрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БНК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

Гзаф йисара Къурагъ райондин
"Дагъдин булах" газетдин редакцияда къвалахай
Сефижат Гъамидовна НАЗАРАЛИЕВАДИЗ:

Ширин диде, азиз диде,
Гъакъван хуш тир риклиз
диде.
Чи къуватни даях я вун,
Ягъни намус, дамах я вун.

Дидеди чал чIугур
зегъмет,
Рикелай фич ерли,
гъелбет.
Руьгъ кIубан яз вун
сагъ хъурай,
Чи къилелни вун
рагъ хъурай!

Мубаракрай хайи югъ ваз,
Начагъвилер хъурай яргъаз.
Яргъи уьмуьр
къисмет хъуй ваз,
Сад Аллагъди
нуьсрет гуй ваз.

ВАЗ 89 ЙИС ТАМАМ ХЪУН
РИКНИН СИДКЪИДАЙ МУ-
БАРАКЗАВАЙ ХВА ШАКИР,
РУШ РОЗА.

Яран сувар

Шагъабудин ШАБАТОВ

Вилив хуьзвай алуькна югъ,
Тебрик ийин къилеллаз бугъ.
Ашукъ хъанвай чилер, цавар,
Сувар я къе, Яран сувар!

Къе югъни йиф сад ийизвай,
Чи гуьгъулар шад ийизвай,

Кутазвай чи халкъдик лувар
Сувар я къе, Яран сувар!

Гатут далдам, ягъа зурне,
Къе туьнт къуьлер ая куьне,
Зурзадайвал чилин къатар,
Сувар я къе, Яран сувар!

Чан играми Яран сувар,
Бубайрилай чаз амайди.
Гъа ви руьгъни дамах я къе,
Чи лезги халкъдик кумайди.

Кроссворд

Тукъуьрайди - Куругъли КЪАЛАЖУХВИ

↖	1	↗		↖			2
	3	4		5		6	↓
↖						7	
	8	9		10	→		
↖				11	→		
12	13		14	↗	15		16
↖			17	→			↓
	18					19	
↖			20	21	→		↓
			22	→			

1. Эвк гудай чешме. 2. Иртыш вацIун хел. 3. Килисада кешиш ацукъдай чка. 4. "Гуьзел ... , Ая фагъум..." (Е.Эмин). 5. Сятдин хел. 6. Ташкентдин агъали. 7. Вилик девирдин текил алцумунин уьлчме. 8. "...хъсан затI я мектеб!" (С.Сулейман). 9. Сибирдин чIехи вацI. 10. Ватан, ...-бине. 11. Хуьре дагъвийар кIватI жедай чка. 12. Лезгийрин тIуьнрилай сад. 13. Тукъуьл. 14. Дагъдин кIане авай веъкъ къалин чка. 15. Дараматдин, кIвалин вилик квай чка. 16. Куьмек. 17. Лезги чIалал сифте роман кхъей писателдин тIвар. 18. Латвиядин шегъер. 19. Лезги чIала прилагательнидин суалрилай сад. 20. Лезет, кеф. 21. Гададин тIвар. 22. Мукъва-къили авачир, ажуз инсан.

"ЛГ"-дин 11-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:
ДУЪЗ ЦIАРАРА: Гъасанбегов. Кагъраба. Хан. Ялав. БацIу. Ружа. Нехв. "Веси". Ранг.
ТИК ЦIАРАРА: Къун. Муг. Есир. Ваба. Шихнабиев. Аюх. Япунжи. Вурвар. Яралуг.

Алучад тар

Ших МУРАДОВ

Тебиат гъеле ксанама,
Тарар-тамар ахварама,
Гуьзел май лап яргъа ама,
Уях я са алучад тар.

Вилик кума яран къаяр,
Хъун мумкин я къайи гарар,
Тахъурай ваз зерре зарар,
Цуькведавай алучад тар.

Чархачи я вун гатфарин,
Цуькверни - абур багъларин,
Хуш я ваз мани чIижерин
Вирт кIватIзавай, алучад тар.

Дагъдин абур ятIа кфил,
Цуьквер юкъва жеда билбил,
Гуьзел бере акур гуьгъуьл
Хуррам жечни, алучад тар!

Гъарнихъ хилер ахъайнавай,
Лацу либас алуькнавай,
ЦIийи свас хъиз, чIаганавай,
Салан абур, алучад тар.

Ви сериндик ацукъайла,
Пис крар яргъаз къакъатда.
Къуй дуьнья хъуй саламатда,
Алагуьзли алучад тар.

И дуьньядин терез я вахт,
Ракъин нурарни - ви къуват.
ГъикI лугъудач ваз за Тават,
Емиш гъидай алучад тар!

Битмиш хъайи сифте емиш
БицIекри, къвез, ида дадмиш.
Дегиш тахъуй ихътин ериш,
Аферин ваз, алучад тар!

Гъар са юкъуз пакам къилияй
Салам гуда за ваз рикIяй,
Ви акунри акъван дигай
Шадарда чун, алучад тар.

Сагърай вун, Света вах,
Къелем гъайи, авачир тах.
Са кIусни вун туш хъи сарсах,
Гелкъуьн такIан алучад тар.

Цан текизмай мезрейрилай,
Артух жезвай зегъемрилай -
И дуьньядин веремрилай
Хабар туш ваз, алучад тар.

Ви емишдиз лап ширин дад
Ганавай а чIехи устад -
Тебиат хуьн, тавун барбатI
Чи буржи я, алучад тар.

ИкIни жеда къван Харадин блушкаяр

Фазила АБАСОВА

Буба тийижир Тегъидин диде-
ни дяведин вахтунда рагъметдиз
фин хъуьуна. ЧIехи стха Ватан-
дин ЧIехи дяведа авай, вахани
Къасумхуьрел интернатда кIел-
завай. Дяведин каш авай йисара
Тегъиди вичин кIил гъикI акъуд-
натIа, са Аллагъдиз чида. Заз
чиз, вичин рикIин хцивилляй ам а
девиридин "цIаарай" акъатна.
Дяве куьтягъ хъана, стхани хта-
на. Хизан пара дарда авай. Эхир-
ни Тегъиди Бакудиз кIвалахиз
фин къетIна. "Гъам жув уьмуьр-
дин гъавурдани гъатда, гъам
стхадиз мехъердай къве кепекни
къазанмишда", - фикирна ада.

Ингъе сифте атай мажиб-
дихъ Тегъиди хара парчадин са
шумуд кIус (отрез), маса куьлуь-
шуьлуь шейьэрни къачуна, хуь-
руьз рахкурна. Харадин са кIусу-
никай цвайи блушка алаз стха-
диз свасни гъана. Стхадин су-
саз лагъайтIа, агакънавай вахар
мад авай, адани харадин са
парча вичин вахаз гуда къван.
ГъикI ятIани, са сеферда хуьруьз
хтай Тегъи, къуншидал дем алаз,
аниз фида. Пагъ стхадин сусан

вахав, фарфалагъ хъиз элкъвез
къуьлер ийиз, гъайди масад тир!
Вичелни Тегъиди рахкурай ха-
радикай цванвай блушка алаз.
Тегъидиз акI тир хъи, гуя нур гуь-
вай блушкадин хатурдай теклиф-
зава. Сас регъвена Тегъиди,
амма адавай я стхадиз, я адан
папаз чуькъиз хъанач.

Вахтар къвез алатна. XXI-
асирдин 10-йисар. Тегъидин 80
йисариллай алатна. Йисарихъ га-
лаз рикIин хцивални цIрана. Ви-
лер зайиф хъана, аквазмач ла-
гъайтIани жезвай. Са дердини
тежезмай ада алатна феийи
уьмуьр тупIалай ийизвай. Гъел-
бетда, хараярни...

- Гуьллуь, я Гуьллуь, - зверна
ада са сеферда вичин гададин
сусаз, - а зи стхадин паб ава-е-е,
Сарият. Адан вахар вал мукъвал
вахтара гъалт-затI авунани? Абу-
рал харадин блушкаяр алайни?
- Ваъ, я дах, харадин блуш-
каяр садални аламайди туш.
Абур фадлай модадай акъатна-
вайди я.

- Жеч, чан бала, ваз а хараяр
чизвач-е. Пагъ, са нур гудайбуур
тир хъи... Алуьклиз тахъуй чпивай,
я Аллагъ...

Малумат!

Гуььрметлу ватангълияр, лезги музыкадал рикI алай ксар!
13-апрелдиз Махачкъалада, Дуствилин кIвале, нянин сятдин
7-даз, "Сегънеда - 60 йис" лишандик кваз, Дагъустандин халкъ-
дин артистка Суьльгъият ГЪАЖИЕВАДИН концерт киле фида.
Манияр чи рикI алай артисткади фонограмма галачиз лугъуда.
Концертдин спонсор Махачкъалада, БогатырIеван куьчеда, 11-
нумрадин дараматда кардик квай "Ежик грамотей" центр я. Би-
летар телефондин агъадихъ галай нумрайриз зенгна, маса къа-
чуз жеда: 8-928-557-16-13; 8-903-440-55-57.
Ша, буюр!

2019-йисуз "Мавел" издательстводи Къ. Акимован "Лезги
халкъдин философия" (урус чIалал) подписка ийизва. И ктаб
алай йисан сентябрдиз акъатда. Са ктабдин къимет - 500 манат.
ЧИ АДРЕС: Махачкъала, О.Кошевоян куьче, 42 а.
Тел: 8-928-511-31-16